
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

TÜRKİYE'DE DUYGU SOSYALLEŞTİRME ÜZERİNE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Tuba Sena Artaç

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NİSAN, 2025

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren iki (2) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Tuba Sena

Soyadı : Artaç

Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türkiye'de Duygu Sosyalleştirme Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

İngilizce Adı : Examination of Graduate Theses on Emotion Socialization in Türkiye

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğim ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Tuba Sena Artaç

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Tuba Sena Artaç tarafından hazırlanan "Türkiye'de Duygu Sosyalleştirme Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Aysel TÜFEKCİ
(Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi) ……

Başkan: Doç. Dr. Gökçe KARAMAN BENLİ
(Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi) ……

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Serap DEMİRİZ
(Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi) ……

Tez Savunma Tarihi: 20/03/2025

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanma süreci, yalnızca akademik bir yolculuk değil; aynı zamanda kendimle, sabrımla ve kararlılığımla sınandığım bir deneyim oldu. Zaman zaman vazgeçmenin eşiğine geldiğim anlar yaşadım. Ancak değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Aysel TÜFEKCİ, her defasında inancını ve desteğini benden esirgemeyerek bu süreci yeniden anlamlandırmamı sağladı. Sadece akademik bir rehber değil, aynı zamanda bana güven aşılayan, her adımda yanımda duran kıymetli bir yol gösterici olduğu için kendisine en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez jürimde yer alan Sayın Doç. Dr. Gökçe KARAMAN BENLİ'ye ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serap DEMİRİZ'e, samimi yaklaşımları ve destekleyici tutumlarıyla bu önemli süreci daha güvenli ve olumlu bir deneyime dönüştürerek bana güç verdikleri; sürece sağladıkları değerli katkılar ve yapıcı yaklaşımlarıyla yanımda oldukları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez sürecinde, her koşulda bana inanan ve desteğini bir an bile eksik etmeyen anneme ve babama teşekkür etmek isterim. Onların sabrı, sevgisi ve varlığı olmasaydı, bu süreci tamamlamak çok daha zor olurdu. Hayatımın bu döneminde yanımda olan herkese gönülden teşekkür ederim.

TÜRKİYE'DE DUYGU SOSYALLEŞTİRME ÜZERİNE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuba Sena Artaç
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Nisan 2025

ÖZ

Bu araştırmada Türkiye'de duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin, konu ve yöntem açısından ne durumda olduğu ve duygu sosyalleştirmenin hangi değişkenlerle ilişkili olduğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma doküman incelemesi yönteminde tasarlanmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında duygu sosyalleştirme üzerine olan 61 lisansüstü tez çalışma grubunu oluşturmuştur. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan "Tez İnceleme Formu" aracılığı ile işlenerek analize hazır hale getirilmiş ve içerik analizi ile çözümlenerek tablolarla betimsel olarak sunulmuştur. Araştırma sonucunda, incelenen lisansüstü tezlerin büyük bir kısmının Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde ve yüksek lisans programları kapsamında gerçekleştirildiği, özellikle 2022 yılında yüksek lisans tez sayısının diğer yıllara göre en yüksek seviyeye ulaştığı belirlenmiştir. İncelenen tezlerin ağırlıklı olarak nicel yöntemlerle yürütüldüğü, veri toplama aracı olarak sıklıkla ölçekler ve görüşme formlarından yararlanıldığı, örneklem grubu olarak en çok çocuklar ve annelerle çalışıldığı tespit edilmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerde duygu sosyalleştirmenin, en çok duygu düzenleme becerileri, sosyal yetkinlik, aile ilişikileri ve davranış problemleri ile ilişkili olarak ele alındığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler : Duygu sosyalleştirme, duygusal gelişim, doküman analizi.
Sayfa Adedi : xiii+113
Danışman : Doç Dr. Aysel TÜFEKCİ

EXAMINATION OF GRADUATE THESES ON EMOTION SOCIALIZATION IN TURKEY
(M.S. Thesis)

Tuba Sena Artaç
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
April 2025

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the status of the graduate theses on emotion socialization in Turkey in terms of subject, method, and the variables related to emotion socialization. The research was designed in document analysis method. Criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, was used in the research. In this context, 61 graduate thesis on emotional socialization in the database of the National Thesis Center of the Council of Higher Education constituted the study group. The data were processed through the "Thesis Review Form" developed by the researcher, made ready for analysis, analyzed by content analysis, and presented descriptively in tables. As a result of the research, it was determined that most of the graduate theses examined were carried out in the Institute of Social Sciences and within the scope of master's programs, especially in 2022, the number of master's theses reached the highest level compared to other years. It was found that the theses were predominantly conducted with quantitative methods, scales and interview forms were frequently used as data collection tools, and the sample groups were mostly children and mothers. In the graduate theses examined, it was seen that emotion socialization was mostly examinedin relation to emotion regulation skills, social competence, family relationships and behavioral problems.

Keywords : Emotion socialization, emotional development, document analiysis.
Page Number : xiii+113
Supervisor : Assoc. Prof. Aysel TÜFEKCİ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**

JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iv**

ÖZ ..... **v**

ABSTRACT ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **ix**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

Problem Durumu **1**

Araştırmanın Amacı **4**

Araştırmanın Önemi **5**

Sınırlılıklar **7**

Tanımlar **7**

BÖLÜM II **8**

KURAMSAL TEMELLER **8**

Duygu **8**

Duygulara İlişkin Kuramlar **12**

Ayrık Duygu Kuramı **12**

İşlevselci Yaklaşım **13**

Ayrışık Duygu Kuramı **14**

Okul Öncesi Dönemde Duygusal Gelişim **14**

Duygu Sosyalleştirme **16**

Duygu Sosyalleştirmeye İlişkin Kuramlar **17**

Sosyal Öğrenme Kuramı **17**

Davranışçı Kuram **19**

Ekolojik Sistemler Kuramı **19**

Bilişsel Gelişim Kuramı **20**

Bell'in Duygu Sosyalleştirme Kuramı **21**

Duygu Sosyalleştirme Modelleri **22**

Sezgisel/Buluşsal Model (A Heuristic Model) **22**

Aile İfade Modeli (Family Expressiveness Model) **24**

Üst Düzey Duygu Felsefesi (Meta-Emotion Philosophy) Modeli **25**

Duygu Sosyalleştirme Davranışları **26**

Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Çocuğun Gelişimine Etkileri **29**

Anne Babaların Duygu Sosyalleştirme Uygulamaları ile İlişkili Faktörler **33**

Anne Babaların Duygu Düzenleme Becerileri ve Duygu Sosyalleştirme **34**

Anne Babaların Psikolojik Durumları ve Duygu Sosyalleştirme **35**

Anne Babaların Kişilik Özellikleri ve Duygu Sosyalleştirme **36**

Anne Babaların Evlilik Uyumu ve Duygu Sosyalleştirme....36
Duygu Sosyalleştirme ile İlgili Yapılan Araştırmalar....38
Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar....38
Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar....43
BÖLÜM III....49
YÖNTEM....49
Araştırmanın Modeli....49
Çalışma Grubu....50
Veri Toplama Araçları....50
Verilerin Toplanması....50
Verilerin Analizi....50
BÖLÜM IV....52
BULGULAR VE YORUM....52
1. Alt Problem....52
2. Alt Problem....53
3. Alt Problem....57
4. Alt Problem....61
5. Alt Problem....69
BÖLÜM V....83
SONUÇ VE ÖNERİLER....83
Sonuç....83
Öneriler....86
KAYNAKLAR....88

EKLER 104

Ek 1. Türkiye'de Duygu Sosyalleştirme Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezler..... 105

Ek 2.Tez İnceleme Formu 112

Ek 3. Etik Komisyon İzni 113

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Lisansüstü Tezlerin Lisansüstü Programlara Göre Dağılımı* 52

Tablo 2. *Lisansüstü Tezlerin Hazırlanan Yıllara Göre Dağılımı* 53

Tablo 3. *Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı*.....54

Tablo 4. *Lisansüstü Tezlerin Enstitüye Göre Dağılımı*.....55

Tablo 5. *Lisansüstü Tezlerin Danışman Ünvanına Göre Dağılımı* 56

Tablo 6. *Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı* 56

Tablo 7. *Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı* 57

Tablo 8. *Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı*.....57

Tablo 9. *Lisansüstü Tezlerin Örnekleme Göre Dağılımı*.....58

Tablo 10. *Lisansüstü Tezlerin Örnekleme Tekniğine Göre Dağılımı* 59

Tablo 11. *Lisansüstü Tezlerin Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı*.....59

Tablo 12. *Lisansüstü Tezlerin Veri Analiz Tekniklerine Göre Dağılımı* 60

Tablo 13. *Lisansüstü Tezlerin Demografik Değişkenlerinin Başlıklarına Göre Dağılımı* ..61

Tablo 14. *Lisansüstü Tezlerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı* 62

Tablo 15. *Lisansüstü Tezlerin Konu Başlıklarına Göre Dağılımı* 69

Tablo 16. *Lisansüstü Tezlerin İlişki Kurulan Konulara Göre Dağılımı*.....70

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlar yer almıştır.

Problem Durumu

Duygusal gelişim, karmaşık bir süreçtir, çünkü duygusal yeteneklerin geliştirilmesi ve duyguların etkin bir şekilde düzenlenmesi kişinin kişilik, davranış ve diğer insanlarla ilişkilerini şekillendirmede kritik bir rol oynar. Duygusal yeteneklerin tanınması ve tanımlanması, bireyin kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlama yeteneğini artırır. Bu da sağlıklı ve sürdürülebilir kişilerarası ilişkiler geliştirme kapasitesini sağlar. Ayrıca, uygun duygusal tepkiler gösterebilme yeteneği, bireyin çeşitli sosyal durumlara uygun şekilde yanıt vermesini sağlar. Duygular, bireylerin davranışlarını yönlendirerek sosyal yaşamı etkiler ve insanların birbirleriyle ilişkilerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Kişinin stres ve zorluklarla başa çıkma becerisini geliştirerek zihinsel ve fiziksel sağlığı koruma ve hayatta karşılaşılan güçlüklerle başa çıkma yeteneğini arttırma fırsatı verir (Alzahrani, Alharbi & Alodwani, 2019; Bayhan & Artan, 2011).

Çocukların duygularını genellikle nasıl ifade ettikleri, taşıdıkları mesajları ve bunları yönetmenin çeşitli yollarını öğrendikleri temel bağlamın öncelikleaile olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, evdeki duygusal atmosfer çocukların duygusal tepkilerini ve aile içinde diğer üyelerle ilişkilerin kalitesini ve güvenliğini de etkiler. Evdeki duygusal atmosferin kalitesi kısmen ebeveynlerin çocukla etkileşimde bulunurken olumlu ve olumsuz duygularını ifade etmesine bağlıdır (Eisenberg vd., 2003).

Duygusal gelişim, bireylerin duygularını tanımayı, anlamayı ve düzenlemeyi nasıl öğrendiklerini ifade eder. Buna karşılık duygu sosyalleşme, bireylerin sosyal bağlamlarda duyguları ifade etmeyi ve bunlara tepki vermeyi nasıl öğrendiklerini ifade eder (Fabes, Poulin, Eisenberg & Derdich, 2002). Çocuk doğduğu ilk günlerden, okul öncesi, ilkokul ve ergenlik dönemini de kapsayan dönemde, sosyo-kültürel kurallara uygun tepki vermeyi, duygularını tanımayı, ifade etmeyi ve düzenlemeyi ebeveynleri, öğretmenleri ve akranlarından öğrenir. Bu öğrenme süreci "duygu sosyalleştirme" olarak adlandırılır (Denham, Bassett&Wyatt, 2007). Çocuğun sosyalleşmesinde çok önemli bir rolü olan anne babanın çocuğun duygularına verdiği olumlu tepkilerin, çocuğun duyguyu ifade etme, problem çözme, baş etme, duygu düzenleme becerilerini ve psikososyal uyumunu iyi etkilediği kabul edilmektedir (Kılıç, 2023, s.95).

Gottman, Katz ve Hooven (1996), ebeveynlerin kendilerinin ve çocuklarının duygularıyla ilgili algılarını, bu duygulara verdikleri tepkileri ve bu tepkileri değerlendirme biçimlerini üst-duygu (meta-emotion) olarak tanımlamışlardır. Araştırmacılar, ebeveynlerin çeşitli üst-duygu perspektiflerine sahip olduklarını vurgulamışlardır. Ebeveynin üst-duygu felsefesi veya ebeveynlik tarzı, çocuğunun duygularını nasıl sosyalleştirdiğini etkiler. Ebeveynlerin üst-duygu felsefelerine bağlı olarak, ebeveynlik tarzlarının duygu koçu ebeveynlik, küçümseyen/önemsemeyen ebeveynlik, onaylamayan ebeveynlik ve serbest bırakan/aşırı hoşgörülü ebeveynlik olmak üzere dört gruba ayrıldığı belirtilmiştir. Bu ebeveynlik tarzları içinde duygu koçluğu, destekleyici ebeveynlik uygulamalarını içermekteyken; küçümseyen/önemsemeyen, onaylamayan ve serbest bırakan/aşırı hoşgörülü ebeveynlik tarzları ise destekleyici olmayan ebeveynlik uygulamalarını içermektedir.

Eisenberg, Fabes ve Murphy (1996) ise ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini altı ana başlık altında sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre, ebeveynlerin olumsuz duygularla başa çıkma konusundaki problem odaklı, duygu odaklı ve duyguların ifade edilmesini kolaylaştıran tepkileri destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan, ebeveynlerin olumsuz duygulara verdiği sıkıntı tepkileri, cezalandırıcı tepkiler ve küçümseyici tepkiler ise destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olarak kabul edilir.

Çocukların olumsuz duygularına anneleri tarafından küçümseyici ve cezalandırıcı tepkiler verildiğinde, çocukların sosyal yeterlilik düzeylerinin düşük olduğu ve olumsuz duygulanım düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Destekleyici olmayan tepkilerin çocukların

öfke duygularını düzenleme becerisini etkilediği belirlenmiş olup, destekleyici tepkiler arasında problem odaklı tepkilerin çocukların sosyal yetkinlik ve başa çıkma becerileriyle olumlu şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur (Eisenberg, Cumberland & Spinard, 1998; Eisenberg, Fabes & Murphy, 1996).

Çocuklar, duyguları anlama ve öğrenme süreçlerine başladıklarında, duygularını sosyal ortamlarda kullanarak deneyimler ve geliştirirler. Çocuğun duygusal deneyimlerinde karşılaştığı çevresel tepkiler, duygu sosyalleştirme tepkileri olarak adlandırılır. Duygu sosyalleştirmenin temelinde kişinin duygular hakkında konuşmaları, model olması ve çocuğun duygularına verdiği tepkiler bulunmaktadır (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998). Çocuğun sosyal çevresi göz önüne alındığında, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve akranların, çocuğunduygularının nedenleri, sonuçları ve düzenlenmesi konularında önemli bilgi kaynakları olarak kabul edildiği ve bu kişilerin çocuğun duygu sosyalleşmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir (Denham & Kochanoff, 2002).

Çocuk, çevresindeki yetişkinlerin duygularını nasıl ifade ettiklerini gözlemleyerek kendi duygularını tanır ve ifade şekillerini öğrenir. Duyguların sosyalleşme süreci, çocuğun günlük yaşamının her anında etkindir. Yetişkinler, mutluluk, üzüntü, öfke, korku gibi duygularını hangi durumlarda ve nasıl göstermeleri gerektiği konusunda çocuklara modelolmaktadırlar. Bunun dışında ebeveynlerin çocuklarıyla duyguları hakkında konuşmaları, çocukların duyguyu tanıma ve duyguları düzenlemede daha yetkin olduklarını göstermiştir. Ayrıca çocuklarla uzun zaman geçirmeleri nedeniyle okul öncesi öğretmenlerinin de çocukların duygularına verdikleri olumlu ve olumsuz tepkilerin çocukların duygularının sosyalleştirilmesinde ve duygularını düzenlemelerinde etkili olduğu düşünülmektedir (Denham, 2007; Denham, Bassett & Zinsser, 2012).

Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde önemli bir yere sahip olan duygu sosyalleştirme, çocuğun sosyal ortamlara uyum sağlama becerilerinin temelini oluşturur (Denham, 2007; Eisenberg vd., 1999). Çocukların duyguları anlaması, ifade etmesi ve düzenlemesi ebeveyn, öğretmen ve yakın çevre gibi sosyal çevrenin etkisiyle şekillenir (Denham vd., 2012; Eisenberg vd., 2003). Duygu sosyalleştirme ile ilgili araştırmalara baktığımızda genellikle erken çocukluk döneminde olan çocuklara sahip ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları ile ilgili çalışmalar (Altıntop, 2019;Arslan, 2021; Büyükbiçer, 2019; Cho vd., 2022; Çetiner, 2020; İhan-İyi & Esen Çoban, 2019; McElwain, Halberstadt & Volling, 2007; Sille, 2016; Ünlü, 2022) yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra okul öncesi öğretmenlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları ile ilgili çalışmaların da (Burak,

2019; Ceylan, 2022; Denham, Bassett & Zinsser, 2012; Ersay, 2015; Garner, Bolt, & Roth, 2019; Morris vd., 2013; Öztürk, 2020; Üzüm, 2022) sıklıkla yapıldığı görülmektedir. Duygu sosyalleştirme ile ilgili araştırmaları incelediğimizde daha sınırlı sayıda olsa da orta çocukluk, ergenlik, özel gereksinimli çocukların dâhil olduğu çalışmalar (Çokamay Yılmaz, 2018; Güven 2013; Güven, 2018; Kavafoğlu, 2023; Kömbe Elazab, 2023; Türsel, 2019) bulunmaktadır.

Literatürde duygu sosyalleştirme, araştırmalarda sıklıkla ele alınan bir konu haline gelmiştir. Türkiye'de 2006 yılından itibaren duygu sosyalleştirme ile ilgili çalışmalar başlamış, yaygınlaşma açısından bakıldığında, özellikle son beş yılda bu kavram üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmalarında artan bir ilgi olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu tezlerin hangi düzeylerde hazırlandığı (yüksek lisans/doktora), hangi araştırma yöntemlerinin tercih edildiği, örneklem gruplarının dağılımı, kullanılan veri toplama araçları ve çalışmalarda odaklanılan değişkenler gibi yönlerden sistematik bir incelemeye tabi tutulmadığı görülmektedir. Türkiye'de duygu sosyalleştirme konusunda yapılan lisansüstü tezlerin yöntem ve içerik açısından değerlendirilmesi, alandaki mevcut eğilimlerin ortaya konması, araştırmacılara literatürdeki boşlukları belirleme ve yeni çalışma alanları geliştirme imkânı sunması nedeniyle gelecekte yürütülecek araştırmalar için yol gösterici olması bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda mevcut araştırmanın problemini, Türkiye'de duygu sosyalleştirme alanında yapılmış lisansüstü tezlerin eğilimlerinin nasıl olduğu sorusu teşkil etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin eğilimlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin lisansüstü programlara göre dağılımı nasıldır?
2. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin yıllara, üniversitelere, enstitülere, danışman ünvanına ve tez türlerine göre dağılımları nasıldır?
3. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine, örneklemine, örnekleme tekniğine, örneklem büyüklüğüne, veri toplama araçlarına ve veri analiz tekniklerine göre dağılımları nasıldır?

4. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin sonuçları, demografik değişkenlere göre nasıldır?
5. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin sonuçları, ilişkili olarak incelenen konulara göre nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Duygusal gelişim, bireyin duygusal becerilerini ve duygularını düzenleme yeteneğini içeren karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, bireyin kişilik gelişimini ve sosyal çevresindeki başka kişilerle olan ilişkilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Aynı zamanda bireyin sosyal ortamda ilişkilerini düzenleme ve yönetebilmesi açısından önemlidir. Duygusal beceriler, kişinin duygularını tanımasına, ifade etmesine, başkalarının duygularını anlayabilmesine ve başkalarıyla olan ilişkilerinde, uygun duygusal tepkileri vererek sosyal ilişkilerini sürdürebilme yeteneğidir. Duygusal beceriler zaman içinde gelişirek çocuğun sosyal yetkinliğini ve diğer gelişim alanlarını etkilemektedir (Denham vd., 2003; Gross, 1998; Kamboj, 2023).

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının yaşam boyunca sosyal ve duygusal yetkinlik için önemli olduğu ve temel duyguların doğuştan getirildiği kabul edilse de (Ekman, 1992) sosyalleştirmenin çocuğun duygularını tanımasını ve düzenleyebilmesini etkilediği görülmektedir (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998). Ebeveynler, akranlar veya öğretmenler gibi sosyalleştirme aracı olan kişilerin, çocuklarının duygularına olumlu ve destekleyici tepkiler vermeleri, çocukların uzun vadede duygularını düzenlemesinde, psikolojik sağlamlığında ve iyi sosyal ilişkiler kurmasında etkilidir (Kamboj, 2023).

Çocukların sosyal duygusal gelişimlerinde, ebeveynlerin davranışları büyük önem taşır (Eisenberg, vd., 1999). Ebeveynler farkında olarak ya da olmayarak çocuklarının duygularını sosyalleştirmektedirler. Ebeveynlerin çocukların duygu deneyimlerine verdikleri tepkiler, model olmaları ve çocukların duygularına ilişkin yaptıkları konuşmalar ve ebeveynlerin kendi duygularını ifade etme şekilleri, çocuğun sosyal duygusal yetkinliğini etkiler. Sosyalleştirme sürecinde çocuklar ebeveynlerini gözlemlerler ve model alırlar (Denham, 2007). Ebeveynlerin çocuğun duyguları hakkında konuşması ve tartışması, çocukların duyguların nedenleri ve sonuçları hakkında değerlendirme yapmayı, duygularını düzenleyerek başa çıkmayı ve duygusal farkındalıklarını arttırır (Denham & Kochanoff, 2002). Ebeveynlerin ve diğer sosyalleştirme aracılarının, çocuklarının olumsuz duygularına

gösterdikleri tepkiler, destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler olarak iki şekilde incelenmiştir. Destekleyici tepkiler, probleme çözüm önerme, duyguya odaklanıp çocuğu rahatlatma ve duygularını ifade etmesi için çocuğu cesaretlendirme olarak çocuğa yansıyan tepkilerdir (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998). Bu olumlu geri bildirimler, çocukların duygularını anlamayı, duygusal ifadelerini teşvik etmeyi ve negatif duygularıyla baş etmelerine yardımcı olmayı içermektedir. Çocuklar olumsuz duygular yaşadıklarında, bu duygulardan hemen kurtulmaları gerektiğine inanılarak cezalandırıldıklarında veya görmezden gelindiklerinde duygularını düzenlemekte ve kontrol altına almakta sıkıntı yaşarlar, problem davranışlar gösterebilirler ve bu durumdan çocukların sosyal duygusal becerileri olumsuz yönde etkilenir (Denham, Bassett & Zinsser, 2012; Gottman, Katz & Hooven, 1997).

Duygu sosyalleştirme uygulamalarına, yaşam boyu gelişim yaklaşımı açısından baktığımızda, iki altı yaş arası çocuklarda, duygularını anlama, öğrenme ve korku, üzüntü, mutluluk, öfke gibi temel duygularını ifade edebildikleri görülmektedir. Altı ve on iki yaşları arasında ise duygularını düzenlemekte ve sosyal kurallara uygun ifade yolları seçmekte önemli ölçüde gelişmiş olurlar (Berk, 2013; Kamboj, 2023).

Duygu sosyalleştirme konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası alan yazında yapılmış çok sayıda araştırma bulunmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde, duygu sosyalleştirme davranışlarını; duygu düzenleme, sosyal yeterlilik, davranış problemleri ve duyguları anlamabecerilerikapsamında çeşitli değişkenler yönünden inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Altan, 2006; Arslan, 2021; Denham vd.,2007; Güven, 2017; McElwain vd.,2007; Şahin, 2023; Warren & Stifter, 2008).

Çalışmaların sayısında Türkiye'de özellikle son beş yılda gözle görülür bir artış olduğu görülmektedir (Aktan, 2023; Burak, 2019; Baysal, 2023; Büyükbiçer, 2019; Ceylan, 2022; Çetiner, 2020; İhan-İyi & Esen Çoban, 2019; Öztürk, 2020; Şahin, 2023; Ünlü, 2022; Üzüm, 2022). Ancak bu artışa rağmen, yapılan çalışmaların kapsayıcı bir biçimde analiz edildiği özellikle lisansüstü tezlere odaklanan sistematik bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu durum, alandaki güncel eğilimlerin, kuramsal yönelimlerin ve araştırma boşluklarının görülebilmesini zorlaştırmaktadır.

Mevcut araştırmanın, Türkiye'de duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü araştırmaları bütüncül bir yaklaşımla ve sistematik bir biçimde incelemesi suretiyle, alandaki yöntem ve içerik eğilimlerini belirleyerek ilgili alanyazına katkı sağlayacağı ve daha sonra yürütülecek çalışmalar için bir yol haritası oluşturacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Çalışma Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında bulunan, tam metin ve erişime açık olan, duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerle sınırlıdır.

Tanımlar

Duygu Sosyalleştirme: Ebeveynlerin ve diğer sosyal etkileyicilerin, çocuklara sosyal olarak duygularını ve başkalarının duygularını etkili bir şekilde yönetme becerilerini, değerlerini ve tutumlarını öğretme süreci olarak tanımlanmaktadır (Denham, Bassett & Wyatt, 2007).

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

Duygu

Duygular, bireyin çevresel uyaranlara karşı verdiği fizyolojik, bilişsel ve davranışsal tepkilerden oluşan çok boyutlu süreçlerdir (Lazarus, 1991). Duyguların bireyin sosyal ilişkilerinde, karar verme süreçlerinde ve genel psikolojik iyi oluşunda kritik bir role sahip olduğu bilinmektedir (Gross, 2015). Duygular, yalnızca bireysel deneyimler değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal bağlam içinde şekillenen süreçlerdir (Scherer, 2001).

İnsan yaşamında merkezi bir role sahip olan duygular, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimleri şekillendiren temel psikolojik unsurlardır (Cole, Martin & Dennis, 2004). Günlük hayatta alınan kararlar, kurulan sosyal bağlar ve stresle başa çıkma mekanizmaları doğrudan bireyin duygusal süreçleriyle ilişkilidir (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998). Duygular, yalnızca bireyin içsel dünyasını değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerini ve iletişim biçimlerini de etkileyen önemli bir faktördür (Goleman, 1995).

Duyguların bireyin bilişsel süreçleriyle yakından ilişkili olduğu da bilinmektedir. Örneğin, olumlu duygular yaratıcı düşünmeyi teşvik ederken, olumsuz duygular tehdide yönelik odağını artırarak bireyin çevresine karşı daha temkinli olmasını sağlar (Fredrickson, 2001). Bununla birlikte, duygular sadece bireyin anlık tepkilerini değil, uzun vadede psikolojik sağlamlığını da etkileyen önemli faktörler arasındadır (Gross, 2015).

Duygular, bireyin çevresinden gelen uyarıcılara verdiği biyolojik, bilişsel ve sosyal tepkilerden oluşan karmaşık psikolojik süreçlerdir. Duygu süreçleri**,** bir olayın algılanması, değerlendirilmesi, fizyolojik değişimlerin yaşanması, belirli bir tepkinin ortaya çıkması ve bu sürecin düzenlenmesi gibi aşamaları içerir (Gross, 1998). Bu süreçler, bireyin çevresine

uyum sağlamasını ve sosyal ilişkilerini düzenlemesini kolaylaştırır. Duygular farklı yaklaşımlar tarafından açıklanmıştır:

1. Fizyolojik/ Nörolojik Yaklaşım: Duygular, yalnızca zihinsel süreçlerle sınırlı değildir; aynı zamanda vücutta belirli fizyolojik değişimlere yol açar. Duygusal tepkilerin beyindeki limbik sistem, özellikle amigdala tarafından düzenlendiğini göstermiştir. Örneğin, korku hissedildiğinde, vücut savaş ya da kaç tepkisini tetikleyerek kalp atışlarını hızlandırır ve kasları gerer **(**Brenner & Salovey, 1997; LeDoux, 2006)**.**
2. Kategorik Yaklaşım: Ekman (1992), temel duyguların (mutluluk, üzüntü, öfke, korku, şaşkınlık ve tiksinti) evrensel yüz ifadeleriyle dışa vurulduğunu belirtmiştir. Bireyler, duygularını jestler, mimikler, ses tonu ve sözel olmayan ipuçlarıyla ifade ederler.
3. Bilişsel Yaklaşım: Duygunun ortaya çıkmasından sonra sergilenen düzenleme stratejileridir (örneğin, öfkeyi bastırmak veya rahatlamak için derin nefes almak) (Gross, 1998; LeDoux, 2006).

İnsan yaşamında merkezi bir role sahip olan duygular, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimleri şekillendiren temel psikolojik unsurlardır. Günlük hayatta alınan kararlar, kurulan sosyal bağlar ve stresle başa çıkma mekanizmaları doğrudan bireyin duygusal süreçleriyle ilişkilidir (Çeçen, 2002; LeDoux, 2006).

Duyguların nasıl ortaya çıktığı, nasıl düzenlendiği ve bireyin davranışlarına nasıl yön verdiği üzerine farklı kuramlar geliştirilmiştir. Temel duygular doğuştan gelir ve insanın hayatta kalmasını destekleyen biyolojik süreçlerdir. Örneğin, korku tepkisi, bireyin tehlikeye karşı hızla önlem almasını sağlarken, mutluluk ve sevgi gibi duygular sosyal bağları güçlendirerek bireyin topluma uyum sağlamasına yardımcı olur (Denham, 1998).

Sosyal yaklaşıma göre duyguların büyük ölçüde içinde bulunulan kültür ve sosyal çevre tarafından şekillendiğini öne sürer. Duyguların bireyin yaşadığı toplumsal bağlam içinde anlam kazandığını ve her kültürün farklı duygu ifadeleri geliştirdiğini belirtmektedir. Bu perspektife göre, bireyler duygularını yalnızca biyolojik tepkiler olarak değil, aynı zamanda sosyal normlara uygun bir şekilde deneyimlemekte ve ifade etmektedirler (Berk, 2012).

Duyguların bilişsel süreçlerle olan ilişkisi de oldukça önemlidir. Bilişsel kuramcılar, bireyin olayları nasıl algıladığının ve yorumladığının, duygularını doğrudan etkilediğini savunur.

Lazarus'un (1991) geliştirdiği bilişsel değerlendirme kuramı**,** bireyin bir durumu tehdit edici, olumlu ya da nötr olarak değerlendirmesine bağlı olarak farklı duygular yaşadığını öne sürer.

Duygular aynı zamanda bireyin gelişim sürecinde önemli bir yer tutar. Çocukluk ve ergenlik döneminde**,** bireyler duygularını anlamayı, düzenlemeyi ve uygun sosyal bağlamlarda ifade etmeyi öğrenirler. Bu süreç, aile içi etkileşimler, akran ilişkileri ve eğitim ortamları gibi birçok faktörden etkilenir. Özellikle duygu sosyalleştirme süreci, ebeveynlerin ve bakım verenlerin çocukların duygusal gelişimine nasıl katkı sağladığını inceleyen bir alan olarak öne çıkmaktadır (Eisenberg vd., 1998).

Duygular genellikle sözsüz yollarla ifade edilir. Bir bireyin ses tonu, beden dili, jest ve mimikleri gibi sözsüz ipuçları, çevresine ilettiği duygusal mesajların temelini oluşturur. Araştırmalar, duygusal iletimin büyük bir kısmının sözlü ifadelerden ziyade bu sözsüz mesajlarla aktarıldığını göstermektedir. Eğer bir kişinin söyledikleri ile beden dili arasında bir tutarsızlık varsa, asıl duygu genellikle kelimelerde değil, o kelimelerin nasıl söylendiğinde gizlidir (Goleman, 1995).

Duygular, insan yaşamının temel bir parçasıdır ve günlük yaşantımızda büyük bir rol oynar (Denham, 1998). Duygular, genellikle temel duygular ve ikincil duygular olmak üzere iki ana grupta incelenebilir. Temel duygular, evrimsel süreçlerin bir ürünü olarak doğuştan gelen, evrensel ve doğrudan duygulardır. Mutluluk, üzüntü, öfke, şaşkınlık, korku ve tiksinme gibi duygular, tüm insanlarda benzer biçimde ortaya çıkar ve genellikle insanın hayatta kalma ve çevresiyle uyum sağlama sürecinde önemli rol oynar. Bu duygular, insanların çevresel uyaranlara hızlı tepki verebilmesini sağlar ve sosyal etkileşimlerin temelini oluşturur.

İkincil duygular ise daha karmaşık ve sosyal bir yapıya sahiptir. Bu duygular, bireyin çevresiyle etkileşimleri ve kendilik bilincinin gelişimiyle bağlantılı olarak ortaya çıkar. Bebekler, yaklaşık olarak 18-24 aylıkken, kendilerini diğerlerinden bağımsız bir birey olarak fark etmeye başlarlar ve bu dönemde öz-bilinç duyguları gelişir. Utanma, gurur, suçluluk, kıskanma gibi duygular, çocuğun sosyal çevresiyle olan ilişkileri ve başkalarının beklentilerine göre şekillenen duygulardır (Ersay, 2019). Bu duygular, yalnızca bireyin kendisini anlamasını sağlamaz, aynı zamanda başkalarının duygusal tepkilerini de dikkate alarak sosyal normlarla uyum içinde hareket etmelerini sağlar. Özellikle, çocuğun davranışlarını çevresinin onayına göre düzenlemesi, bu duyguların sosyal öğrenme süreçleriyle nasıl şekillendiğini gösterir. Bu duygular öz-bilinç duyguları olarak tanımlanır,

çünkü birey bu duyguları deneyimleyerek kendisini ve başkalarını daha iyi anlar ve sosyal ilişkilerini daha etkili yönetir (Cole & Cole, 2001).

Berk (2012), temel duyguların bebeklik dönemindeki gelişimi ve bunların gösterimi hakkında şunları belirtir: Mutluluk, bebeklik döneminin erken evrelerinde daha basit gülümsemelerle başlar, ancak zamanla daha coşkulu kahkahalara dönüşür. Bu süreç, bebeğin yeni beceriler edinmesiyle doğrudan ilişkilidir ve bu becerilerden duyduğu haz, ebeveynlerin şefkatli bir bakım sağlamalarını teşvik eder. Gülümseme, bebeklerin ebeveynleriyle olan bağlarını güçlendirmede kritik bir rol oynar ve iletişimin başlangıcında en etkili araçlardan biridir (Ekman, 1992).

Üzüntü, bebeklerin sevdiği ve tanıdığı kişilerden ayrılmaları sonucu ortaya çıkan bir duygudur. Ebeveynle etkileşimin kesilmesi, bebeklerin derin üzüntü duymasına yol açar. Berk (2012), ebeveynin donuk ve üzgün bir yüz ifadesinin de bu duyguyu tetikleyebileceğini belirtmiştir. Bu durumun uzun süre devam etmesi, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilir (Izard, 1991). Ayrıca, öfke, engellenme durumlarında, örneğin bir oyuncak elinden alındığında veya beklenen bir olay gerçekleşmediğinde ortaya çıkar. Berk (2012), çocukların bu tür engellemeler karşısında öfke tepkileri verdiğini vurgular ve bu öfkenin sosyal etkileşimlerde önemli bir düzenleyici rol oynadığını belirtir.

Şaşırma, genellikle beklenmedik ve ani bir olayla karşılaşıldığında meydana gelir ve kısa süreli bir duygusal tepki olarak kabul edilir. Bu duygu, çevresel uyaranlara hızlı ve doğru tepkiler vermeyi sağlamak amacıyla evrimsel olarak gelişmiştir (Ekman, 1992). Korku, bebeklik dönemindeki en yaygın duygusal tepkilerden biridir ve özellikle yabancı kaygısı olarak kendini gösterir. Tanımadığı kişilere karşı gösterilen bu korku, çocukların güvende olma ihtiyaçlarından kaynaklanır. Berk (2012), bu kaygının, çocukların sosyal çevrelerinden uzaklaşmalarını engelleyen bir savunma mekanizması olduğunu belirtir. Bir diğer temel duygu olan tiksinme, çocukların çevrelerindeki belirli uyaranlara karşı, örneğin kötü kokulara, tatsız tatlara veya rahatsız edici seslere karşı verdiği bir tepkidir. Bu duygu, sağlığı koruma ve çevresel tehditlerden kaçınma amacı güder (Ekman, 2003; Izard, 1991).

Sonuç olarak, temel duygular, bireylerin sosyal ilişkilerini düzenlemenin yanı sıra, çevreleriyle sağlıklı etkileşimler kurmalarını sağlamada kritik bir rol oynar. Duygusal tepkilerin ifade biçimleri ve bu tepkilerle birlikte gelen davranışlar, bireylerin kişilerarası çatışmaları çözme potansiyelini artırır ve sosyal uyum süreçlerine katkı sağlar. Bu duygular hem bireyin içsel dünyasını hem de çevresiyle olan etkileşimini şekillendirir ve sosyal gelişim açısından önemli bir temeldir (Cole & Cole, 2001).

Duygulara İlişkin Kuramlar

Duyguların işleyişini ve gelişimini açıklamaya çalışan birçok kuram mevcuttur. Bu kuramlar, duyguların biyolojik temellerinden çevresel etkileşimlere kadar geniş bir yelpazede insan yaşamındaki işlevlerini ele almaktadır. Ayrık Duygu Kuramı, İşlevselci Yaklaşım ve Ayrışık Duygu Kuramı, duyguların biyolojik kökenlerinden, çevresel faktörlerle olan ilişkilerine kadar farklı açılardan duygu süreçlerini ele almaktadır.

Ayrık Duygu Kuramı

Ayrık Duygu Kuramı, duyguların doğuştan gelen, evrensel ve biyolojik temellere dayanan bir yapıya sahip olduğunu savunur. Bu kurama göre, bireyde belirli duygular doğuştan gelir ve erken yaşlardan itibaren, gözlemlenebilir yüz ifadeleri ve vücut dilindeki değişikliklerle tanınabilir (Izard, 1992; Shaffer, 2009). Izard (1992), bu temel duyguların insanın doğuştan sahip olduğu bir kapasiteyi yansıttığını belirtmiştir. Bu duygular arasında mutluluk, korku, üzüntü, öfke, iğrenme, şaşkınlık gibi duygular yer alır ve bu duygular, tüm insanlarda benzer şekilde ifade edilir.

Ayrık Duygu Kuramı, duyguların sabit ve biyolojik temelli olduğunu savunur, bu da duyguların çevresel etkileşimlerden bağımsız olduğunu gösterir. Bireylerin duygusal tepkileri, temel ve evrensel bir yapıya dayanır; dolayısıyla, duygusal yanıtların kültürden kültüre değişmediği iddia edilir (Ekman, 1992). Bu kuramda, duyguların doğrudan çevresel uyaranlarla değil, bireyin biyolojik altyapısıyla şekillendiği vurgulanır. Örneğin, korku veya mutluluk gibi duygular, evrimsel olarak hayatta kalma ve grupta yer edinme gibi işlevlere hizmet etmektedir (Ekman, 1992; Izard, 1992).

Bu kurama göre, temel duygulara ilişkin biyolojik açıklamalar, insanların çevresel tehditlere veya fırsatlara hızlı bir şekilde tepki vermesini sağlar. Duyguların evrenselliği, insanlık tarihinin her aşamasında var olan ortak bir deneyim sunar (Levenson, 2014). Ayrıca, Shaffer (2009), temel duyguların beyin yapıları ve nörolojik süreçlerle ilişkilendirilebileceğini belirtmiştir.

Ayrık Duygu Kuramı, duyguların biyolojik temellerinin güçlü bir şekilde var olduğuna ve bu temellerin bireylerin sosyal ve çevresel etkileşimlerinden bağımsız olarak şekillendiğine odaklanmaktadır.

İşlevselci Yaklaşım

İşlevselci Yaklaşım, duyguların çevreyle kurulan ilişkilerde önemli bir işlevi olduğunu öne sürer. Bu yaklaşıma göre, duygular, bireyin çevresiyle olan etkileşimlerini düzenlemek ve yönlendirmek amacıyla gelişmiştir (Campos, Campos & Barrett, 1989). Duygular, sadece bireyin içsel deneyimlerini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bireyin çevresiyle kurduğu ilişkileri yönetmesine yardımcı olan araçlardır. Bu bağlamda, duygular, sosyal uyumluluk açısından önemli bir rol oynar (Izard, 1992).

İşlevselci Yaklaşım, duyguların sosyal etkileşimleri ve çevresel faktörlerle nasıl şekillendiğini vurgular. Birey, çevresindeki olayları duygusal olarak değerlendirir ve bu değerlendirmenin ardından uygun bir tepki gösterir. Bu süreç, bireyin çevresindeki sosyal dinamiklere uyum sağlamasını ve çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlar (Shaffer, 2009). Campos ve arkadaşları (1989) duyguların, bireyin çevresindeki koşullara nasıl yanıt verdiği ve bu yanıtların bireyin sağlıklı sosyal ilişkiler kurmasını sağlamak için nasıl kritik bir işlev gördüğünü savunmuşlardır.

İşlevselci Yaklaşıma göre, duygular sadece bireyin içsel deneyimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaz, aynı zamanda dış çevreden gelen uyarıcılara karşı uyum sağlama mekanizmaları olarak da işlev görürler. Duygular, bireyin çevresindeki değişen koşullara tepki verirken, sosyal etkileşimlerin düzenlenmesine yardımcı olur (Izard, 1992). Özellikle çocuklar için, sosyal uyum sağlamak amacıyla duygusal düzenleme becerilerini geliştirmeleri son derece önemlidir. Çocuklar, duygusal deneyimlerini uygun bir şekilde yönetebilmek ve çevrelerine uyum sağlamak için bu becerileri öğrenmelidir (Shaffer, 2009).

İşlevselci Yaklaşım, duyguların çevreyle etkileşimdeki rolünü ve bu etkileşimi yönetme işlevini merkezi bir yere koyar. Duygular, bireyin çevresine uyum sağlaması için hayati bir araçtır ve bu araç, sosyal etkileşimleri yönetme sürecinde kritik bir öneme sahiptir.

Ayrışık Duygu Kuramı

Ayrışık Duygu Kuramı, duyguların farklı işlevlerini ve sosyalleşme süreçlerindeki rollerini açıklayan bir teoridir ve özellikle öfke, üzüntü ve korku gibi duyguların çeşitli sosyal etkileşimlerde nasıl kullanıldığını inceler. Bu kuram, Ayrık Duygu Kuramı ve İşlevselci Yaklaşım ile yakından ilişkilidir ve duyguların çevresel faktörlere bağlı olarak nasıl şekillendiğini ve bireylerin çevrelerine nasıl tepki verdiklerini vurgular (Izard, 1977; Garside & Klimes-Dougan, 2002).

Ayrışık Duygu Kuramına göre, her duygu belirli işlevlere hizmet eder ve farklı durumlar için farklı amaçlarla kullanılabilir. Örneğin, korku, bireyi tehlikelerden korumak amacıyla gelişmiş bir duygu olarak tanımlanırken (Levenson, 2014), üzüntü, yardım ve empati taleplerini artırarak bireylerin sosyal bağlarını güçlendiren bir işlev görür (Izard, 1992). Izard (1977), duyguların her birinin kendine özgü biyolojik ve psikolojik temellere dayandığını belirtmiş ve bu temellerin duyguların gelişimindeki önemli rolünü vurgulamıştır.

Ayrıca, Ayrışık Duygu Kuramı sadece duyguların farklı işlevlerine değil, aynı zamanda bu duygular arasında belirli ortak noktaların olduğuna da işaret eder. Örneğin, üzüntü ve korku gibi duygular, bireyde hassasiyet ve kırılganlık hissi yaratabilir ve bu hissiyat, sosyal destek arayışına yönlendirebilir. Korku, tehlikeleri önlemek amacıyla gelişmişken, üzüntü başkalarının yardımlarını ve desteğini çekmek için daha çok kullanılan bir duygu olarak tanımlanır (Garside & Klimes-Dougan, 2002).

Kısaca bu üç kuram duyguların, biyolojik temellerinden çevresel etkileşimlerle şekillenen işlevlerine kadar geniş bir yelpazede insan yaşamındaki önemini ele alır. Duyguların işlevlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu kuramların bir arada ele alınması, bireylerin duygusal gelişimlerinin farklı yönlerini anlamada kapsamlı bir bakış açısı sağlar.

Okul Öncesi Dönemde Duygusal Gelişim

Duygusal gelişim, yaşam boyu süren bir süreç olup, bireylerin çevresiyle kurduğu etkileşimler ve başkalarıyla bağlarını geliştiren beceriler olarak tanımlanır (Brown & Dunn, 1994). Doğumdan sonra, duyguların tam anlamıyla gelişmiş olması beklenmez; bunun yerine, olgunlaşma ve öğrenme süreçleriyle duygusal gelişim zamanla şekillenir (Greenberg, Kusche & Speltz, 1991).

Bebekler, ilk yıllarında çeşitli duygusal sinyaller vermeye başlar ve dil gelişimi ile birlikte bu sinyalleri daha açık bir şekilde ifade edebilirler. Denham (1998) da üç yaşındaki çocukların temel duyguları – mutluluk, kızgınlık, korku ve üzüntü – deneyimleyip ifade edebildiklerini belirtmiştir. Bu dönemde çocuklar, sosyal etkileşimlerle duygularını daha karmaşık, esnek ve uyumlu bir şekilde ifade etmeye başlarlar.

Çocukların duygusal gelişimi yaşla birlikte değişir. Olgunlaşma ve öğrenme süreçlerinin etkisiyle, duygusal ifadelerde belirgin farklılıklar gözlemlenir (Yavuzer, 2001). Ancak her çocuğun duygusal gelişim hızı farklıdır, bu nedenle belirli bir yaş grubundaki çocuklardan aynı duygusal tepkilerin beklenmesi her zaman mümkün olmayabilir. Çocukların duygusal gelişiminde, olgunlaşmanın yanı sıra çevresel faktörler ve öğrenme fırsatlarının da önemli bir rolü vardır (Thompson, Meyer & Jochem, 2008).

Okul öncesi dönemde çocuklar, öncelikle duygular hakkında konuşmayı öğrenir ve başkalarının duygularına karşı duyarlılık geliştirirler. İlerleyen yaşlarla birlikte, çocuklar duygusal düzenleme becerilerini kazanır ve olumsuz duygularla başa çıkma yetenekleri artar (Berk, 2018). Bu dönemde, empati becerileri ve duygusal farkındalık da gelişmeye başlar (Thompson, 2014).

Dört yaşındaki çocuklar, çevrelerine karşı çelişkili duygular taşıyabilirler ve davranışlarını kontrol etmeye başlarlar. Bu yaş grubundaki çocuklar, meraklı, inatçı ve özgürlüklerine düşkün olabilirler. Ayrıca başkalarına karşı sevgi gösterileri yapabilir ve olumsuz duygusal durumlarda arkadaşlarının duygularını anlamaya çalışırlar (Kandır, 2004). Bu dönemde çocuklar, duygusal süreçlerini yönetirken daha stratejik davranma eğilimindedirler (Sroufe, 1997).

Beş yaşındaki çocuklar genellikle daha neşeli ve canlıdır. Duygusal kontrolleri artmış, sosyal kurallar konusunda daha fazla bilgiye sahip olmuşlardır (Oktay, 2000). Bu yaşta çocuklar, hayali korkular geliştirmeye başlayabilirler ve toplumsal normlara uyum sağlama eğilimindedirler. Ayrıca, duygusal düzenleme becerileri geliştikçe, başkalarının haklarına saygı gösterme konusunda da ilerleme kaydederler. (Bayhan & Artan, 2007).

Altı yaş çocuklar, duygusal olarak daha fırtınalı bir döneme girerler. Sevgi, öfke ve mutluluk gibi duygularını açıkça ifade etmeye başlarlar ve başkalarının duygularını anlamada daha yetkin hale gelirler (Polatkan Unutkan, 2007). Bu yaş grubunda empati gelişimi başlar ve sosyal ilişkilerde paylaşma ve işbirliği gibi beceriler ortaya çıkar. Aynı zamanda, bu

dönemde çocuklarda rekabet, tartışma ve kıskançlık gibi olumsuz duygular da sıklıkla görülebilir (Mussen vd., 1990; Çağdaş & Seçer, 2002).

Sonuç olarak, duygusal gelişim yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve çevresel, biyolojik faktörlerle şekillenir. Çocukların duygusal dünyası, yaşlarına, çevresel etkenlere ve aile ortamına bağlı olarak farklılıklar gösterir. Bu süreç, çocukların sosyal, bilişsel ve kişisel gelişimlerini etkileyen önemli bir faktördür (Berk, 2018).

Duygu Sosyalleştirme

Sosyalleşme, bir toplumun deneyimli üyelerinin, genç bireylere nasıl davranmaları gerektiğini öğretmesi olarak tanımlanır (Grusec & Hastings, 2015). Bu süreç, hayatın farklı alanlarında, ailede ebeveynler ve kardeşler, okulda öğretmenler ve arkadaşlar, iş yerinde ise çalışma arkadaşları ve yöneticiler aracılığıyla devam eder. Sosyalleşme süreci sadece bireylerin sosyal normları ve değerleri öğrenmelerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onların duygusal deneyimlerini anlama ve bu duygulara nasıl tepki vereceklerini öğrenmelerini de içerir (Eisenberg vd., 1998; Grusec & Hastings, 2015).

Erken çocukluk döneminde sosyalleşmenin büyük ölçüde ebeveynlerin yönlendirmesiyle şekillendiği söylenebilir (Eisenberg vd., 1998). Ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimindeki etkisi oldukça büyüktür. Bu dönemde çocuklar, çevrelerini ve kendilerini algılamayı, duygularını anlamayı, ifade etmeyi ve düzenlemeyi büyük ölçüde aile ortamında öğrenirler. Ebeveynler, çocuklarının duygusal tepkilerine verdikleri yanıtlarla, onların duygusal deneyimlerini yönlendirir ve bu süreçte duygusal anlayışlarını geliştirirler (Lozada & Brown, 2020).

Duygu sosyalleştirme, ebeveynlerin çocuklarının duygusal tepkilerine verdikleri yanıtlar ve bu süreçte kurdukları iletişimi ifade eder. Ebeveynlerin duygusal tepkileri, çocukların nasıl duygusal deneyimler yaşayacaklarını, bu duyguları nasıl ifade edeceklerini ve nasıl düzenleyeceklerini öğrenmelerini sağlar (Eisenberg vd., 1998; Lozada & Brown, 2020). Ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri anlayışlı ve empatik tepkiler, çocukların duygusal gelişimlerinde önemli bir rol oynar (Denham, 1998).

Spinrad, Cumberland ve Eisenberg'ın (2001) duygu sosyalleştirme modeline göre, ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişiminde üç temel bileşen bulunmaktadır: ebeveynlerin duygusal ifadeleri, çocukların olumsuz duygularına verdikleri tepkiler ve ebeveynlerin çocuklarıyla duygular hakkında yaptıkları konuşmalar. Bu model,

ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimindeki rolünü vurgularken, aynı zamanda ebeveynlerin tepkilerinin çocukların duygusal gelişiminde ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Ebeveynlerin duygusal ifadeleri, çocukların duygu düzenleme becerilerini öğrenmelerinde etkili olurken, ebeveynlerin çocuklarıyla duygular hakkında yaptıkları konuşmalar ise duygusal farkındalık ve empati gelişimini destekler (Eisenberg vd., 2001).

Sonuç olarak, duygusal sosyalleşme süreci, çocuğun duygusal gelişimini şekillendiren önemli bir süreçtir ve ebeveynlerin bu süreçteki rolü kritik bir öneme sahiptir. Çocuklar, ebeveynlerinin gösterdiği duygusal tepkiler ve anlayışlar sayesinde, kendilerini ve başkalarını daha iyi anlamayı öğrenirler. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimlerini yönlendirme şekilleri, onların ilerleyen yaşlarda duygusal düzenleme becerilerini ve sosyal ilişkilerini belirleyen temel faktörler arasında yer alır (Grusec & Hastings, 2015; Lozada & Brown, 2020).

Duygu Sosyalleştirmeye İlişkin Kuramlar

Duygu sosyalleştirmesi, bireylerin duygusal gelişim süreçlerini, çevreleriyle etkileşimleri ve toplum kurallarına uyumlu hale gelmesini ifade eder. Bu süreç, genellikle ebeveynler ve aile üyeleri tarafından yönlendirilse de, okul, akranlar ve toplum gibi diğer çevresel faktörler de önemli bir rol oynar. Duygu sosyalleştirmeye ilişkin farklı kuramlar, duyguların nasıl öğrenildiği, ifade edildiği ve düzenlendiği konusunda çeşitli bakış açıları sunar. Bu bölümde Sosyal Öğrenme Kuramı, Sosyokültürel Kuram, Davranışçı Kuram, Ekolojik Sistemler Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı ve Bell'in Duygu Sosyalleştirme Kuramı ele alınmaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramı, Albert Bandura tarafından geliştirilmiş olup, öğrenmenin büyük ölçüde gözlem, düşünme, planlama ve algılama süreçlerinden oluştuğunu savunur. Bandura'ya göre, bireyler başkalarının davranışlarını gözlemleyerek ve bu davranışların sonuçlarına tanık olarak yeni davranışlar öğrenirler (Bandura, 1986). Kurama göre, bireyler başkalarının olumlu davranışlarını gözlemleyerek ve ardından bu davranışların ödüllendirildiğini veya övüldüğünü görerek benzer davranışları benimserler (Trawick-Smith, 2014). Bu yaklaşımda, öğrenme yalnızca doğrudan ödüller aracılığıyla değil, aynı zamanda gözlemler yoluyla gerçekleşir ve bireylerin çevresindeki sosyal etkileşimlerden etkilenir (Bandura, 1986).

Sosyal öğrenme kuramı, çevre, bilişsel süreçler ve davranışların birbirini etkileyerek gelişimdeki temel faktörler olduğuna işaret eder. Bandura, bilişsel süreçlerin çevre ve davranışla etkileşim içinde geliştiğini vurgulamaktadır. İnsanlar, çevrelerinden gözlem yoluyla birçok davranış, düşünce ve duygu edinirler ve bu gözlemler, bireylerin yaşam boyu süren gelişimlerinin önemli bir parçasını oluşturur (Santrock, 2018). Ekman ve Friesen (1975), duyguların ifadesinin yazılı olmayan kültürel kodlarla şekillendiğini öne sürmüşlerdir. Bu kodlar, bireylerin kültürlerine, aile geçmişlerine ve cinsiyetlerine bağlı olarak farklılık gösterir. Örneğin, bazı kültürler belirli duyguların gizlenmesini beklerken, diğerleri bu duyguları açıkça ifade etmeyi tercih eder (Malatesta & Haviland, 1982; Weitz, 1976).

Annelerin, çocuklarının duygularına karşı duyarlılığı, biyolojik süreçlerle ilişkili olmakla birlikte, ebeveynlerin çocuklara verdikleri tepkiler de kültürel faktörlerden etkilenir. Çocukların sosyal-duygusal gelişiminde bakım verenlerin önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bu süreç, kültürel etkileşimlerin ve anlamların aktarılmasıyla şekillenir (Friedlmeier & Trommsdorff, 1999). Bakım verenler, çocuklarıyla sosyal ve kültürel açıdan etkileşimde bulunarak, kendi kültürel değerlerini ve inançlarını çocuklarına aktarırlar. Özellikle Batı kültürlerinde, ebeveynler çocuklarını bağımsız bireyler olarak görürken, kolektivist kültürlerde ebeveynler çocuklarını bir ailenin parçası olarak görürler ve duygusal bağlarını daha güçlü tutarlar. Bu kültürel farklar, çocukların duygusal ifadelerinde de kendini gösterir; örneğin, Batı kültürlerinde ebeveynler genellikle öfkeyi yatıştırmayı tercih ederken, kolektivist kültürlerde öfke, daha çok gizlenmesi gereken bir duygu olarak algılanabilir. Bu kültürel farklar, çocukların duygusal ifadelerinde de kendini gösterir; örneğin, Batı kültürlerinde ebeveynler genellikle öfkeyi yatıştırmayı tercih ederken, kolektivist kültürlerde öfke, daha çok gizlenmesi gereken bir duygu olarak algılanabilir (Matsumoto, Yoo & Chung, 2010).

Sonuç olarak, sosyal öğrenme kuramı, insanların başkalarını gözlemleyerek öğrenmelerinin yanı sıra, kültürel ve sosyal faktörlerin de bu öğrenme sürecinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Duyguların ifade edilme biçimleri, bireylerin kültürleri, aile yapıları ve sosyal bağlamlarına göre şekillenir. Bu süreç, sadece bireysel bir gelişim değil, aynı zamanda kültürel bir etkileşim süreci olarak anlaşılmalıdır.

Davranışçı Kuram

Skinner'ın edimsel koşullanma teorisine göre, bir davranışın sonuçları, o davranışın gelecekteki tekrarlanma olasılığını etkiler. Skinner, ödüllendirici bir uyarının izlediği davranışın tekrarlanma olasılığının arttığını, cezalandırıcı bir uyarının ise bu olasılığı azalttığını savunur (Skinner, 2020). Bu bağlamda, ödül ve ceza, bireylerin davranışlarını şekillendiren başlıca faktörlerdir. Skinner'a göre gelişim, temelde bireyin çevresiyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan davranışsal değişikliklerle açıklanabilir. Yani gelişim, ödül ve cezanın yönlendirdiği davranış değişimlerinin bir sonucudur (Santrock, 2018).

Davranışçılar, sosyalleşme sürecinde olumlu davranış modellerinin sunulmasının önemli olduğunu vurgularlar. Ebeveynler ve öğretmenler, çocuklara uygun davranışları öğretmek adına bağırma ya da fiziksel ceza vermek yerine, nezaket, işbirliği ve paylaşma gibi değerleri örnek olarak gösterebilirler (Trawick-Smith, 2014). Bu tür olumlu modellerin, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini daha sağlıklı bir biçimde yönlendirdiği söylenebilir.

Bunun yanında, günümüz davranışçı kuramcıları, ödüllendirme ve cezanın sadece anlık davranışları değil, uzun vadeli gelişimi de etkileyebileceğini ifade ederler. Örneğin, bireylerin başarılarını ödüllendirmenin, bu kişilerin özgüvenlerini artırabileceği, başarısızlıklarını cezalandırmanın ise onları daha fazla cesaretlendirip denemeye yönlendirebileceği belirtilir (Deci & Ryan, 1985).

Sonuç olarak, davranışçı kuram, gelişimi anlamada çevresel etmenlerin önemini vurgular ve bireylerin dış uyaranlarla nasıl şekillendiğini analiz eder. Bu kuram, sosyalleşme sürecinde, bireylerin çevrelerinden aldıkları ödüller ve cezaların, onların toplumsal uyumlarını ve davranışlarını nasıl şekillendirdiğini anlamamıza yardımcı olur.

Ekolojik Sistemler Kuramı

Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı, bireylerin gelişimlerinin çevresel sistemlerle şekillendiğini öne sürer. Bu kuram, beş farklı çevresel sistemi tanımlar: mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem. Bireyi çevresel sistemlerin bir parçası olarak gören bu yaklaşım, her bir sistemin gelişim üzerindeki etkisini anlamak için geniş bir perspektif sunar (Bronfenbrenner, 1979; Santrock, 2018).

Mikrosistem, bireyin doğrudan etkileşimde bulunduğu ortamı ifade eder. Aile, okul, arkadaşlar ve mahalle gibi çevresel faktörler, bir çocuğun mikrosistemini oluşturur ve burada

yaşanan etkileşimler, bireyin gelişiminde kritik rol oynar. Bu etkileşimler, bireyin kişisel deneyimlerini şekillendirir ve davranışlarını etkiler (Bronfenbrenner, 1979). Mezosistem, mikrosistemler arasındaki ilişkileri kapsar. Aile ile okul arasındaki ilişki, örneğin, bir çocuğun öğrenme süreçlerinde önemli bir rol oynar. Çocuk, ailesinin okulda yaşadığı deneyimlerden ve aile içindeki etkileşimlerden etkilenir. Bu sistem, mikrosistemlerin birleşiminden ortaya çıkar ve bireyin gelişimindeki diğer sistemlerle bağlantı kurar (Greenberg, Domitrovich & Bumbarger, 2001).

Ekzosistem, bireyin doğrudan katılım göstermediği ancak yine de gelişimini etkileyen çevresel faktörleri içerir. Örneğin, bir çocuğun babasının iş yerindeki ilişkilerinin, evdeki aile dinamiklerine etkisi bu sistemle açıklanabilir. Ekzosistem, bireyin çevresindeki diğer sistemlerle dolaylı yollardan etkileşime girmesini sağlar (Santrock, 2018).

Makrosistem, bireyin içinde yaşadığı kültürel ve toplumsal yapıların bir bütünüdür. Bu sistem, toplumun genel değerlerini, inançlarını ve yaşam biçimlerini içerir. Ebeveynler, çocuklarını sosyal normlara uygun bir şekilde yetiştirirken makrosistemin etkisinde kalırlar (Patterson & Geber, 1991).

Kronosistem, zaman içinde çevresel değişikliklerin ve yaşamda yaşanan geçişlerin etkisini kapsar. Bu sistem, bireyin yaşamındaki sosyo-tarihsel olayları ve dönüm noktalarını ele alır. Örneğin, toplumsal değişimler, tarihi olaylar veya bireyin yaşamındaki geçiş süreçleri bu sistemi oluşturur. Kronosistem, bireyin gelişiminde önemli dönüşümleri simgeler (Bronfenbrenner, 1979).

Bu kuram, farklı çevresel sistemlerin birey üzerindeki etkilerini vurgulayarak, her bir sistemin gelişimdeki rolünü anlamamıza yardımcı olur. Sistemdeki bir değişiklik, bireyin diğer çevresel sistemleriyle olan etkileşimlerini ve ihtiyaçlarını da etkileyebilir. Bu dinamik etkileşimler, bireylerin sosyal ve psikolojik gelişiminde önemli bir rol oynar (Patterson & Geber, 1991).

Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget'in bilişsel gelişim kuramı, zekâyı biyolojik süreçler olan organizasyon ve adaptasyonla ilişkilendirir. Organizasyon, her canlının çevresindeki süreçleri sistemli bir şekilde entegre etme eğilimidir, yani birey çevresindeki dünyayı belirli bir düzene sokar. Adaptasyon ise, çevreyle etkileşimde bulunarak yeni bilgi ve deneyimlerin zihinsel yapılarla uyumlu hale getirilmesidir. Adaptasyon iki ana süreçten oluşur: uyumsama (assimilation) ve

özümseme (accommodation). Uyumsama, mevcut şemalarla yeni bilgilerin bütünleşmesini ifade ederken, özümseme, çocuğun mevcut şemalarını, yeni deneyimlere uygun şekilde dönüştürmesi gerektiğinde devreye girer (Simatwa, 2010).

Piaget, çocukların bilişsel gelişimini dört aşamaya ayırır: duyusal motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler. Duyusal motor döneminde çocuklar, dünyayı refleksif ve anlık tepkilerle algılarlar. Bu dönemde duygusal tepkiler genellikle doğrudandır. İşlem öncesi dönemde ise çocuklar benmerkezci bir bakış açısına sahiptirler, bu nedenle başkalarının duygularını anlamada güçlük çekebilirler. Somut işlemler döneminde ise çocuklar daha mantıklı düşünmeye başlarlar ve başkalarının duygularını anlamada gelişim gösterirler. Soyut işlemler dönemine gelindiğinde, çocuklar soyut düşünme yeteneğini kazanır ve duyguların neden-sonuç ilişkisini daha iyi kavrayabilirler (Saarni, 1999).

Vygotsky ise, bilişsel gelişimi sosyal etkileşim ve kültürel bağlamla ilişkili bir süreç olarak tanımlar. Vygotsky'ye göre, çocukların bağımsız düşünme becerileri, ebeveynler ve öğretmenler tarafından rehberlik edilerek gelişir. Özellikle çocuk için zorlayıcı, ancak aşılabilir görevler olduğunda, yetişkinler çocuklara doğrudan çözümler sunmak yerine, çocukların kendi başlarına çözüme ulaşmalarını sağlamak için sorular sorarak veya ipuçları vererek rehberlik etmelidirler. Bu süreç, çocuğun yakınsal gelişim alanında gerçekleşir. Yakınsal gelişim alanı, çocuğun kendi başına çözebileceği, ancak yetişkinin rehberliğiyle üstesinden gelebileceği görevleri ifade eder (Trawick-Smith, 2014).

Bu kuramlar, çocuğun bilişsel gelişiminde hem biyolojik hem de sosyal etkileşimlerin kritik rol oynadığını gösterir. Piaget'in kuramı, çocuğun bireysel bilişsel yapılarının zamanla nasıl şekillendiğini anlatırken, Vygotsky'nin yaklaşımı, çevresel faktörlerin ve yetişkin rehberliğinin bu süreçte nasıl etkili olduğunu vurgular (Gredler & Shileds, 2008).

Bell'in Duygu Sosyalleştirme Kuramı

Bell'in Duygu Sosyalleştirme Kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkisinin dinamik ve karşılıklı bir süreç olduğunu vurgular. Bu kurama göre, ebeveynler ve çocuklar birbirlerinin davranışlarını düzenleyen bir tür denetim sistemi geliştirirler. Bell, bu etkileşimin hem ebeveynin hem de çocuğun duygu ifadeleri ve davranışları üzerinde önemli etkileri olduğunu savunur. Çocuklar, etkileşimsel geçmişlerine dayalı olarak, davranışların sıklığı, yoğunluğu ve kabul edilebilirliği konusunda sınırlar oluştururlar. Bu sınırlar, ebeveyn ve çocuk arasındaki sürekli karşılıklı etkileşim ile şekillenir. Bell'e göre, ebeveyn-çocuk ilişkisinde

bir birey, diğerinin davranışının üst sınırına yaklaştığında, davranışı azaltmaya veya yönlendirmeye çalışır. Aynı şekilde, alt sınırlara yaklaşıldığında ise, birey diğerini uyarmaya başlar. Bu tür karşılıklı düzenleme süreçleri, ilişkinin dengesinin korunmasına ve çocukların duygusal gelişimlerinin şekillendirilmesine yardımcı olur (Granic, 2000).

Bell'in kuramı, çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini, etkileşimlerin karşılıklı ve dinamik doğası ile ilişkilendirirken, ebeveynlerin bu süreçte nasıl önemli bir rol oynadığını ortaya koyar. Ebeveynler, çocukların duygusal ifadelerinin doğru bir şekilde düzenlenmesine ve anlaşılmasına yardımcı olurken, çocuklar da ebeveynlerinin tepkileri üzerinden sosyal davranışlarını geliştirirler. Bu karşılıklı etkileşim, çocukların duygusal zekâlarını geliştirmelerine ve toplumsal normlara uygun davranışlar sergilemelerine olanak tanır (Eisenberg & Spinrad, 2004).

Duygu Sosyalleştirme Modelleri

Duygu sosyalleştirme, bireylerin duygusal gelişimini, çevrelerinden aldıkları tepki ve etkileşimlerle şekillendiren bir süreçtir. Bu süreçte farklı teorik yaklaşımlar, duygusal tepkilerin nasıl öğrenildiği ve düzenlendiği konusunda farklı bakış açıları sunar. Duygu sosyalleştirme modelleri, ebeveynlerin ve diğer bakım verenlerin çocukların duygusal gelişimindeki rollerini anlamada önemli bir yol haritası sunar. Bu bölümde Sezgisel/Buluşsal Model (A Heuristic Model), Aile İfade Modeli (Family Expressiveness Model) ve Üst Düzey Duygu Felsefesi (Meta-Emotion Philosophy) modelleri ele alınmaktadır.

Sezgisel/Buluşsal Model (A Heuristic Model)

Sezgisel/Buluşsal Model (A Heuristic Model), duygu sosyalleştirme süreçlerini açıklamaya yönelik bir yol gösterici olarak, ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimlerine nasıl katkı sağladığını anlamaya çalışan bir modeldir. Bu model, duygu sosyalleştirme davranışlarını etkileyen çeşitli faktörleri inceleyerek, bu süreçlerin nasıl işlediğini anlamamıza yardımcı olur. Model, ebeveynlerin çocukların duygusal gelişimini yönlendirirken etkileşimde bulundukları temel değişkenleri üç ana başlık altında ele almaktadır (Denham, 1997; Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998).

1. *Çocukla İlgili Özellikler:* Çocuğun yaşı, cinsiyeti, mizaç özellikleri ve otoriteye karşı verdiği tepkiler, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme süreçlerini etkileyen başlıca faktörlerdir. Daha küçük yaşlardaki çocukların duygusal gelişimi, büyük çocuklara kıyasla daha farklı dinamiklere sahip olabilir. Çocuğun mizacı ve duyusal hassasiyeti, ebeveynin gösterdiği duygu yönetimi yaklaşımlarını doğrudan etkileyebilir (Eisenberg vd., 2003).
2. *Ebeveynle İlgili Özellikler:* Ebeveynlerin değerler sistemi, çocuk yetiştirme yaklaşımları, duygusal duyarlılıkları ve duygusal düzenleme becerileri, çocuğun duygusal gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Ebeveynlerin, çocuklarının duygusal ifadelerine verdiği tepkiler, çocukların duygusal dünyalarını şekillendiren temel unsurlardan biridir. Ebeveynlerin gösterdiği destek veya tepki türü, çocuğun duygusal düzenleme becerilerinin kazanılmasında uzun vadeli etkiler yaratabilir. Ayrıca, ebeveynlerin duygusal tepkileri, çocukların kendi duygusal düzenlemelerini nasıl gerçekleştireceğini öğrenmelerinde önemli bir rol oynar (Grusec & Hastings, 2015).
3. *Kültür ve Alt Kültür Özellikleri:* Kültürel normlar, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını ve duyguların nasıl ifade edileceğini belirler. Farklı kültürler, çocuk yetiştirme biçimlerinde ve duygusal ifadelerde farklılıklar gösterir. Örneğin, bazı kültürlerde duyguların açıkça ifade edilmesi teşvik edilirken, diğerlerinde duygusal tutumlar daha fazla baskı altında olabilir. Ebeveynlerin kültürel bağlamda nasıl davrandıkları, çocukların duygusal gelişimlerinde kritik bir etkendir (Matsumoto, Yoo, & Chung, 2010).

Eisenberg, Cumberland ve Spinrad (1998), ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimindeki rolünü daha ayrıntılı bir şekilde ele almışlardır. Ebeveynler, çocuklarının duygusal ifadelerine çeşitli tepkiler verirler; bu tepkiler, çocuğun duygusal düzenleme becerilerini doğrudan etkileyebilir. Ebeveynlerin destekleyici ve pozitif tepkileri, çocukların duygusal aşırılıklarını azaltırken, cezalandırıcı tepkiler ise olumsuz duygusal durumlardan dolayı korku ve öfke gibi hislerin artmasına yol açabilir. Bu noktada, ebeveynlerin kendi duygusal ifadeleri de çocukların duygusal süreçlerine etki eder. Çocuklar, ebeveynlerinin duygusal tepkilerini gözlemleyerek, duygusal dünyalarını şekillendirirler. Ebeveynlerin bu süreçteki etkileri sadece sözel yanıtlarla sınırlı kalmaz; aynı zamanda, dolaylı yollarla da çocukların duygusal gelişimini yönlendirebilir (Eisenberg vd., 2003).

Bu model, ebeveynlerin ve çocukların karşılıklı olarak duygu sosyalleştirme süreçlerinde birbirlerine nasıl etki ettiklerini anlamamıza olanak tanır ve bu süreçlerin daha derinlemesine incelenmesini sağlar. Çocukların duygusal gelişimi, sadece ebeveynlerinin gösterdiği doğrudan tepkilerle değil, aynı zamanda kültürel bağlamda şekillenen sosyal normlarla da biçimlenir (Gottman, Katz & Hooven, 1996).

Aile İfade Modeli (Family Expressiveness Model)

Aile İfade Modeli (Family Expressiveness Model), aile içinde sergilenen duygusal ifadelerin, çocukların duygusal gelişiminde önemli bir rol oynadığını savunur. Bu model, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme becerilerinin, çocukların duygusal yetkinliklerini geliştirmeye katkıda bulunduğu temel bileşenlerden biri olduğunu öne sürer. Are ve Shaffer (2016), ailenin duygusal ifade biçimlerinin çocukların duygusal becerilerini şekillendirdiğini ve bu süreçte aile içindeki duygusal ifadenin kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Aile, çocuklar için duygusal deneyimlerin modellendiği ilk sosyal ortam olduğundan, ebeveynlerin sergilediği duygusal ifadeler, çocukların duygusal tepkilerini ve ifadelerini öğrenmeleri açısından büyük önem taşır.

Halberstadt vd. (1999), aile içindeki duygusal ifadeyi kalıcı bir duygu modeli olarak tanımlar ve bu modelin çocuklara hangi duyguların ne sıklıkla ve nasıl ifade edileceği konusunda rehberlik sağladığını vurgular. Ailenin duygusal ifadeleri, çocukların hangi duyguları hangi durumlarda sergileyebileceğini anlamalarına yardımcı olur. Bu ifadeler, çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerinin temel taşlarını oluşturur. Ayrıca, ebeveynlerin sergiledikleri duygu ifadeleri, çocukların kendi duygusal farkındalıklarını artırarak, sosyal beceriler ve duygusal düzenleme konusunda gelişimlerine doğrudan katkı sağlar (Eisenberg, Cumberland, & Spinrad, 1998).

Araştırmalar, ebeveynlerin sürekli olarak olumlu duygusal ifadeler sergilemelerinin, çocukların sosyal yeterliliklerini ve duygusal düzenleme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir. Cumberland ve diğerleri (2003) ile Dunn ve Brown (1994), ebeveynlerin olumlu duygusal ifadelerinin, çocukların prososyal davranışlarını ve genel olumlu duygusal hallerini artırdığını belirlemişlerdir. Bu durum, çocukların diğer insanlarla ilişkilerinde daha sağlıklı bir şekilde etkileşim kurmalarına ve duygusal olarak daha dengeli bireyler olmalarına olanak tanır. Öte yandan, olumsuz duygusal ifadelerin ise ailelerde daha düşük sosyal yeterlilikle ve zayıf duygusal düzenlemeyle ilişkilendirildiği bulunmuştur. Olumsuz

duyguların sıkça sergilenmesi, çocukların duygusal tepkilerinde ve sosyal becerilerinde zorluklara yol açabilir (Denham, 1997; Dunn & Brown, 1994).

Aile İfade Modeli, ebeveynlerin duygusal ifadelerinin sadece bir bireyin duygusal gelişimi üzerinde değil, aynı zamanda tüm aile sisteminin dinamikleri üzerinde de önemli etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bu model, ebeveynlerin çocuklarına sağladığı duygusal ortamın, onların gelecekteki duygusal düzenleme yeteneklerini ve sosyal becerilerini nasıl şekillendirdiğini anlamada bize değerli bir bakış açısı sunmaktadır (Denham, Bassett & Wyatt, 2007; Halberstadt vd., 1999).

Üst Düzey Duygu Felsefesi (Meta-Emotion Philosophy) Modeli

Gottman, Katz ve Hooven (1996) tarafından geliştirilen bir ebeveynlik modelidir ve ebeveynlerin, kendi duyguları ve çocuklarının duyguları hakkında oluşturdukları duygu ve düşüncelerin, çocukların duygusal gelişimini nasıl şekillendirdiğini anlamaya yönelik önemli bir çerçeve sunar. Bu model, ebeveynlerin çocuklarının duygusal deneyimlerini nasıl ele aldıkları ve bu deneyimleri nasıl rehberlik ve öğretim fırsatlarına dönüştürdükleriyle ilgilidir (Gottman, Katz & Hooven, 1996).

Araştırmalar (Cleary & Katz, 2008; Gülpınar, 2021; Tekin, 2016; Ülker Erdem, 2019), ebeveynlerin meta-duygu felsefesinin, çocukların olumsuz duyguları ile nasıl başa çıktıkları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Duygu koçluğu yapan ebeveynler, çocuklarının olumsuz duygularını, öğretme fırsatları olarak değerlendirir ve bu süreçte çocuklarına uygun başa çıkma stratejileri geliştirirler (Gottmanvd.,1996). Bu ebeveynler, çocukların duygusal zorlukları ile başa çıkmalarına rehberlik ederek, onların duygusal gelişimlerini desteklerler. Diğer taraftan, duyguları yok sayan ebeveynler, çocuklarının olumsuz duygularını küçümseyebilir ve onlara bu duyguların önemsiz olduğu mesajını verebilirler (Katz, Maliken & Stettler, 2012).

Meta-duygu felsefesi, ebeveynlerin duygularla ilgili inançlarını ve bu inançların çocuklarına yansımasını ele alırken, ebeveynlerin kendi duygusal ifadeleri ve bu ifadeleri çocuklarına nasıl modelledikleri ile de yakından ilişkilidir (Cleary & Katz, 2008). Bu süreç, çocukların duygusal farkındalık, duygusal ifade ve duygu düzenleme becerilerini geliştirerek, onların sosyal ve duygusal uyumlarını olumlu şekilde etkileyebilir (Katz, Maliken & Stettler, 2012). Sonuç olarak, ebeveynlerin meta-duygu felsefesi, çocukların duygusal yeterliliklerini

geliştiren ve onların psikososyal uyumlarını destekleyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Duygu Sosyalleştirme Davranışları

İlk sosyalleşme deneyimleri, çocuğun duygusal, sosyal ve kültürel gelişiminin temellerinin aile içinde atılmasını sağlar. Aile, çocuğun hayatındaki ilk sosyal bağları kurduğu ve bireyin sosyalleşme sürecini şekillendiren önemli bir kurumdur (Zahn-Waxler, 2010). Sosyalleşme, bireyin toplumun kültürel normlarına, değerlerine ve toplumsal rollerine nasıl uyum sağlaması gerektiğini öğrendiği bir süreçtir. Bu süreç, değerler, normlar, davranışlar ve semboller gibi kültürel öğelerin edinimiyle gerçekleşir (Bronfenbrenner, 1979). Çocuk, sosyal becerilerini ve toplumsal rolleri ilk olarak ailesi aracılığıyla geliştirir. Aile üyelerinin davranışları ve tutumları, çocuğun dünyayı nasıl algılayacağına ve diğer bireylerle nasıl etkileşime gireceğine dair önemli bir yol gösterici rol oynar (Saarni, 1992). Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına kazandırdığı ilk sosyalleşme deneyimleri, çocuğun ilerleyen yaşamındaki sosyal uyum ve başarı için kritik bir öneme sahiptir (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998).

Çocuğun sosyalleşmesinde ebeveynlerin etkisi son derece büyük olmakla beraber çocuğun duygusal, sosyal ve kültürel gelişimini yönlendiren önemli bir faktördür. Çocuklar, ebeveynleriyle kurdukları özdeşim aracılığıyla onların değerlerini, tutumlarını ve davranışlarını öğrenirler. Bu öğrenme, çocukların kendi duygusal deneyimlerini yönetme ve başkalarının duygularına empati gösterme becerilerini de geliştirir. Ebeveynlerin olumsuz duygulara verdiği tepkiler, çocukların duygusal zorluklarla başa çıkmalarını öğrenmelerinde büyük rol oynar. Ayrıca, ebeveynlerin sadece sözel değil, sözel olmayan davranışları da çocuklar için önemli bir sosyalleşme kaynağıdır (Avcıoğlu, 2005; Eisenberg, 2000).

Son yıllarda sosyalleşme süreci, duygusal gelişimi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Zahn-Waxler, 2010). Duygu sosyalleştirme, ebeveynlerin çocuklarına duygusal anlamda rehberlik ettikleri süreçleri ifade eder. Bu süreç, ebeveynlerin kendi duygusal ifadeleri ve yaşadıkları duygusal anıları, çocuklarına aktararak dolaylı şekilde gerçekleşebilir. Öte yandan, çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler ve bu duygulara dair yapılan konuşmalar ise doğrudan duygu sosyalleştirme süreçlerini oluşturur (Berk, 2012; Çorapçı, 2012; Zahn-Waxler, 2010). Bu süreçte ebeveynlerin tutumları ve duygu ifadeleri, çocuğun

duygusal düzenleme becerilerini geliştirmede önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Thompson, 1994).

Duygu sosyalleştirme, çocuğun ifade ettiği duygulara ebeveynlerin verdiği tepkiler ve ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimi kapsayan dinamik bir süreçtir (Eisenberg vd., 1998). Bu süreçte, ebeveynlerin gösterdiği davranışlar, çocuğun duygusal gelişimine doğrudan etki eder. Özellikle ebeveynlerin, çocuklarının duygularını nasıl ele aldıkları, çocuğun duygusal öğrenme sürecini şekillendirir. Destekleyici ebeveynler, çocuklarının olumsuz duygularını dikkate alır, bu duyguları bir öğretme fırsatı olarak görür ve çocuklarına duygularını adlandırma ve yönetme becerisi kazandırmaya çalışırlar (Santrock, 2014). Bu tür ebeveynler, duygusal olarak zorlu anları, çocuğun gelişimi için bir fırsat olarak değerlendirme eğilimindedirler (Gross & Thompson, 2007).

Buna karşılık, destekleyici olmayan ebeveynler, çocuklarının olumsuz duygularını ya görmezden gelir ya da bu duyguları değiştirmeye çalışırlar. Bu ebeveynler, çocuklarının duygusal ifadelerini bastırmayı veya yok saymayı tercih edebilirler ve genellikle çocuklarının bu duygularla başa çıkmalarını kendi başlarına beklerler (Yalçın, 2010). Ebeveynlerin bu tür tepkileri, çocukların duygusal zekâlarını geliştirmede engel oluşturabilir ve uzun vadede duygusal düzenleme becerilerinin zayıflamasına yol açabilir (Thompson, 1994; Denham, 2007). Ebeveynlerin duygusal yanıtlarının kalitesi, çocukların duygusal deneyimlerle nasıl başa çıkacaklarını öğrenmelerinde belirleyici bir rol oynar. Ebeveynlerin destekleyici veya destekleyici olmayan tutumları, çocukların duygusal gelişimi üzerinde belirgin bir etki yapar ve bu süreç, çocukların duygusal düzenleme ve sosyal becerilerini şekillendirir (Aunola, Nurmi, & Salmela-Aro, 2002).

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme süreçleri, çocukların duygusal gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Bu süreçler üç ana boyutta ele alınabilir: ebeveynlerin kendi duygularını ifade etme biçimleri, çocuklarının duygusal ifadelerine verdikleri tepkiler ve çocuklarına duygu düzenleme konusunda rehberlik etme yaklaşımları (Eisenberg, Fabes, & Guthrie, 1998). Ebeveynlerin duygusal deneyimlerini ifade etme şekilleri, çocukların duygusal zekâlarının gelişimi üzerinde doğrudan bir etki yaratır. Aile içindeki sevgi dolu ve destekleyici bir duygusal atmosfer, çocukların sağlıklı sosyal ve duygusal gelişimlerinin temelini oluştururken, olumsuz duyguların sürekli olarak ifade edilmesi, çocukların empati kurma ve duygusal beceriler geliştirme süreçlerini olumsuz etkileyebilir (Southam-Gerow, 2014).

Ailedeki duygusal ifade, çocukların duygusal yetkinliklerini geliştirmede kritik bir rol oynar. Ebeveynlerin çocuklarının duygularını tanımaları, anlamaları ve yönetmeleri konusundaki

rehberliği, onların duygusal zekâlarını güçlendirmelerine yardımcı olur (Cumberland vd., 2003). Ayrıca, ebeveynlerin duygusal ifadeleri, çocukların duygularını nasıl düzenleyeceklerini ve sosyal ilişkilerde hangi davranışları sergileyeceklerini öğrenmelerinde belirleyici bir faktör olabilir. Olumlu duygusal ifadelerin yaygın olduğu ailelerde, çocukların prososyal davranışları sergileme ve duygusal düzenleme becerilerini geliştirme olasılıkları artmaktadır (Gross & Thompson, 2007).

Destekleyici ebeveynler, çocuklarının duygusal ifadelerine yapıcı ve empatik bir şekilde yaklaşarak, çocuklarının olumsuz duyguları üzerinde anlamlı bir rehberlik sağlarlar. Bu ebeveynler, çocuklarına duygusal zorluklarla başa çıkmaları için stratejiler geliştirirken, aynı zamanda duygusal tepkilerini adlandırmalarına ve yönetmelerine yardımcı olurlar. Buna karşın, destekleyici olmayan ebeveynler, çocuklarının duygusal deneyimlerini küçümser veya cezalandırıcı bir tutum sergiler, bu da çocuğun duygusal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir (Altan vd., 2013; Eisenberg vd., 1998).

Mirabile vd., (2009) araştırmalarında, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları üç ana kategoriye ayrılmaktadır: fiziksel yatıştırma, duygu yoğunlaştırma ve dikkat dağıtma. Fiziksel yatıştırma, çocuğun olumsuz duygularını yatıştırma ve sakinleştirme amacı taşırken, duygu yoğunlaştırma, çocuğun duygusal tepkilerini artırma ve olumsuz duyguları pekiştirme davranışlarını ifade eder. Dikkat dağıtma ise, çocuğun dikkatini duygusal sorundan uzaklaştırma ve rahatlama sağlama amacını güder (Güven & Erden, 2013). Bu stratejiler, ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimindeki farklı etkileri göstermektedir.

Ebeveynlerin duygusal dışavurumları, çocuklarının duygusal gelişiminde kilit bir rol oynar. Anne ve babalar, kendi duygularını düzenleme ve ifade etme biçimleriyle çocuklarına model olurlar. Bu nedenle, ebeveynlerin olumsuz duyguları nasıl yönettikleri, çocuklarının duygusal dünyasında önemli bir yer tutar. Anne-baba olumsuz duygularını yoğun bir şekilde ifade ettiğinde, çocukların da bu tür duyguları sosyal ilişkilerinde sağlıklı bir şekilde ifade edemedikleri gözlemlenir (Valiente vd., 2004).

Destekleyici ebeveynler, çocuklarının duygusal zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olurken, onların duygusal farkındalığını artırır ve duygusal düzenleme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlarlar (Eisenberg vd., 1998; Santrock, 2014). Ebeveynlerin çocuklarıyla duygularını konuşması ve onların duygusal deneyimlerini önemsemesi, çocukların sosyal ve duygusal yetkinliklerinin gelişimi açısından son derece önemlidir. Çocuklar, bu sayede kendi duygularını daha iyi anlar, olumsuz duygularla başa çıkma konusunda daha yetkin hale gelirler (Cumberland vd., 2003).

Sonuç olarak, duygusal sosyalleşme süreci, çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. Ebeveynlerin destekleyici tutumları, çocukların duygusal zekâsını güçlendirmekte ve onların sosyal ilişkilerinde daha başarılı olmalarına katkı sağlamaktadır. Buna karşın, destekleyici olmayan ebeveyn davranışları, çocukların duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir ve sosyal uyumlarını zorlaştırabilir. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygu sosyalleştirme yaklaşımlarında dikkatli ve bilinçli olmaları büyük önem taşır.

Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Çocuğun Gelişimine Etkileri

Duygu sosyalleştirme süreçlerinin çocuklar üzerinde çok yönlü etkileri olduğu bilinmektedir. Araştırmalar, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejilerinin, çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Eisenberg vd., 1998; Gottman vd., 1996). Özellikle, ebeveynlerin duygusal tepkileri ve çocuklarının duygularına verdikleri yanıtlar, çocukların duygu düzenleme becerilerini, sosyal ilişkilerini ve psikolojik iyi oluşlarını doğrudan etkilemektedir (Lunkenheimer vd., 2007).

Denham ve Kochanoff (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme stratejilerinin, çocukların kendini koruma mekanizmaları üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir. Örneğin, anne öfkesi, aşağılama veya sert cezalandırma gibi tepkilere maruz kalan çocukların, duygularını bastırma eğilimi geliştirdiği ve olumsuz duygularını ifade etmekten kaçındıkları gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, duygusal ifadeleri sınırlı olan ebeveynlerin, çocuklarına duygu düzenleme stratejileri konusunda yeterli rehberlik sağlayamadıkları belirlenmiştir (Morris vd., 2011). Duygusal olarak kendine odaklanan veya mutsuz ebeveynlerin, çocukların duygularını tanımasına ve sağlıklı şekilde yönetmesine daha az katkı sağladığı ifade edilmektedir (Lunkenheimer vd., 2007).

Çocuklar duygu sosyalleştirme sürecinde, toplumsal olarak kabul gören duygu ifade biçimlerini öğrenerek, sosyal ilişkilerde daha uyumlu hale gelirler. Bu bağlamda, sosyal olarak onaylanmayan veya toplum tarafından hoş karşılanmayan duyguların düzenlenmesi ve uygun bağlamlarda ifade edilmesi önemli bir beceridir (Denham, 2007; Thompson & Meyer, 2008). Ancak, ebeveynlerin duyguları bastırmaya yönelik cezalandırıcı yaklaşımları, çocuklarda kaygı ve içedönüklük gibi problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Gottman vd., 1996; İlhan-İyi & Çoban, 2019).

Özellikle, olumsuz duygularını ifade ettiklerinde cezalandırılan çocukların, duygularını düzenlemede güçlük çektikleri ve zamanla daha fazla kaygı, stres ve içsel çatışma yaşadıkları belirtilmektedir (Grusec & Danyliuk, 2014). Ayrıca, ebeveyn ihmali ile çocuklarda saldırganlık ve öfke problemlerinin arttığı gösterilmiştir (Morris vd., 2011). Denham vd. (2000) yürüttüğü bir çalışmada, babalarından destekleyici olmayan duygu tepkileri alan 4-5 yaş arası çocukların, ilerleyen dönemlerde antisosyal davranışlar sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Bu bulgular, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri üzerindeki uzun vadeli etkilerini ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri, çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Yapılan araştırmalar, ebeveynlerin çocuklarına sağladığı duygusal destek ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Seçer & Karabulut, 2016). Duygusal olarak destekleyici ebeveyn tutumları, çocukların olumsuz duygularla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurken, sosyal ilişkilerde daha uyumlu bireyler hâline gelmelerine de katkı sağlamaktadır (Denham vd., 2011).

Özellikle, çocuklarına güvenli bir duygusal ortam sağlayan ebeveynlerin, onların stresle baş etme yetilerini güçlendirdiği görülmektedir. Çocuklar, zorlayıcı duygusal deneyimlerle karşılaştıklarında ebeveynlerinden aldıkları olumlu rehberlik sayesinde olumsuz duygularını düzenleyebilmekte ve bu süreçte problem çözme becerilerini geliştirebilmektedirler (Morris vd., 2007). Ancak, ebeveynlerin aşırı kaygılı veya müdahaleci tepkiler göstermesi, çocukların sıkıntılı durumları anlamalarını ve duygularını yönetmelerini zorlaştırabilir. Bu tür ebeveyn tutumları, çocukların kendi duygusal deneyimlerine yönelik algılarını sınırlayarak, stresle baş etme becerilerini olumsuz yönde etkileyebilir (McElwain vd., 2007).

Öte yandan, çocukların yaşadığı duygusal zorlukları aşmalarına fırsat tanıyan ebeveynler, onların bağımsızlık duygularını ve öz düzenleme becerilerini destekleyici bir ortam oluştururlar. Destekleyici ebeveynlerin çocukları, olumsuz duygular karşısında kendilerini daha güvende hissederken, sosyal ilişkilerinde de daha olumlu etkileşimler kurabilmektedirler (Gottman vd., 1996; Lunkenheimer vd., 2007).

Ebeveynlerin problem odaklı duygu sosyalleştirme stratejilerini benimsemeleri, çocukların duygu düzenleme becerilerini geliştirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Uyar vd., 2018). Duygu düzenleme becerileri güçlü olan çocuklar, karşılaştıkları zorluklara daha

uyumlu tepkiler verebilir, problemlerine karşı daha duyarlı hâle gelebilir ve bu durumları kabul etme süreçlerini daha sağlıklı yönetebilirler (Dunsmore, Booker & Ollendick, 2012).

Aile ortamında kullanılan duygu ifadeleri, çocukların duygu düzenleme stratejileri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Hem sözlü hem de sözsüz olarak sergilenen olumlu veya olumsuz duygu ifadeleri, çocukların kendi duygusal tepkilerini şekillendirmelerinde rehber niteliği taşır (Morris vd., 2007). Araştırmalar, ebeveynlerin duygu ifadelerinin çocukların duygu düzenleme süreçlerinde kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır (Eisenberg vd., 1998; McElwain vd., 2007). Ancak, yalnızca ebeveynlerin değil, ailenin diğer üyelerinin de duygu ifadeleri genel aile dinamiklerini ve duygusal atmosferi doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, aile üyelerinin duygusal ifadelerini nasıl kullandıkları, çocukların duygu düzenleme becerileri kadar sosyal uyumlarını da önemli ölçüde etkileyebilir (Halberstadt, Denham & Dunsmore, 2001).

Çocuklarda duygusal yeterlilik hem aile içindeki ilişkilerde hem de akran etkileşimlerinde sağlıklı bir sosyal uyum geliştirme açısından önemli bir faktördür. Araştırmalar, ebeveynlerin olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların duygusal yeterliliklerini desteklediğini, buna karşın olumsuz duygu sosyalleştirme biçimlerinin ise sosyal uyum sorunlarıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir (Zahn-Waxler, 2010; Morris vd., 2011).

Ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkiler, onların duygusal farkındalıklarını artırarak yaşadıkları olayları daha iyi anlamalarına ve etkili başa çıkma stratejileri geliştirmelerine yardımcı olur (Gottman, Katz & Hooven, 1996). Özellikle duygu koçluğu yaklaşımını benimseyen ebeveynler, çocuklarının duygularını ifade etmeleri için güvenli bir ortam sunarak onların duygularını keşfetmelerine ve düzenleme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlarlar (McElwain, Halberstadt & Volling, 2007).

Öte yandan, çocuklarının duygusal sıkıntılarına öfkeli, cezalandırıcı veya reddedici tepkiler veren ebeveynler, çocuklarının ilerleyen yaşlarda duygusal düzenleme konusunda zorluk yaşamasına neden olabilirler (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998). Çocukların duygularını düzenleme sürecinde ebeveynlerin dikkat değiştirme stratejileri de etkili olabilmektedir. Çocukların sıkıntılarına dikkat dağıtıcı bir yaklaşımla tepki veren ebeveynler, onların duygusal uyarılmalarını azaltarak daha sağlıklı başa çıkma yolları geliştirmelerine olanak tanıyabilirler (Mirabile, Scaramella, Sohr-Preston & Robison, 2009). Bu tür stratejilerin, çocukların stres verici durumlarla baş etme becerilerini güçlendirdiği ve ebeveyn-çocuk etkileşimlerini olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (Morris vd., 2007).

Ebeveynleri tarafından olumsuz muameleye maruz kalan çocuklarda, duygu düzenleme becerilerinde bozulmalar gözlemlenmekte ve bu durum, sosyal açıdan uygunsuz duygu ifadeleri sergilemelerine yol açmaktadır. Bu çocukların, özellikle reaktif saldırganlık düzeylerinde artış görülebileceği belirtilmektedir (Shields & Cicchetti, 1998; Kim & Cicchetti, 2010). Ebeveynlerin çocuklarının duygularını küçümsemesi, eleştirmesi veya yok sayması, onların etkili duygu kontrolü geliştirmesini engelleyerek olumsuz duygularla başa çıkmalarını zorlaştırabilir. Ayrıca, çocuklar bu tür durumlarda duygularını bastırma eğilimi gösterebilirler, bu da uzun vadede duygusal uyum problemlerine neden olabilir (Denham, Renwick & Holt, 1991; Spinrad vd., 2004; Yağmurlu & Altan, 2010).

Aile içinde yaşanan evlilik çatışmaları, ebeveynlerin olumsuz duygu ifadelerini artıran önemli faktörlerden biridir. Eşler arasındaki çatışmalar arttıkça, anne ve babalar çocuklarına karşı daha az destekleyici ve daha çok eleştirel tepkiler verebilirler (Wong, McElwain & Halberstadt, 2009; Davies, Sturge-Apple & Cummings, 2011). Bunun aksine, ebeveynlerin çocuklarının duygularına duyarlı ve yapıcı tepkiler vermesi, çocukların yeni sosyal ortamlara uyum sağlamalarını kolaylaştırarak onların özgüvenlerini destekleyebilir. Özellikle anneleri tarafından duygusal olarak desteklenen çocukların, yabancı ortamda daha rahat iletişime geçtikleri ve grup oyunlarına katılım konusunda daha istekli oldukları gözlemlenmiştir (Root & Stifter, 2010).

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri, çocukların oyun davranışları üzerinde de doğrudan etkili olabilmektedir. Destekleyici olmayan duygusal tepkilere maruz kalan çocukların, akranlarıyla oyun sırasında daha uyumsuz davranışlar sergiledikleri; buna karşın, ebeveynlerinden yüksek düzeyde destekleyici tepkiler alan çocukların daha işbirlikçi ve uyumlu oyun davranışları geliştirdikleri belirlenmiştir (Davis & Buss, 2012; Brownell, Svetlova & Nichols, 2009).

Öte yandan, ebeveynlerin cezalandırıcı veya dışlayıcı tepkileri, çocukların duygusal deneyimlerini tehdit edici olarak algılamalarına ve olumsuz duygularla baş etme stratejileri geliştirmekte zorlanmalarına neden olabilir (McElwain, Halberstadt & Volling, 2007). Annelerin çocuklarıyla duygular üzerine açıklayıcı konuşmalar yapmasının, çocukların duygu bilgisi ve olumlu sosyal davranışları üzerinde destekleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Özellikle anneler, olumlu duygular hakkında daha fazla konuştuğunda, çocukların öfkeyi yanlış yönlendirme veya akran etkileşimlerinde fiziksel saldırganlık sergileme olasılıkları önemli ölçüde azalmaktadır (Garner, Dunsmore & Southam-Gerrow, 2008; Laible, Carlo & Roesch, 2004).

Araştırmalar (Boucher vd., 2013; Bariola, Gullone & Hughes, 2011), ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkilerin, çocukların psikolojik iyi oluşu üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme stratejilerinin, çocukların olumsuz duygularla baş etme becerilerini zayıflattığı ve depresif semptomların ortaya çıkmasını kolaylaştırdığı bulunmuştur. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarının üzüntüsünü küçümsemesi veya bunu bir abartı olarak değerlendirmesi, çocukların duygularını ifade etmekten kaçınmasına ve içe dönük bir yapı geliştirmesine yol açabilir (Sanders, Zeman & Poon, 2015).

Buna karşılık, çocuklarıyla duygular üzerine konuşan, onları anlamaya ve yönlendirmeye çalışan ebeveynler, çocuklarının duygusal farkındalıklarını ve düzenleme becerilerini geliştirerek daha sağlıklı bir duygusal uyum sağlamalarına katkıda bulunurlar (Gottman, Katz & Hooven, 1996). Duygu koçluğu olarak adlandırılan bu yaklaşım, çocukların öfke, korku ve üzüntü gibi duygularını tanımalarına ve bunlarla baş etmelerine yardımcı olur (Morris vd., 2007). Özellikle stresli yaşam olayları karşısında ebeveynlerin destekleyici tutumları, çocukların bu olayların olumsuz etkilerine karşı direnç geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ebeveynlerin duygusal destek sağlama biçimleri, çocukların psikolojik sağlığı ve sosyal uyumu açısından belirleyici bir faktördür (Katz & Rigterink, 2012).

Anne Babaların Duygu Sosyalleştirme Uygulamaları ile İlişkili Faktörler

Ebeveynlerin kendi duygularını nasıl deneyimledikleri ve bu duygularla nasıl başa çıktıkları, çocuklarının duygusal gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Duygularını sağlıklı bir şekilde düzenleyebilen ebeveynler, çocuklarına daha dengeli ve destekleyici bir duygu sosyalizasyon ortamı sunabilirken, duygusal düzenleme konusunda zorluk yaşayan ebeveynler, çocuklarına tepkisel ve tutarsız bir model oluşturabilirler (Morris, Silk, Steinberg, Myers & Robinson, 2007). Örneğin, stresle baş etme becerisi düşük olan ebeveynler, çocuklarının duygusal ifadelerini tolere etmekte zorlanabilir ve bu durum, çocuklarının duygularını bastırmasına veya uygun olmayan şekillerde ifade etmesine yol açabilir (Shewark & Blandon, 2015).

Bu bağlamda, ebeveynlerin duygu düzenleme becerilerinin gelişimi, çocukların duygusal yeterliliğini artırmada kritik bir faktör olarak görülmektedir (Bariola, Gullone & Hughes, 2011). Ebeveynlerin, kendi duygularını düzenleme stratejileri üzerinde çalışmaları, çocuklarının duygu düzenleme mekanizmalarını doğrudan etkileyerek onların sosyal ve

duygusal uyumlarını güçlendirebilir (Thompson, 2014). Ayrıca, ebeveynlerin psikolojik iyi oluş düzeyi, kaygı ve depresyon gibi faktörler, çocukların duygu sosyalizasyon süreçlerini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Sanders, Zeman & Poon, 2015).

Bunun yanı sıra, ebeveynlerin kişilik özellikleri ve eşleriyle olan ilişkileri de duygu sosyalizasyon süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, yüksek düzeyde nevrotiklik sergileyen ebeveynler, çocuklarının olumsuz duygularına daha tepkisel yanıtlar verebilirken, daha bilinçli ve duyarlı ebeveynler, çocuklarının duygularına yönelik daha kabul edici ve yönlendirici tepkiler gösterebilirler (Eisenberg, Cumberland & Spinrad, 1998). Ebeveynler arasındaki çatışma ve olumsuz duygusal etkileşimler, çocukların duygu düzenleme becerilerini olumsuz etkileyebilir ve onların stres karşısında daha savunmasız hale gelmesine neden olabilir (Cummings & Davies, 2010).

Sonuç olarak, anne babaların duygu sosyalleştirme uygulamalarını etkileyen çeşitli faktörleri dörtana başlık altında ele almak mümkündür: (a) anne babaların duygu düzenleme becerileri, (b) anne babaların psikolojik durumları (c) anne babaların kişilik özellikleri ve (d) anne babaların evlilik uyumu.

Anne Babaların Duygu Düzenleme Becerileri ve Duygu Sosyalleştirme

Anne babaların duygu düzenleme becerileri, çocuklarının duygusal gelişimini doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Duygu düzenleme, bireylerin duygusal durumlarını belirli bir hedefe ulaşmak için değerlendirme ve yönlendirme sürecini içerir (Thompson, 1994). Bu beceri, yalnızca duyguların kontrol edilmesini değil, aynı zamanda sosyal bağlamda duyguların nasıl uygun şekilde ifade edileceğini veya gizleneceğini de kapsar (Walden & Smith, 1997). Ebeveynlerin duygusal düzenleme becerileri, çocukların da benzer becerileri öğrenmesinde kritik bir rol oynar. Özellikle anne ve babaların, çocuklarının duygusal deneyimlerine nasıl tepki verdikleri, çocuğun ilerleyen yıllarda duygusal yönetim becerilerinin gelişimini etkileyebilir (Morris, vd., 2007).

Ebeveynlerin, çocuklarının duygusal deneyimlerine nasıl yaklaştıkları, çocuğun duygusal uyumunun yanı sıra sosyal etkileşimlerdeki becerilerini de belirler. İşlevsel olmayan ebeveyn-çocuk etkileşimleri, çocukların duygularını küçümseme, yargılama veya duyarsız bir şekilde ele alma gibi tutumlar sergileyebilir. Bu tür tepkiler, çocuğun duygusal gelişiminde zorluklara yol açabilir ve çocukların sosyal becerilerinde eksiklikler oluşturabilir (Özbaran & Aydın, 2007). Ebeveynlerin, çocuklarına duygusal rehberlik

yaparken sergiledikleri yapıcı yaklaşımlar, onların duygu düzenleme becerilerini güçlendirebilir. Buna karşın, olumsuz duygusal tepki verme ve yargılama gibi davranışlar, çocukların duygusal düzenlemelerini öğrenme fırsatlarını engelleyebilir (Gross, 1998).

Özetle, ebeveynlerin kendi duygusal düzenleme becerileri ve çocuklarına nasıl duygu sosyalleştirmesi yaptığı, çocukların ilerleyen yaşlarda duygusal ve sosyal gelişimlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Anne Babaların Psikolojik Durumları ve Duygu Sosyalleştirme

Ebeveynlerin psikolojik iyi oluşu, çocuklarıyla kurdukları duygusal bağ ve duygu sosyalleştirme süreçleri üzerinde belirleyici bir rol oynar. Ruh sağlığı sorunları yaşayan ebeveynler, kendi duygularını yönetmekte zorlandıkları için çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına yeterince duyarlı olamayabilir ve destekleyici olmayan tepkiler verebilirler (Goodman vd., 2011). Örneğin, depresif belirtiler gösteren ebeveynler, çocuklarının duygusal deneyimlerine karşı daha az ilgi gösterebilir veya aşırı tepkisel davranabilirler. Bu durum, çocukların olumsuz duygularla baş etme becerilerini geliştirmelerini zorlaştırabilir ve onların sosyal-duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir (Lovejoy, Graczyk, O'Hare, & Neuman, 2000).

Özellikle doğum sonrası depresyon yaşayan anneler, çocuklarına karşı daha az duyarlı olabilir ve onları duygusal açıdan destekleme konusunda yetersiz kalabilirler (Field, 2010). Annenin ruh sağlığındaki bozulma, çocukların güven duygusunun zedelenmesine ve duygu düzenleme becerilerinin yeterince gelişememesine neden olabilir (Murray, Cooper& Fearon, 2010). Benzer şekilde, babaların ruh sağlığı da çocukların duygusal gelişimini etkileyen önemli bir faktördür. Araştırmalar, depresif veya kaygılı babaların çocuklarıyla daha az etkileşim kurduğunu ve bu durumun çocuklarda davranışsal ve duygusal sorunlara yol açabildiğini ortaya koymaktadır (Ramchandani vd., 2008).

Ebeveynlerin psikolojik sağlamlığı, yalnızca bireysel iyi oluşları açısından değil, aynı zamanda çocuklarının duygu sosyalizasyon sürecini destekleme kapasitesi bakımından da kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, ebeveynlerin ruh sağlığını koruyucu önlemler almak, destekleyici ebeveynlik uygulamalarını teşvik etmek ve gerektiğinde psikolojik destek sağlamak, sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri ve çocukların duygusal gelişimini desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır (Morris vd., 2007).

Anne Babaların Kişilik Özellikleri ve Duygu Sosyalleştirme

Ebeveynlerin kişilik özellikleri, çocuklarının duygusal gelişimi üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Özellikle ebeveynlerin duygu düzenleme becerileri, empati düzeyleri ve stresle başa çıkma kapasiteleri, çocukların duygusal deneyimlerini nasıl algılayıp, ifade ettiklerini şekillendirir. Örneğin, duygusal olarak istikrarlı ve empatik bir ebeveyn, çocuklarına duygusal zorluklarla başa çıkmayı daha sağlıklı bir şekilde öğretirken, duygusal olarak daha az istikrarlı ebeveynler, çocuklarına olumsuz duygularla başa çıkma konusunda sınırlı rehberlik sunabilir (Bariola, Gullone & Hughes, 2011). Empatik ebeveynler, çocuklarına duygusal deneyimlerini anlamayı ve uygun şekilde ifade etmeyi öğretme konusunda daha etkili olurlar. Diğer taraftan, duygusal düzenlemeleri zayıf olan ebeveynler, çocuklarına bu becerileri aktarmakta zorluk çekebilirler (Gross & John, 2003).

Ebeveynlerin kişilik özelliklerinin çocukların duygu düzenleme becerileri üzerindeki etkisi, ebeveynin içsel dünyasının çocukların sosyal ve duygusal gelişimine yansımasını oluşturmaktadır (Eisenberg, vd.,1998). Kişilik özelliklerinin çocuklar üzerindeki etkisi yalnızca ebeveynlerin bireysel özellikleriyle sınırlı değildir. Ebeveynlerin birbirleriyle olan ilişkileri de çocukların duygusal gelişimini etkilemektedir. Çiftlerin duygusal uyumları ve iletişim becerileri, çocukların duygu sosyalleştirmesinde önemli bir rol oynar (Cummings & Davies, 2010). Bu bağlamda, ebeveynlerin kişilik özelliklerinin yanı sıra eşleriyle olan ilişkilerinin de çocukların duygusal düzenlemeleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Anne Babaların Evlilik Uyumu ve Duygu Sosyalleştirme

Ebeveynlerin eşleriyle olan ilişkileri, çocuklarının duygusal gelişim süreçlerinde önemli bir etkendir. Evlilikteki uyum, ebeveynlerin birbirlerine duygusal destek sunmalarını ve çocuklarına sağlıklı bir duygu düzenleme modeli oluşturmalarını sağlar. Ancak, evlilik çatışmaları ve olumsuz ilişkiler, ebeveynlerin stresli ve destekleyici olmayan duygusal tepkiler vermelerine neden olabilir, bu da çocukların duygusal ifadelerini sınırlayabilir (Wong, McElwain & Halberstadt, 2009). Sağlıklı ve uyumlu evlilik ilişkilerine sahip ebeveynlerin, çocuklarına daha fazla duygusal destek sunduklarını ve bu çocukların duygu düzenleme becerilerini daha iyi geliştirdiklerini ortaya koymaktadır (Cummings & Davies, 2002). Öte yandan, evlilik çatışmaları ve olumsuz ilişkiler, ebeveynlerin stresli ve destekleyici olmayan duygusal tepkiler vermelerine neden olabilir. Bu durum, çocukların

duygusal ifadelerini sınırlayabilir ve onların sosyal becerilerinin gelişimini engelleyebilir (Wong, McElwain & Halberstadt, 2009).

Ebeveynler arasındaki uyum, çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde de kritik bir rol oynar; huzursuz ve çatışmalı evlilikler, çocuklarda kaygı, saldırganlık ve sosyal uyumsuzluk gibi olumsuz duygusal tepkilere yol açabilir (Cummings & Davies, 2002). Ebeveynlerin sağlıklı ilişki dinamikleri kurarak birbirlerine destek olmaları, çocuklarının duygusal zekâsının ve sosyal uyumunun gelişmesine katkıda bulunur (Gottman & Katz, 2002). Ebeveynler arasındaki ilişkinin kalitesi, çocuklara sadece güvenli bir bağlanma alanı sunmakla kalmaz, aynı zamanda onların toplumda sağlıklı ve empatik bireyler olarak gelişmelerine de olanak tanır (Buehler, Anthony & Tindell, 1997).

Özetlemek gerekirse, genel olarak baktığımızda duygusal gelişimin diğer bireylerle olan ilişkileri şekillendirmede kritik bir öneme sahip olduğunu sölyeyebiliriz. Duyguları açıklamaya yönelik ise çeşitli kuramların geliştiğini görmekteyiz. Bunlar arasında "Ayrık Duygu Kuramı, İşlevci Yaklaşım ve Ayrışık Duygu Kuramı" önemli yer tutmaktadır. Bu kuramlar duyguları biyolojik temellerden çevresel etkenlere kadar uzanan geniş bir çeçeveyle açıklamaktadır. Duygusal gelişim olgunlaşma ve öğrenme deneyimleriyle zamanla tamamlanan bir süreçtir. Duygu sosyalleşmesi çocukların duygusal deneyimlerini tanıma, düzenleme ve ifade etme becerilerinin aile ve sosyal çevre tarafından nasıl şekillendirildiği sürecini ifade eder. Bu süreç, ebeveynlerin, diğer yetişkinlerin ve akranların, çocukların duygusal ifadelerini nasıl desteklediği veya engellediği ile doğrudan ilişkilidir. Duygu sosyalleştirmeye ilişkin farklı kuramlar (Sosyal Öğrenme Kuramı, Sosyokültürel Kuram, Davranışçı Kuram, Ekolojik Sistemler Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı ve Bell'in Duygu Sosyalleştirme Kuramı), duyguların nasıl öğrenildiği, ifade edildiği ve düzenlendiği konusunda çeşitli bakış açıları sunmaktadır. Bu kuramlara ek olarak duygu sosyalleştirme ile ilgili modeller de geliştirilmiştir. Bunlar, Sezgisel/Buluşsal Model, Aile İfade Modeli ve Üst Düzey Duygu Felsefesi başlıkları altında incelenmiştir. Ebeveynlerin kişilik özellikleri ve duygu düzenleme becerileri çocuklarının duygusal gelişimini derinden etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca, ebeveynlerin stresle başa çıkma stratejileri ve eşleriyle olan ilişkileri de çocukların duygusal deneyimlerini şekillendiren önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Tüm bu faktörler, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için kritik rol oynamaktadır.

Bu noktada, duygu sosyalleştirmenin çocukların duygusal gelişimindeki etkilerini anlamak için yapılan araştırmalar, ebeveynlerin duygu yönetimi ve çocukların sosyal-duygusal

gelişimi arasındaki ilişkiyi daha ayrıntılı bir şekilde incelemeyi gerektirmektedir. Bir sonraki bölümde duygu sosyalleştirme ile ilgili araştırmalara yer verilecektir.

Duygu Sosyalleştirme ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Duygu sosyalleştirme konusunda yapılan araştırmalar, konunun uluslararası boyutunu ve ülkemizdeki yansımalarını göstermek adına yurt içi ve yurt dışı çalışmalar şeklinde iki ana başlıkta sunulmuştur.

Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Altan Aytun, Yağmurlu ve Yavuz (2012), bu çalışma okul öncesi çocuğa sahipTürk annelerinin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkma yöntemlerini ve bu süreçte sergiledikleri duygu sosyalleştirme davranışlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Fabes, Eisenberg ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilen "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği"nin (CCNES) Türk anneleri üzerindeki psikometrik özelliklerini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Araştırmaya, İstanbul'un orta ve üst-orta sınıf semtlerinde yaşayan, 141 çocuğun anneleri katılmıştır. Annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve genel çocuk yetiştirme davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Eğitim düzeyi yüksek annelerin küçümseme tepkilerini daha az, duygu ifadesini teşvik etmeyi daha fazla kullandıkları görülmüştür. Annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile genel çocuk yetiştirme davranışları arasındaki ilişkilere bakıldığında, olumlu çocuk yetiştirme tutumları ile destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu (2012), annelerinin çocukların üzüntü ve öfke gibi farklı duygusal ifadelerine verdikleri tepkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, çocukların bu iki duygusal ifadesinin anneler tarafından nasıl karşılandığı, annenin eğitim düzeyinin ve çocuğun cinsiyetinin bu tepkiler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Ayrıca, annelerin bu duygusosyalleştirme tepkilerinin, çocukların uyum becerileriyle ilişkisi ve çocukların duygusal düzenleme becerilerinin bu ilişkideki düzenleyici rolü değerlendirilmiştir. Araştırmaya, okul öncesi yaşta çocuğu olan 140 anne katılmıştır. Annelerin, çocuklarının üzüntü ve öfke ifadelerine nasıl tepki verdiklerini değerlendirmek amacıyla, varsayımsal senaryolara verdikleri yanıtlar kullanılmıştır. Arştırma sonucuna göre anneler, çocuklarının üzüntü ifadelerini, öfke ifadelerine kıyasla daha fazla destekleme eğilimindedirler. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip annelerin, çocuklarının üzüntü ifadelerini cezalandırma veya

küçümseme olasılığı daha düşüktür. Ancak, bu anneler, daha düşük eğitim seviyesine sahip annelere göre, çocuklarının üzüntüsüne karşı daha yüksek düzeyde sıkıntı tepkisi bildirmişlerdir. Çocukların cinsiyetinin, annelerin üzüntü ve öfke duygularını sosyalleştirme tepkileri üzerinde belirgin bir etkisi bulunmamıştır. Çocukların öfke ifadelerine yönelik düşük düzeyde duygusal destek, özellikle duygularını düzenleme becerileri zayıf çocuklarda, artan saldırgan davranışlarla ilişkilendirilmiştir. Bu bulgu, duygusal destek eksikliğinin, duygusal olarak daha hassas çocuklarda olumsuz davranışlara yol açabileceğini göstermektedir.

Kılıç (2015), okul öncesi öğretmenlerinin duygusal yetkinlik ve duygu sosyalleştirme konularındaki görüşlerini yarı yapılandırılmış görüşme formuyla incelemiştir. Özellikle, öğretmenlerin çocukların duygusal ifadelerini nasıl değerlendirdikleri, bu ifadelere nasıl tepki verdikleri ve sınıf ortamında duygusal gelişimi desteklemek için hangi stratejileri benimsedikleri araştırılmıştır. Çalışmaya 20 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Katılımcı öğretmenler, duygusal yetkinlik becerilerini geliştirmek için sınıf ortamını çocukların kendilerini ifade edebilecekleri sıcak, rahat ve güvenli bir ortam olarak desteklediklerini ve düzenlediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı çocukların duygusal yetkinliklerini teşvik ettiklerini, duygusal deneyimlerini yaşamaları için çocuklara destek verdiklerini ve çocukların olumsuz duyguları karşısında onlarla konuştuklarını vurgulamışlardır. Bazı öğretmenlerin özellikle yoğun sınıf ortamlarında veya disiplin sağlama amacıyla, çocukların duygusal ifadelerini görmezden gelme eğiliminde oldukları görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin, erkek çocuklarınüzüntü ifadelerine karşı daha az destekleyici olduğu, ancak kız çocuklarının üzüntüsünü daha fazla onayladığı ve desteklediği bulunmuştur. Destekleyici tepkiler veren öğretmenlerin sınıflarında, çocukların duygusal farkındalıklarının ve akran ilişkilerinin daha güçlü olduğu, destekleyici olmayan tepkiler veren öğretmenlerin sınıflarında ise çocukların duygularını ifade etmede zorlandıkları, olumsuz davranışlara daha yatkın oldukları bulunmuştur.

Seçer ve Karabulut (2016), anne ve babaların çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya 363 çocuk ve onların anne babaları katılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları ile çocuğun cinsiyeti ve ebeveyn öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki tepit edilmiştir. Annelerin öğrenim durumu arttıkça olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerinin arttığı olumsuz tepkilerinin ise azaldığı görülmüştür. Öğrenim düzeyi düşük

olan anneler erkek çocuklarının olumsuz duygularına, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri vermişlerdir. Araştırmada ayrıca, babanın olumsuz tepkilerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, erkek çocuklarını kızlara göre daha fazla cezalandırdıkları ve küçümsedikleri tespit edilmiştir. Babaların eğitim düzeyi ile olumsuz tepkiler ve duygu odaklı tepki puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. İlköğretim mezunu babaların daha fazla olumsuz ve daha az olumlu tepkiler gösterdikleri görülmüştür. Çocukların sosyal yeterlilikleri ile ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Güven ve Erden (2017), anne eğitim düzeyi ve çocukların anne-baba çatışmasında kendilerini suçlama algıları ile çocuklarda gözlenen davranış sorunları arasındaki ilişkilerde, annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerinin aracı rolünü incelemeyi hedeflemiştir. Çalışmaya yaşları 9 ile 13 arasında değişen, ilköğretim okullarında öğrenim gören, anne ve babası ile birlikte yaşayan, psikiyatrik tanı almamış 267 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırma sonucunda, erkek çocukların davranış sorunlarının düzeyi kız çocuklarınkinden belirgin şekilde daha yüksek bulunmuştur. Daha düşük eğitim seviyesine sahip annelerin, çocuklarının olumsuz duygularına daha fazla olumsuz tepki verdikleri gözlemlenmiştir. Çocukların, ebeveynleri arasındaki çatışmalarda kendilerini suçlama eğiliminde olmaları, davranış sorunları ile pozitif bir ilişki göstermiştir. Annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerinin, anne eğitim düzeyi ve çocukların kendini suçlama algısı ile çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkide kısmi aracı bir rol oynadığı belirlenmiştir.

Uyar, Yılmaz Genç ve Aktaş Arnas (2018), okul öncesi dönem çocuklara sahipannelerin çocuklarının duygusal ifadelerine verdikleri tepkilerinçocuklarının duygu düzenleme ve duyguları anlama becerileri üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. İlişkisel tarama modelinde olan araştırmaya alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyden, 3-6 yaş aralığında 90 çocuk ve anneleri dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocukların duygu düzenleme becerileri üzerinde etkileri olduğu belirlenmiştir. Ancak araştırmada, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocukların duyguları anlama becerileri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.

Esen Çoban ve İlhan İyi (2019), ebeveynlerin kullandıkları duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya, Ankara ilinin çeşitli ilçelerindeki ana sınıflarına devam eden 36-72 aylık 240 çocuk ve onların ebeveynleri

katılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin çocuklarının duygularına yönelik destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların anksiyete-içedönüklükproblemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerin cezalandırıcı tepkileri arttıkça, çocukların içe dönük davranış problemleri de artmaktadır. Annelerin ihmal tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Annelerin çocuklarının duygusal ifadelerini görmezden gelmelerinin, çocukların saldırgan davranışlarını artırabileceğini göstermektedir. Babaların çocuklarının duygularına yönelik ödül ve büyütmek tepkileri ile çocukların kızgınlık-saldırganlık problemleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani, babaların destekleyici ve abartılı tepkileri arttıkça, çocukların saldırganlık düzeyleri azalmaktadır. Babaların duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların anksiyete-içedönüklük problemleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Özen Uyar, Yılmaz ve Aktaş Arnas (2021), okul öncesi dönem çocuğa sahip annelerin duygu sosyalleştirme davranışları çeşitli demografik değişkenlere göre incelemişlerdir. Özellikle annelerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ve bu tepkilerin destekleyici veya destekleyici olmayan nitelikte olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma, anne eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum ve çocuğun cinsiyeti gibi değişkenlerin duygu sosyalleştirme süreçlerine etkisini değerlendirmeyi hedeflemiştir. Araştırmaya 4-6 yaş çocuğu olan çeşitli sosyoekonomik şartlara sahip 303 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocuğun cinsiyeti arsında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Annelerin sosyoekonomik düzeyi ile duygu sosyalleştirme davranışları arasında ise ilişki olduğu; gelir düzeyi düşük olan annelerin cezalandırıcı ve küçümseyici duygu sosyalleştirme davranışlarını gelir düzeyi yüksek annelere göre daha fazla gösterdikleri saptanmıştır. Annelerin öğrenim durumu ile cezalandırıcı ve problem odaklı duygu sosyalleştirme davranışları arasında ilişkiolduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, annelerin eğitim düzeyi arttıkça cezalandırıcı duygusosyalleştirme davranışlarında azalma görülürken, problem odaklı duygu sosyalleştirme davranışlarında artış olduğu görülmüştür.

İnce ve Ersay (2022), ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları çeşitli demografik değişkenlere göre incelemiştir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmada, çocukları anasınıflarında eğitim gören 378 anne ve 357 babada çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, annelerin çocuklarının duygularına yönelik olumlu duygu sosyalleştirme davranışlarını babalara göre daha fazla tercih ettiği, olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını ise babaların annelere göre daha fazla tercih ettiği

belirlenmiştir. Öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az uyguladığı gözlemlenmiştir. Çalışmayan annelerin çalışan annelere göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla kullandıkları belirlenmiştir. Sosyoekonomik düzey arttıkça hem anne hem babaların daha çok destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri gösterdikleri saptanmıştır.

Kishali, Gültekin Akduman ve Şepitçi Sarıbaş (2022), annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönem çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişkiyi vedavranışlarını etkileyen değişkenleri incelemişlerdir. Araştırmaya 5 ve 6 yaşlarında çocuğu olan 213 anne katılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocukların doğum sırasına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ancak, çocuklarının yaşlarına, cinsiyetlerine, kardeş sayılarına, aile durumlarına, anne yaşı ve öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını, ilk ve son sırada doğan çocuklara kıyasla ikiz çocuklara karşı daha fazla sergiledikleri gözlemlenmiştir. Araştırmada ayrıca, annelerin destekleyici olmayan tepkilerinin artmasıyla çocukların kardeşlerine karşı uzak durma-çekinme ve fiziksel saldırganlık davranışlarının arttığı, annelerin destekleyici tepkilerinin artmasıyla ise çocukların kardeşlere karşı birliktelik, ilgili olma ve empati davranışlarının arttığı görülmüştür.

Kaya Şengül ve Bağçeli Kahraman (2023), annelerin toplumsal cinsiyet algılarının ve duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocuklarının anneye bağlanma türü üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim gören 5-6 yaş arası 139 çocuk ve anneleri çalışmaya katılmıştır. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada, çocuklara "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri (TOBAH) Envanteri", annelere ise "Toplumsal Cinsiyet Algı Ölçeği" ve "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocuğa gösterilen olumlu duygu sosyalleştirme davranışları ile annenin toplumsal cinsiyet algısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların anneye bağlanma biçimi arasında genel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamış; yalnızca kaçınmalı bağlanma türü ile annelerin duygu odaklı tepkileri arasında zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca annenindoğum öncesi cinsiyet beklentisi, çocuğun cinsiyeti ve doğum türü ile annenin olumlu duygu sosyalleştirme davranışının anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin (2001), ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri tepkiler ile çocukların sosyal yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Katılımcılar 40-77 ay arası 57 orta ve üst orta sınıf okul öncesi çocuğu ve ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çocukların serbest oyun etkileşimleri sırasında duygusal tepkileri gözlemlenmiş ve ebeveynler (çoğunlukla anneler), çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkilerle ilgili anketler doldurmuştur. Ayrıca, öğretmenlerden çocukların sosyal yeterlilikleri hakkında bilgi toplanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, kız ve erkek çocuklarının olumsuz duygu gösterme ve yoğunluk açısından bakıldığında, erkek çocukların kızlara göre daha yoğun olumsuz duygu ifade etme eğiliminde oldukları görülmüştür. Çocuğun yaşı ve cinsiyeti ile ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına verdiği tepkilerarasında bir ilişki bulunmamıştır. Ebeveyn duygu sosyalleştirme tepkilerinde, ebeveyn yaşına, eğitim düzeyine, gelirine veya medeni durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı sert tepkilerinin çocukların okulda akranlarıyla ilişkilerini olumsuz etkilediği ve bu çocukların daha düşük sosyal beceriler gösterdikleri belirtilmiştir. Öğretmenler tarafından yapılan değerlendirmelerde olumsuzduygusal tepkileri olan ebeveynlerin çocuklarının, okulda akranlarıyla olan etkileşimlerinde olumsuz duygularını daha yoğun gösterdikleri ifade edilmiştir. Çocukların olumsuz duygularını gösterdiklerinde duygusal stres yaşayan ve cezalandırıcı tepkiler veren ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duyguları daha yoğun gösterdikleri bulunmuştur.

Chaplin, Cole ve Zahn Waxler (2005), yaptıkları boylamsalçalışmada, ebeveynlerin çocuklarının duygusal ifadelerini nasıl sosyalleştirdiğini, bu süreçteki cinsiyet farklılıklarını ve bunun çocukların uyumlarıyla ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmaya, 4 ve 6 yaşlarında toplam 60 çocuk ile onların anneleri ve babaları katılmıştır. Çocukların bir oyun sırasında sergiledikleri duygusal ifadeler ve ebeveynlerin bu ifadelere verdikleri tepkiler gözlemlenerek kodlanmıştır. Ayrıca, çocukların duygusal ifadelerinin ve ebeveyn tepkilerinin zaman içindeki değişimi incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, kız çocuklarının, erkek çocuklara göre hem okul öncesi, hem de erken okul çağında boyun eğici duyguları(örneğin, üzüntü, korku) daha yoğun kullandığı gözlemlenmiştir. Babaların, okul öncesi dönemde kız çocuklarının boyun eğici duygularına erkek çocuklara göre daha fazla ilgi gösterdiği; erken okul döneminde ise erkek çocuklarının uyumsuz duygularına (örneğin, öfke) kız çocuklarına kıyasla daha fazla dikkat ettiği belirlenmiştir. Okul öncesi çağdaki

çocuğun uyumsuz duyguların, iki yıl sonra annelerden alınan bilgilere göre, dışsallaştırıcı sorun davranışlar ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Cassano, Perry Parishve Zeman (2007),ebeveynlerin çocukların üzüntü duygularını düzenleme becerilerine yönelik tepkilerini ve bu tepkilerin çocuk cinsiyetine göre nasıl farklılık gösterdiğini incelemiştir. Çalışmaya 6 ve 11 yaş arası 59 kız ve 54 erkek çocuktan oluşan toplam 113 çocuk ileebeveynleri katılmıştır. Ebeveynler, çocuklarının üzüntü düzenleme davranışlarını (örneğin, duyguları bastırma, düzensiz ifade, başa çıkma) değerlendirmiş ve çocuklarının üzüntü ifadelerine nasıl tepki verdiklerini belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda, ebeveynlerin, çocuklarının üzüntü davranışlarına ilişkin algıları, ebeveyn ve çocuğun cinsiyetine ve çocuğun yaşına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Babalar, özellikle daha büyük yaştaki oğullarının üzüntülerini bastırdığını daha fazla algılarken; anneler, kızlarının üzüntü ifadelerini daha fazla bastırdığını düşünmektedir. Buna göre, babalar çocuklarının üzüntüsüne duyguyu küçümseme ile yanıt verdiklerini belirtirken, annelerduygularını ifade etmeye cesaretlendirme ve problem odaklı stratejiler ile yanıt verdiklerini bildirmişlerdir. Ebeveynler kız çocuklarında üzüntünün ifade edilmesini, oğullarından daha fazla teşvik ettiklerini belirtmişlerdir.

McElwain, Halberstadt ve Volling (2007), çocukların olumsuz duygularına ilişkin anne ve baba tarafından bildirilen tepkileri ile çocuğun duygusal anlayışının ve arkadaşlık kalitesinin ilişkisini incelemiştir. Çalışmaya 5-6 yaş arası 104 çocuk ve annesi katılmıştır. Çalışmada laboratuvar ortamında yapılan gözlemler, çocuk ile yapılan görüşmeler ve aileden alınan bildirimler gibi çeşitli değerlendirme yöntemleriyle ölçülmüştür. Araştırma sonucuna göre, çocukların duygusal anlayışı cinsiyete göre değişmemektedir**.** Anne ve babaların destekleyici tepkileri, çocukların akranları ile oyunlarında daha işbirliği içeren davranışlar göstermelerini sağlamıştır. Destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileriçocukların arkadaşlarıyla daha az çatışma yaşamalarını ve daha uyumlu davranışlar sergilemelerini sağlamıştır. Araştırma, annelerin çocuklarına yönelik sert ve cezalandırıcı tepkilerinin, çocukların akran ilişkilerinde daha fazla problem davranış sergilemesiyle bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur.

Root ve Stifter (2010), okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranış becerilerinin yordayıcıları olarak çocukların mizacını ve annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının rolünü incelenmiştir. Araştırma, 72 çocuk ve aileleriyle yapılan boylamsal bir çalışma olup, önce çocukların 4,5 yaşındayken sosyal davranışları değerlendirilmiş ve annelerin duygu sosyalleştirme davranışları incelenmiştir. Daha sonra çocuklar iki yıl sonra takip

edilmişlerdir. Anneler demografik özellikler, çocuk mizacı, ebeveyn duygu sosyalleştirme ölçümlerini içeren anketler doldurmuşlardır. Çocuklar 7 yaşındayken ise öğretmenleri çocukların sınıf içi sosyal davranışlarını ölçen anketleri yanıtlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, erken çocukluk döneminde annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocukların sosyal davranış becerilerini büyük ölçüde etkilediği ortaya konmuştur. Annelerin duygu sosyalleştirme süreçlerindeki destekleyici tepkilerin, çocukların akran ilişkilerinde olumlu sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Diğer yandan, cezalandırıcı veya küçümseyici tepkiler gösteren annelerin çocuklarının sosyal gelişimi olumsuz etkilendiği belirtilmiştir. Sonuçlar ayrıca, annelerin destekleyici olmayan tepkileri ile çocukların sınıf içindeki uyumsuz davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğunugöstermiştir.

Cabecinha-Alati, Malikin ve Montreuil (2020), ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcıları olarak ebeveyn kişilik özelliklerinin ve duygu düzenleme becerilerinin etkisini incelemiştir. Araştırmada 8-12 yaş aralığında çocuğu olan 104 anne ile çalışılmıştır. Anneler, çevrimiçi anketler aracılığıyla kendi duygu düzenleme stratejileri, kişilik özellikleri ve çocuklarının duygusal ifadelerine verdikleri tepkiler hakkında bilgi sağlamışlardır. Araştırma sonucunda daha yüksek düzeyde duygusal düzenleme becerileri bildiren ve bilişsel yeniden değerlendirmeyi daha sık kullanan annelerin, çocukların duygusal ifadelerine karşı daha destekleyici tepkiler sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Buna karşın, daha düşük düzeyde duygu düzenleme becerileri ve ebeveynlerde duygu ifadesini baskılayıcı kullanımın, destekleyici olmayan tepki davranışlarını ortaya çıkardığı görülmüştür. Bilişsel yeniden değerlendirme stratejilerini daha sık kullanan annelerin, destekleyici olmayan duygusal sosyalizasyon davranışlarını daha az sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Cho vd. (2022), bu çalışmadaNepal, Kore ve Almanya'dan çalışmaya katılan, farklı kültürlerden olan annelerin çocuklarının duygusal ifadelerine verdikleri tepkileri ve bu tepkilerin çocukların duygu düzenleme becerileriyle ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini çocukları ilkokul birinci sınıf öğrencisi olan 305 anne oluşturmuştur. Annelere olumlu ve olumsuz duygularla ilgili olarak varsayımsal senaryolar verilerek annelerin tepkileri belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre çocukların duygu ifadelerine, Alman anneler daha yüksek düzeyde duygu teşviki bildirirken, Nepalli anneler daha yüksek düzeyde cezalandırıcı ve sıkıntı verici tepkiler bildirmişlerdir. Koreli anneler ise daha yüksek düzeyde sıkıntı tepkileri göstermişlerdir. Bu üç kültürde de annelerin çocuklarının utangaçlık duygusuna verdikleri sıkıntılı tepkilerin, çocuğun duygu düzenlemesini olumsuz

etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca Nepalli çocuklarının gurur duygusunu desteklemeleri, çocukların duygusal düzenleme yeteneklerini olumsuz etkilemiştir. Koreli annelerinçocuklarının gurur duygusunu teşvik etmesi ile çocukların duygu düzenleme becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak, Alman annelerin çocuklarının gurur duygusunu teşvik etmeleri, çocukların duygusal düzenleme becerilerini geliştirdiğisonucuna ulaşılmıştır.

Ravi vd. (2022), erken çocukluktaki (2-7 yaş) sinirlilik ile ergenlikteki (12 yaş) sinirlilik arasındaki ilişkileri incelemiş ve bu ilişkide ebeveyn davranışlarının rolünü incelemişlerdir. Çalışmaya 2-7 yaş ve 12 yaş çocuğa sahip olan toplam 78 ebeveyn katılmıştır. Araştırmada Davranış Değerlendirme Ölçeği, Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği, Çocuk Yetiştirme Anketi ve Ebeveyn Kontrol Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, olumsuz ebeveyn duygu sosyalleştirmesininerken çocukluk döneminde görülen sinirlilik düzeyi ile ergenlik dönemi sinirlilik belirtileri arasındaki ilişkiyi düzenlediği belirtilmiştir. Özellikle erken dönemde çocukların olumsuz duygularına sıkıntı, ceza ve küçümsemeyle tepki veren ebeveynlerin çocuklarının ergenlik dönemi sinirlilik sergileme düzeyi daha yüksek görülmüştür. Çocukların olumsuz duygularına duygu odaklı, duygu ifadesini teşvik edici ve problem çözme odaklı tepki veren ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarının sinirlilik düzeyi ile ilişkisi bulunamamıştır.

Warren ve Stifter (2008), annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, okul öncesi yaştaki çocukların gelişen duygu farkındalığı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, annelerin çocuklarına yönelik duygu odaklı yaklaşımlarının, çocukların kendi duygularını anlama ve düzenleme becerileriyle nasıl ilişkili olduğu araştırılmıştır. Çalışmaya 78 okul öncesi çocuk ve annesi katılmıştır. Annelerin çocuklarının duygularına nasıl tepki verdiğini anlamak amacıyla laboratuvar ortamında yapılandırılmış etkileşimler gerçekleştirilmiştir. Çocukların duygu farkındalığı düzeylerini belirlemek için yaşlarına uygun psikolojik değerlendirme araçları kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin çocuklarının duygularına karşı sergilediği destekleyici tepkilerin, çocukların duygu farkındalığını artırdığı gözlemlenmiştir. Özellikle annelerin çocukların olumlu duygulara yönelik teşvik edici yaklaşımlarının, çocukların kendi duygularını tanıma ve başkalarının duygularını anlama becerileriyle olumlu ilişkili olduğu bulunmuştur. Öte yandan, annelerin olumsuz duygulara karşı baskıcı veya ihmal edici tepkiler vermesinin, çocukların duygu farkındalığını ve düzenleme becerilerini olumsuz etkileyebileceği görülmüştür. Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına sert veya baskıcı tepkiler

vermesi, çocukların akran ilişkilerinde daha fazla problem yaşamasıyla ilişkili bulunmuştur. Anneleri tarafından duygu farkındalığı konusunda desteklenen çocukların ise akranlarıyla daha olumlu ve uyumlu sosyal ilişkiler kurduğu bulunmuştur.

İlgili araştırmalara genel olarak baktığımızda, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, doğum sırası, çocuğun yaşı, annenin öğrenim durumu, annenin yaşı, babanın yaşı, annenin çalışma durumu, aile gelir düzeyi, çocuklarda duygu düzenleme becerileri, çocukların sosyal becerileri, çocukların davranış problemleri, ebeveyn duygu düzenleme becerileri, çocukların bağlanma stilleri, akran ilişkileri, annenin toplumsal cinsiyet algısı ve kardeş davranışları gibi çeşitli değişkenlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları kapsamında ele alındığı görülmektedir.

Araştırmalarda çocuğun cinsiyetine göre duygu sosyalleştirme davranışlarında anlamlı farklılık görülmüştür (Cassano, Perry Parish & Zeman, 2007; Chaplin, Cole & Zahn Waxler, 2005; Kılıç, 2015; Seçer & Karabulut, 2016). Ancak bazı çalışmalarda da cinsiyetin duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir (Çorapçı, Aksan & Yağmurlu, 2012; Fabes, Leonard, Kupanoff &Martin, 2001; Kaya Şengül & Bağçeli Kahraman, 2023; Kishali, Gültekin Akduman & Şepitçi Sarıbaş, 2022; Özen Uyar, Yılmaz &Aktaş Arnas, 2021). Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin düşük eğitim seviyesine sahip annelere göre destekleyi olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini daha az, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha çok kullandıkları araştırmalarda belirtilmiştir (Altan Aytun, Yağmurlu & Yavuz, 2012; Çorapçı, Aksan & Yağmurlu, 2012; Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001; Güven & Erden, 2017; İnce &Ersay, 2022; Seçer & Karabulut, 2016; Özen Uyar, Yılmaz & Aktaş Arnas, 2021). Ancak Kishali, Gültekin Akduman & Şepitçi Sarıbaş (2022), yaptıkları çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinde anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık bulamamışlarıdır. Aile gelir düzeyi arttıkça anne baba destekleyici duygu sosyallşetirme tepkilerinin arttığı belirtilmiştir (İnce & Ersay, 2022; Özen Uyar, Yılmaz & Aktaş Arnas, 2021). Ancak Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin (2001)'in yaptığı çalışmada aile gelir düzeyi ile ebeveyn duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı farklılık bulamamıştır.

Annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirtilmiştir (Çorapçı, Aksan & Yağmurlu, 2012; Güven & Erden, 2017; Uyar, Yılmaz Genç & Aktaş Arnas, 2018; Warren & Stifter, 2008). Destekleyici olmayan tepkiler veren öğretmenlerin sınıflarında ise çocukların duygularını ifade etmede zorlandıkları, olumsuz davranışlara daha eğilimlioldukları görülmüştür (Kılıç,

2015). Araştırmalarda ebeveyn duygu sosyalleştirme tepkilerinde çocukların sosyal yeterliliklerine göre anlamlı farklılık bulamamışlardır. (Seçer & Karabulut, 2016; Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001; Root & Stifter, 2010).

Çocukların ebeveynlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde davranış problemlerine göre arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Chaplin, Cole & Zahn Waxler, 2005; Çorapçı, Aksan & Yağmurlu, 2012; Esen Çoban & İlhan İyi, 2019). Anne ve babaların destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerininçocukların akranları ile daha olumlu davranışlar sergilemelerine katkı sağladığı, çocuklarının olumsuz duygularına karşı sert tepkilerinin ise çocukların okulda akranlarıyla ilişkilerini olumsuz etkilediği belirtilmiştir (Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 200; McElwain, Halberstadt & Volling, 2007; Root & Stifter, 2010; Warren & Stifter, 2008). Ayrıca destekleyici tepkiler veren öğretmenlerin sınıflarında akran ilişkilerinin daha güçlü olduğu da görülmüştür (Kılıç, 2015).

Genel olarak bu araştırmalar, ebeveyn ve öğretmenlerin çocukların duygularına verdikleri tepkilerin, çocukların sosyal-duygusal gelişiminde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bir sonraki bölümde ise araştırmanın yöntem kısmına yer verilecektir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin eğilimlerinin tespit edilmesi ve kapsamlı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmadoküman incelemesi yöntemiyle tasarlanmıştır. Doküman incelemesi, var olan kayıtlar ve belgeler üzerinde yapılan, detaylı analizlerle bilgi edinme sürecidir. Bu süreç, belirli bir amaca yönelik olarak kaynak araştırması yapmaya, metinleri okumaya, not almaya ve değerlendirmeye dayanır. Doküman incelemesi aynı zamanda, araştırılan konuyla ilgili kaynakların düzenli bir şekilde incelenmesi olarak da tanımlanabilir (Bowen, 2009; Karasar, 2005; Yıldırım & Şimşek, 2018).

Bir diğer ifadeyle doküman incelemesi, var olan basılı veya dijital kaynakların bulunması, orijinalliklerinin doğrulanması, kodlama ve kataloglama yapılarak incelenip veri analizi yapılmasını içeren sistemati bir süreçtir (Sak, Şahin Sak, Şendil & Nas, 2021; Yıldırım & Şimşek, 2018). Verilerin düzenli bir şekilde sınıflandırılması, analiz için kritik bir adımdır. Doküman incelemesi yönteminde araştırma konusuyla ilgili belgelerin taraması yapılır ve bu verilerin düzenli bir şekilde kaydedilmesi için bir sistem geliştirilir (Gürbüz & Şahin, 2017, s.42).

Bu araştırmada doküman incelemesi yöntemiyle duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezler incelenerek sonuçlar genel eğilimlere göre bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında bulunan, duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örmekleme yöntemine göre belirlenmiştir (Yağar & Dökme, 2018; Yıldırım & Şimşek, 2018). Çalışma grubunun belirlenmesinde, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında, "Duygu Sosyalleştirme, Duygu Sosyalizasyonu, Emotion Socialization" anahtar sözcükleri ile tarama yapılmış, çıkan sonuçlardan tezlerin tam metin ve erişime açık olması ölçütleri dikkate alınarak 61 lisansüstü tez inceleme kapsamına alınmıştır (Ek 1).

Veri Toplama Araçları

Duygu sosyalleştirme ile ilgili lisansüstü tezlerin incelenmesi ve veri kaydının yapılabilmesi amacıyla, Sözbilir, Kutu ve Yaşar (2012) tarafından geliştirilen makale sınıflama formundan ve ilgili literatürden yararlanılarak araştırmacı tarafından *"Tez İnceleme Formu"* oluşturulmuştur (Ek 2).

Verilerin Toplanması

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında Mayıs-Haziran 2024 tarihleri arasında "Duygu Sosyalleştirme, Duygu Sosyalizasyonu, Emotion Socialization" anahtar sözcükleri ile tarama yapılmıştır. Tarama sonuçlarından duygu sosyalleştirme alanında yapılmış tezler arasında, tam metin ve erişime açık olma ölçütlerine dikkat edilerek 61 lisansüstü tez veri kaynağı olarak seçilmiştir. Seçilen tezler bilgisayara kaydedilerek dijital bir kopyası saklanmıştır. Daha sonra, araştırmacı tarafından geliştirilen Tez İnceleme Formu ile veriler işlenerek analize hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Tez İnceleme Formu aracılığı ile elde edilen veriler, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, dokümanlar, metinler ve diğer belgeler gibi çeşitli materyalleri belirli kurallar çerçevesinde (örnekleme, kodlama, kategorizasyon vb.) analiz ederek nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir bilgilere ulaşmayı amaçlar. İçerik analizinde kullanılan belgeler, genellikle araştırma amacıyla üretilmemiş olup mevcut durumda olan belgelerdir. Bu nedenle, analiz

sürecinde beklenmeyen ve önemli bilgilerin ortaya çıkması mümkündür (Metin & Ünal, 2022). Doküman incelemesi yöntemiyle toplanan veriler içerik analizi ile detaylı ve derinlikli bir şekilde incelenebilir. Bu yöntem, araştırmacının belirlediği metinlerin içeriğini detaylı ve sistematik bir şekilde incelemesine olanak tanır (Metin & Ünal, 2022; Yıldırım & Şimşek, 2018). Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezler, araştırma soruları kapsamında içerik analizi tekniğiyle çözümlenerek, elde edilen bulgular tablolarla betimsel olarak sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problem ve alt problemlerinde belirtilen sorulara cevap olabilecek nitelikte, incelenen lisansüstü tezlere dair bulgu ve yorumlar bulunmaktadır. Sıklık (frekans) ve yüzdeler halinde belirtilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

1. Alt Problem

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin lisansüstü programlara göre dağılımı nasıldır?

İncelenen lisansüstü tezlerin lisansüstü programlara göre dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.
Lisansüstü Tezlerin Lisansüstü Programlara Göre Dağılımı

Lisansüstü Program	N	%
Psikoloji	30	49.18
Temel Eğitim	12	19.67
Çocuk Gelişimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	12	19.67
Eğitim Bilimleri	6	9.83
Disiplinler Arası Kadın ve Aile Çalışmaları	1	1.63
Toplam	61	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere, incelenen tezlerin büyük bir kısmının Psikoloji (%49.18) programında hazırlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Temel Eğitim (%19.67), Çocuk

Gelişimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (%19.67) ve Eğitim Bilimleri (%9.83) alanları takip etmektedir. Diğer programlarda hazırlanan tezler ise daha düşük oranlarda yer almaktadır.

2. Alt Problem

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin yıllara, üniversitelere, enstitülere, danışman ünvanına ve tez türlerine göre dağılımları nasıldır?

İncelenen lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.
Lisansüstü Tezlerin Hazırlanan Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Yüksek Lisans (n)	Doktora (n)	Toplam (n)	%
2006	1	0	1	1.63
2009	1	0	1	1.63
2010	1	0	1	1.63
2012	0	1	1	1.63
2013	1	0	1	1.63
2015	3	0	3	4.91
2016	5	1	6	9.83
2017	2	0	2	3.27
2018	0	2	2	3.27
2019	7	1	8	13.11
2020	6	1	7	11.47
2021	3	1	4	6.55
2022	14	1	15	24.59
2023	6	2	7	11.47
2024	0	1	1	1.63
Toplam	49	12	61	100

Tablo 2 incelendiğinde, lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımında zaman içinde belirgin bir artış gözlenmektedir. Özellikle 2022 yılında yüksek lisans tez sayısının diğer yıllara göre en yüksek seviyeye ulaştığı ve toplam tezlerin %24.59'unu oluşturduğu görülmektedir. Bunu

sırasıyla 2019, 2020 ve 2023 yıllarındaki dengeli dağılım takip etmektedir. Öte yandan 2014, 2011, 2008 ve 2007 yıllarında duygu sosyalleştirme üzerinde hazırlanmış bir teze rastlanmamıştır. Bu bulgular, duygu sosyalleştirme konusuna yönelik akademik ilginin özellikle son yıllarda arttığını göstermektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3.
Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	N	%
Gazi Üniversitesi	10	16.39
Ankara Üniversitesi	7	11.47
Hacettepe Üniversitesi	7	11.47
Maltepe Üniversitesi	3	4.91
Özyeğin Üniversitesi	2	3.27
Karabük Üniversitesi	2	3.27
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2	3.27
KTO Karatay Üniversitesi	2	3.27
İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	3.27
Boğaziçi Üniversitesi	2	3.27
Bursa Uludağ Üniversitesi	2	3.27
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2	3.27
Nişantaşı Üniversitesi	1	1.63
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	1.63
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	1	1.63
İstanbul Üniversitesi	1	1.63
Aydın Üniversitesi	1	1.63
Koç Üniversitesi	1	1.63
Medipol Üniversitesi	1	1.63
Ege Üniversitesi	1	1.63
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	1	1.63
Başkent Üniversitesi	1	1.63

Yaşar Üniversitesi	1	1.63
Işık Üniversitesi	1	1.63
TED Üniversitesi	1	1.63
Selçuk Üniversitesi	1	1.63
Başkent Üniversitesi	1	1.63
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1	1.63
Çukurova Üniversitesi	1	1.63
Düzce Üniversitesi	1	1.63
Toplam	61	100

Tablo 3 incelendiğinde, duygu sosyalleştirme üzerine hazırlanan lisansüstü tezlerin en çokGazi Üniversitesi'nde (%16.39) yapıldığı, bunu sırasıyla Ankara Üniversitesi (%11.47), Hacettepe Üniversitesi (%11.47), Maltepe Üniversitesi (%4.91) ve Özyeğin Üniversitesi'nin (%3.27) takip etttiği görülmektedir. Bu dağılım, Türkiye'de duygu sosyalleştirme konusundaki akademik çalışmaların belirli üniversitelerde yoğunlaştığını göstermektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.
Lisansüstü Tezlerin Enstitüye Göre Dağılımı

Enstitü	N	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	30	49.12
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	19	31.14
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	9	14.75
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	3	4.91
Toplam	61	100

Tablo 4'e göre, incelenen lisansüstü tezlerin büyük bir kısmının Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (%49.12) hazırlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Eğitim Bilimleri Enstitüsü (%31.14), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (%14.75) ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü (%4.91) takip etmektedir. Bu dağılım, duygu sosyalleştirme konusundaki akademik

çalışmaların ağırlıklı olarak sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerin danışman ünvanına göre dağılımı Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5.
Lisansüstü Tezlerin Danışman Ünvanına Göre Dağılımı

Enstitü	N	%
Prof. Dr.	32	52.45
Doç. Dr.	17	27.86
Yrd. Doç. Dr./Dr. Öğr. Üyesi	11	18.03
Öğr.Gör.Dr.	1	1.63
Toplam	61	100

Tablo 5 incelendiğinde, Türkiye'de duygu sosyalleştirme üzerine yapılan lisansüstü tezlerin danışmanlarının ünvanlarına göre dağılımı baktığımızda %52.45 ile Prof. Dr., %27.86 ile Doç Dr., %18.03 ile Yrd. Doç. Dr./Dr. Öğr. Üyesi ve %1.63 ile Öğr. Gör. Dr. ünvanı yer almaktadır. Bu dağılım, duygu sosyalleştirme konusundaki lisansüstü tezlerin danışmanlığının ağırlıklı olarak "Prof. Dr." ve "Doç. Dr." unvanlarına sahip öğretim üyeleri tarafından yürütüldüğünü göstermektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımı Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.
Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tez Türü	N	%
Yüksek Lisans	49	80.32
Doktora	12	19.67
Toplam	61	100

Tablo 6'ya göre incelenentezlerin 49'unun yüksek lisans, 12'sinin doktora düzeyinde hazırlandığı görülmektedir. Bu dağılım, duygu sosyalleştirme konusundaki araştırmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans seviyesinde yapıldığını göstermektedir.

3. Alt Problem

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine, örneklem tekniğine, örneklemine, örneklem büyüklüğüne, veri toplama araçlarına ve veri analiz tekniklerine göre dağılımları nasıldır?

İncelenen lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre dağılımı Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7.
Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Araştırma Türü	N	%
Nicel Araştırma	40	65.57
Karma Araştırma	21	34.42
Toplam	61	100

Tablo 7'de belirtilen verilere göre, incelenen lisansüstü tezlerin %65,57'si nicel araştırma yöntemiyle, %34,42'si ise karma araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu durum, duygu sosyalleştirme konusundaki araştırmalarda nicel yöntemlerin ağırlıklı olarak tercih edildiğini göstermektedir. Karma yöntemlerin de belirli bir oranda kullanıldığı, ancak nitel araştırma yöntemlerinin hiç tercih edilmediği dikkat çekmektedir.Araştırmalarda nitel yöntemlerin tercih edilmemesi, bu alandaki çalışmaların derinlemesine ve ayrıntılı bilgi edinme fırsatını kaçırmasına neden olabilir.Bu nedenle, duygu sosyalleştirme gibi karmaşık bir konunun daha kapsamlı anlaşılması için nitel araştırma yöntemlerine de yer verilmesi önemlidir.

İncelenen lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8.
Lisansüstü Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Aracı	N	%
Ölçek	61	100
Görüşme Formu	35	57.37
Anket	10	16.39
Test	9	14.75

Tablo 8'e göre, tüm çalışmalarda yani incelenen 61 lisansüstü tezdeveri toplama aracı olarak ölçeklerden yararlanılmıştır. Görüşme formu, araştırmalarda en çok kullanılan ikinci veri toplama tekniği olup 35 çalışmada yer almıştır. Ölçeklerin tüm çalışmalarda (%100) kullanılması, nicel verilerin toplanmasına yönelik bir eğilimi yansıtırken, görüşme formlarının %57,37 oranında kullanılması, araştırmacıların nitel verileri de toplamaya çalıştığını göstermektedir. Anketlerin %16,39 ve testlerin %14,75 oranında kullanılması, nicel veri toplama araçlarının çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Bu dağılım, Tablo 7'de sunulan bulguyla örtüşmekte olup, araştırmalarda nicel veri toplama yöntemlerinin ağırlıklı olarak tercih edildiğini göstermektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerin örnekleme göre dağılımı Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9.
Lisansüstü Tezlerin Örnekleme Göre Dağılımı

Örneklem Grubu	N	%
Çocuklar	36	59.01
Anneler	33	54.09
Ebeveyn	21	34.42
Öğretmenler	17	27.86
Babalar	3	4.91
Üniversite Öğrencileri	1	1.63
Anneanneler	1	1.63

Tablo 9'a göre, lisansüstü tezlerde en çok çalışılan örneklem grubu sırasıyla "Çocuklar" (%59.01, N=36), "Anneler" (%54.09, N=33), "Ebeveynler" (%34.42, N=21) ve Öğretmenler" (%27.86, n= 17) olarak yer almıştır. "Babalar"(%4.91, N=3) ve diğer örneklem grupları (%1.63, N=1) ile daha düşük oranda çalışılmıştır. Bu bulgular, duygu sosyalleştirme süreçlerinde farklı örneklem gruplarının daha fazla incelenmesi gerektiğinin önemini ortaya koymaktadır.

İncelenen lisansüstü tezlerin örnekleme tekniğine göre dağılımı Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10.
Lisansüstü Tezlerin Örnekleme Tekniğine Göre Dağılımı

Örneklem Türü	N	%
Basit Seçkisiz/Tesadüfi	13	21.31
Kolay Ulaşılabilir	12	19.67
Amaçlı Örnekleme	10	16.39
Kartopu Yöntemi	8	13.11
Tabakalı Örnekleme	1	1.63
Kotalı Örnekleme	1	1.63
Belirtilmemiş	16	26.22

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde, çalışmaların çoğunda (%26.22, N=16) örnekleme tekniğinin belirtilmediği görülmektedir. Örnekleme tekniğinin belirtildiği tezlerde ise, en fazla kullanılan örnekleme tekniği %21.31 ile basit seçkisiz/tesadüfi örnekleme olup, sırasıyla kolay ulaşılabilir örnekleme (%19.67), amaçlı örnekleme (%16.39), kartopu örnekleme (%13.11), tabakalı örnekleme (%1.63) ve kotalı örnekleme (%1.63) olarak yer almaktadır. Çalışmaların çoğunda örnekleme tekniklerinin detaylı bir şekilde belirtilmemiş olması, araştırmaların güvenilirliği ve geçerliliği için açısından geliştirilmesi gereken bir alan olduğunu göstermektedir.

İncelenen lisansüstü tezlerin örneklem büyüklüğüne göre dağılımı Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11.
Lisansüstü Tezlerin Örneklem Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Örneklem Büyüklüğü	N	%
30 ve altı	2	3.27
31 - 100	7	11.42
101 - 200	21	34.42
201 - 300	14	22.95
301 - 500	15	24.59
501 - 1000	2	3.27
Toplam	61	100

Tablo 11'e göre, incelenen tezlerde en sık rastlanan örneklem büyüklükleri sırasıyla 101-200 aralığında 21 tez (%34.42), 301-500 aralığında 15 tez (%24.59) ve 201-300 aralığında

14 tez (%22.9) ile çalışılmıştır. Bu bulgu, duygu sosyalleştirme konulu lisansüstü tezlerde orta büyüklükteki örneklemlerin daha yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Özellikle 101-200 aralığındaki örneklem büyüklüğü, araştırmacıların genellikle bu sayıda katılımcı ile çalışmayı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

İncelenen lisansüstü tezlerin veri analizi tekniklerine göre dağılımı Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12.
Lisansüstü Tezlerin Veri Analiz Tekniklerine Göre Dağılımı

Veri Analiz Tekniği	N	%
t- Testi	35	57.37
Pearson Korelasyon	32	52.45
Regresyon	32	52.45
Anova	25	40.98
Betimsel İstatistikler	16	26.22
Mann Whitney U Test	15	24.59
Kruskall Wallis testi	9	14.75
Spearman Korelasyon	9	14.75
Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	3	4.91
İçerik Analizi	6	9.83
Manova	6	9.83
Ancova	6	9.83

Tablo 12'de, araştırma kapsamına giren çalışmaların veri analiz tekniklerine göre dağılımı incelendiğinde, %57.37'sinde t-Testi, %52.45'inde Pearson Korelasyon, %52.45'inde Regresyon, %40.98'inde ANOVA, %26.22'sinde betimsel istatistikler, %24.59'unda Mann Whitney U Testi, %14.75'inde Kruskall Wallis Testi, %14.75'inde Spearman Korelasyon ve %4.91'inde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. İçerik analizi, Manova ve Ancova yöntemlerinin ise %9.83'ünde kullanıldığı görülmektedir. Bu veriler ışığında, t Testi tekniği %57.37 oranı ile en yaygın kullanılan veri analiz yöntemidir. Bunu sırasıyla Pearson Korelasyon ve Regresyon analizleri takip etmektedir. Bu durum, araştırmalarda genellikle iki grup arasındaki farkların incelenmesi ve değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinin tercih edildiğini göstermektedir.

4. Alt Problem

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin sonuçları, demografik değişkenlere göre nasıldır?

İncelenen lisansüstü tezlerin demografik değişkenlerinin başlıklarına göre dağılımı Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13.
Lisansüstü Tezlerin Demografik Değişkenlerinin Başlıklarına Göre Dağılımı

Başlıklar	N
Çocuğun Cinsiyeti	29
Çocuk Sayısı	12
Doğum Sırası	6
Çocuğun Yaşı	12
Annenin Öğrenim Durumu	22
Babanın Öğrenim Durumu	10
Annenin Yaşı	10
Babanın Yaşı	4
Annenin Çalışma Durumu	7
Ebeveyn Gelir Düzeyi	12
Öğretmenin Yaşı	2
Öğretmenin Çalışma Süresi	2
Öğretmenin Sınıfındaki Çocuk Sayısı	2

Tablo 13'e göre duygu sosyalleştirme ile ilişkili olarak en fazla araştırılan demografik değişken "Çocuğun Cinsiyeti" (N= 29) olarak incelenmiştir. Bunu sırasıyla, "Annenin Öğrenim Durumu" (N=22), "Ebeveyn Gelir Düzeyi" (N=12), "Çocuk Sayısı" (N=12), "Çocuk Yaşı" (N= 12), "Doğum Sırası" (N=6), "Annenin Yaşı" (N=10), "Babanın Öğrenim Durumu" (N=10) ve "Annenin Çalışma Durumu" (N=7) başlıkları takip etmiştir. "Öğretmenin Yaşı", "Öğretmenin Çalışma Süresi" ve "Öğretmenin Sınıfındaki Çocuk Sayısı" (N=2) değişkenlerinin her biri 2 çalışmada incelenmiştir. Bu bulgular, duygu sosyalleştirmeyi etkileyen faktörler arasında çocuğun cinsiyetinin en çok araştırılan

değişken olduğunu göstermektedir. Annenin öğrenim durumu da önemli bir etkiye sahip olup, ebeveyn gelir düzeyi ile çocuk sayısı ve yaşının etkileri ise eşit derecede incelenmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerin demografik değişkenlere göre sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14.
Lisansüstü Tezlerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Değişkenler	Destekleyici Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	Tez No	N	Destekleyici Olmayan Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	Tez No	N
Çocuğun Cinsiyeti (Okul Öncesi)	Anlamlı farklılık vardır.	T2,T15, T18,T25, T43,T59	6	Anlamlı farklılık vardır.	T10, T14,T15, T35,T57,	5
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T5,T10, T24, T26 T28, T32, T33, T34, T38,T39, T42,T45, T48,T61	15	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T5, T10,T18, T25,T26, T28, T32, T33, T34, T38,T42, T45,T48, T59,T61	16
Çocuğun Cinsiyeti (Orta Çocukluk)	Anlamlı farklılık vardır.	-		Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T30, T43	2	Anlamlı farklılık yoktur.	T30	1
Çocuk Sayısı	Anlamlı farklılık vardır.	T10,T21,T39	3	Anlamlı farklılık vardır.	T10, T34, T61	3
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T5, T26, T35, T38,T42,T45 ,	7	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T5, T26, T35, T38, T39, T42, T45,	8
Çocuk Doğum Sırası	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T10, T35, T42,	3
	Anlamlı farklılık yoktur.	T10, T26, T42,T45,	4	Anlamlı farklılık yoktur.	T26, T45,	2
Çocuk Yaşı(Okul Öncesi)	Anlamlı farklılık vardır.	T49	1	Anlamlı farklılık vardır.	T15, T39,T61	3
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T5,T10,T 15, T33, T34, T35, T39,T42,T61	10	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T5, T10, T33, T34, T35, T42	7
Annenin Öğrenim Durumu (Okul Öncesi Dönem)	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T2,T5, T13,T48,T49	6	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T2,T4, T5,T6,T10 ,T13,T15, T17,T21, T25,T26, T33,T34, T35,T45,T 61	17
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T10, T21,T25, T26,T27,	13	Anlamlı farklılık yoktur.	T27, T38,T39, T42,T48	5

		T33, T34, T38, T39, T42, T45, T61				
Annenin Öğrenim Durumu (Orta Çocukluk Dönemi)	Anlamlı farklılık vardır.	T1	1	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T43	2
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Babanın Öğrenim Durumu	Anlamlı farklılık vardır.	T2, T27, T32,T39	4	Anlamlı farklılık vardır.	T2, T4, T26, T27, T32, T59	6
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T10, T26, T38,T59	5	Anlamlı farklılık yoktur.	T10,T38,	2
Annenin Yaşı	Anlamlı farklılık vardır.	T49	1	Anlamlı farklılık vardır.	T26	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	T5,T10, T26, T27, T34, T35, T38,T42,T61	9	Anlamlı farklılık yoktur.	T5,T10, T27, T34, T35, T38, T42, T61	8
Babanın Yaşı	Anlamlı farklılık vardır.	T10	1	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T26, T27,T38	3	Anlamlı farklılık yoktur.	T10, T26, T27, T38	4
Öğretmenin Yaşı	Anlamlı farklılık vardır.	T27	1	Anlamlı farklılık vardır.	T27	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	T8	1	Anlamlı farklılık yoktur.	T8	1
Öğretmenlerin Çalışma Süresi	Anlamlı farklılık vardır.	T11	1	Anlamlı farklılık vardır.	T11	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	T8	1	Anlamlı farklılık yoktur.	T8	1
Öğretmenlerin Sınıfındaki Çocuk Sayısı	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T8,T11	2	Anlamlı farklılık yoktur.	T8,T11	2
Annenin Çalışma Durumu	Anlamlı farklılık vardır.	T5,T59	2	Anlamlı farklılık vardır.	T10,T14, T59	3
	Anlamlı farklılık yoktur.	T10,T14, T27, T42, T45	5	Anlamlı farklılık yoktur.	T5, T27, T42,T45,	4
Ebeveynlerin Gelir Düzeyi (Okul Öncesi Dönem)	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T14,T59, T51	4	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T4,T10 ,T14,T15, T21, T33, T38,T52, T59,T51	11
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T10, T21, T33, T34, T52	6	Anlamlı farklılık yoktur.	T34	1
Ebeveynlerin Gelir Düzeyi (Orta Çocukluk Dönemi)	Anlamlı farklılık vardır.	T1	1	Anlamlı farklılık vardır.	T1	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-

Tablo 14 incelendiğinde, okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyeti ile ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair farklı bulguların olduğu görülmektedir. Destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösteren 6 çalışma bulunurken, anlamlı farklılık göstermeyen 15 çalışma bulunmaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından ise, çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösteren 5 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 16 çalışma mevcuttur. Orta çocukluk döneminde çocuğun cinsiyetine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmadığını gösteren 2 çalışma ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilgili de anlamlı farklılık bulunmadığını gösteren 1 çalışma mevcuttur. Bu bulgulara göre, çocuğun cinsiyetine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmadığını gösteren çalışmaların sayısı daha fazladır. Alanyazına baktığımızda benzer şekilde çocuğun cinsiyeti ile annenin duygu sosyalleştirme davranışlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı çalışmalar bulunmaktadır (Çorapçı, Aksan & Yağmurlu, 2012; Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001; Kaya Şengül & Bağçeli Kahraman, 2023; Kishali, Gültekin Akduman & Şepitçi Sarıbaş, 2022; Özen Uyar, Yılmaz & Aktaş Arnas, 2021). Bununla birlikte, çocuğın cinsiyeti ile duygu sosyalleştirme arasında anlamlı farklılık tespit eden çalışmalar da vardır (Cassano, Perry Parish & Zeman, 2007; Chaplin, Cole & Zahn Waxler, 2005; Kılıç, 2015; Seçer & Karabulut, 2016). Seçer ve Karabulut (2016), yaptıkları çalışmada ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Chaplin, Cole ve Zahn Waxler (2005), babaların, okul öncesi dönemde kız çocuklarının olumsuz duygularına (üzüntü, korku) erkek çocuklara göre daha fazla ilgi gösterdiği, erken okul döneminde ise erkek çocuklarının uyumsuz duygularına (örneğin, öfke) kız çocuklarına kıyasla daha fazla tepki verdiklerini belirtmişlerdir.

Çocuk sayısı ile ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerine göre çocuk sayısında anlamlı farklılık bulan 3 çalışma ve anlamlı farklılık bulamayan 7 çalışma olduğu görülmektedir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından ise, çocuk sayısında anlamlı farklılık bulan 3 çalışma ve anlamlı farklılık bulamayan 8 çalışma tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında, çocuk sayısı ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı ilişki olduğunu gösteren çalışmaların sayısının daha fazla olduğu söylenebilir. Bu bulgulara paralel olarak, Kishali, Gültekin Akduman ve Şepitçi Sarıbaş (2022) yaptıkları

çalışmada çocuk sayısına göre duygu sosyalleştirmenin anlamlı düzeyde farklılaşmadığını tespit etmişlerdir.

Doğum sırası ile ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerine göre doğum sırasında anlamlı farklılık bulunmayan 4 çalışma olduğu görülmektedir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine göre doğum sırasında anlamlı farklılık gösteren 3 çalışma ve anlamlı farklılık göstermeyen 2 çalışma bulunmaktadır. Bu bulgular ışığında, doğum sırasına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmadığını gösteren çalışmaların sayısının daha fazla olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Kishalı, Gültekin Akduman ve Şepitçi Sarıbaş (2022) yaptığı çalışma, bu genel eğilimle çelişmektedir. Araştırmada, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocuklarının doğum sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Okul öncesi dönem çocuğun yaşına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı gösteren çalışma sayısının 1 olduğu belirlenmiş olup, anlamlı farklılık göstermeyen 10 çalışma tespit edilmiştir. Okul öncesi dönem çocuğunun yaşına destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından baktığımızda anlamlı farklılık gösteren 3 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 7 çalışma tespit edilmiştir. Okul öncesi dönemde çocuğun yaşı ile ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, çocuğun yaşının bu tepkiler üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu bulguyla uyumlu olarak, Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin (2001) yaptıkları çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını tespit etmişlerdir. Dolayısıyla bu veriler, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocuğun yaşından bağımsız olarak farklı faktörlerden etkilenebileceğini göstermektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının anne öğrenim durumuna göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısı 6, göstermeyenlerin sayısı ise 13 olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda okul öncesi dönem çocuklarının anne öğrenim durumuna göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 17 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen ise 5 çalışma tespit edilmiştir. Orta çocukluk döneminde ise annenin öğrenim durumuna göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 2 çalışma bulunmuştur. Bu veriler ışığında, anne öğrenim durumu ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı ilişki gösteren çalışmaların sayısının daha fazla

olduğu söylenebilir. Önceki araştırmalar da bu bu bulguları desteklemektedir. Altan Aytun, Yağmurlu ve Yavuz (2012) yaptıkları çalışmada, eğitim düzeyi yüksek annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla kullandığını belirtmişlerdir. Seçer ve Karabulut (2016) ise öğrenim düzeyi düşük olan annelerin erkek çocuklarının olumsuz duygularına daha fazla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Özen Uyar, Yılmaz ve Aktaş Arnas (2021) ise annelerin eğitim düzeyi arttıkça cezalandırıcı duygu sosyalleştirme davranışlarında azalma, problem odaklı duygu sosyalleştirme davranışlarında ise artış olduğunu tespit etmişlerdir. Tüm bu araştırmalar, annelerin eğitim düzeyinin, çocuklarının duygusal gelişiminde önemli bir rol oynadığını ve eğitim düzeyinin destekleyici tepkileri artıran bir faktör olduğunu göstermektedir.

Baba öğrenim durumu ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, baba öğrenim durumuna göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 4 çalışma ve anlamlı farklılık göstermeyen 5 çalışma olduğu bulunmuştur. Ayrıca, baba öğrenim durumuna göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 6 çalışma ve anlamlı farklılık göstermeyen 2 çalışma tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında, baba öğrenim durumuna göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık bulunan çalışmaların sayısının daha fazla olduğu söylenebilir. Önceki araştırmalar da bu bulguları desteklemektedir. İnce ve Ersay (2022) yaptıkları çalışmada, baba öğrenim durumu ile duygu sosyalleştirme davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve babaların eğitim düzeyinin, çocukların duygusal ve sosyal gelişiminde etkili olduğunu vurgulamıştır.

Annenin yaşına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısınn 1, anlamlı farklılık göstermeyen çalışma sayısının 9 olduğu belirlenmiştir. Annenin yaşına göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısı 1, anlamlı farklılık göstermeyen çalışma sayısı ise 8 olarak tespit edilmiştir. Babanın yaşına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısı 1, anlamlı farklılık göstermeyen ise 3 çalışma bulunmuştur. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından ise anlamlı farklılık göstermeyen 4 çalışma görülmektedir. Annenin ve babanın yaşı ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair literatürde yapılan çalışmalarda, genel olarak anlamlı farklılık gösteren çalışmaların sayısının daha az olduğu ve bu tepkilerin ebeveynlerin yaşlarından bağımsız olarak farklı faktörlerden etkilenebileceği görülmektedir. Alanyazında, annenin ve babanın yaşı ile duygu sosyalleştirme davranışları arasında anlamlı bir farklılık

olmadığına dair çalışmalar bulunmaktadır. (Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001; Kishali, Gültekin Akduman & Şepitçi Sarıbaş, 2022). Bu bulgular ışığında, ebeveynlerin yaşlarının, duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Öğretmenin yaşı ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye dair çalışma grubundaki tezleri incelediğimizde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, öğretmenin yaşının duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde etkili olup olmadığı konusunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma bulguları, öğretmenin yaşının hem destekleyici hem de destekleyci olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde anlamlı etkisi olan bir çalışma olduğunu belirtirken, diğer bulgular böyle bir etkinin olmadığını göstermektedir. Bu durum, öğretmenlerin yaşlarının duygu sosyalleştirme tepkilerini nasıl kullandığına dair daha kapsamlı ve detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin çalışma sürelerinin hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde etkisi olduğu ve olmadığına dair literatürde birer çalışma bulunmaktadır. Elde edilen bu farklı sonuçların nedeni bireysel farklılıklar, okul kültürü, yönetim ve kişisel özellikler gibi faktörler olabilir.

Öğretmenlerin sınıflarındaki çocuk sayısı ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişki, mevcut literatürde 2 çalışmayla ele alınmıştır. Bu çalışmalarda hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Ayrıca, öğretmenlerin sınıflarındaki çocuk sayısına göre duygu sosyalleştirme davranışlarıda anlamlı farklılık gösteren çalışmalara rastlanmamıştır. Bu bulgular, sınıflardaki çocuk sayısının öğretmenlerin duygu sosyalleştirme tepkilerini belirlemede belirleyici bir faktör olmayabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, sınıflardaki çocuk sayısının öğretmenlerin bireysel özellikleri, deneyimleri ve sınıf yönetimi becerileri gibi diğer değişkenlerle ilgili olarak dolaylı etkileyebileceği düşünülebilir.

Annenin çalışma durumuna göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 5 çalışma belirlenmiştir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından ise annenin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösteren 3 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 4 çalışma tespit edilmiştir. Mevcut bulgulara göre annenin çalışma durumuna göre duygu sosyalleştirmede anlamlı farklılık göstermeyen çalışma sayısı daha fazladır. Alanyazında ise İnce ve Ersay (2022), çalışmayan annelerin çalışan annelere göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla kullandıklarını

belirtmişlerdir.

Okul öncesi dönem ebeveyn gelir düzeyine göre destekleyici duygu sosyalleştime tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 4 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 6 çalışma olduğu bulunmuştur. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştime tepkileri açısından ise anlamlı farklılık gösteren 11 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma tespit edilmiştir. Bununla birlikte orta çocukluk dönemi ebeveyn gelir düzeyine göre hem destekleyici hem de destekleyi olmayan duygu sosyalleştime tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren bir çalışma belirlenmiştir. Mevcut bulgulara göre, gelir düzeyi ile duygu sosyalleştirme arasında anlamlı ilişkinin olduğu çalışma sayısı daha fazladır. Alanyazında gelir düzeyine göre duygu sosyalleştirmede anlamlı farklılık gösteren (İnce & Ersay, 2022; Özen Uyar, Yılmaz & Aktaş Arnas, 2021) ve anlamlı farklılık göstermeyen çalışmalar (Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001) bulunmaktadır. Özen Uyar, Yılmaz ve Aktaş Arnas (2021), okul öncesi dönem çocuğa sahip annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını çeşitli demografik değişkenlere göre inceledikleri çalışmada, annelerin sosyoekonomik düzeyi ile duygu sosyalleştirme davranışları arasında ilişki olduğunu belirterek, gelir düzeyi düşük olan annelerin cezalandırıcı ve küçümseyici duygu sosyalleştirme davranışlarını gelir düzeyi yüksek annelere göre daha fazla gösterdiklerini saptamışlardır.

5. Alt Problem

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin sonuçları, ilişkili olarak incelenen konulara göre nasıldır?

İncelenen lisansüstü tezlerin duygu sosyalleştirme ile ilişkili olarak incelenen konulara göre dağılımı Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15.
Lisansüstü Tezlerin Konu Başlıklarına Göre Dağılımı

Konular	N
Çocuklarda Duygu Düzenleme Becerileri	19
Çocukların Sosyal Yetkinlik Becerileri	9
Aile ile İlgili İlişkiler	9
Çocuk Davranış Problemleri	8
Ebeveyn Duygu Düzenleme Becerileri	8
Çocuklarda Mizaç	6
Öğretmen Duygu Düzenleme Becerileri	5
Ebeveyn Tutumları	5
Ebeveyn Öz Yeterlik Algıları	4
Çocukların Bağlanma Stili	3
Akran ilişkileri	2
Annenin Toplumsal Cinsiyet Algısı	1
Çocuk Öz Düzenleme Becerileri	1
Anne Psikolojik Dayanıklılığı	1
Çocuk Psikolojik Dayanıklılığı	1
Çocuk Duygusal Zekâsı	1

Tablo 15'te sunulan verilere göre, incelenen lisansüstü tezlerin konu başlıkları arasında "Çocuklarda Duygu Düzenleme Becerileri" (N=19) en fazla çalışılan konudur. Bunu sırasıyla "Çocukların Sosyal Yetkinlik Becerileri" ve "Aile ile İlgili İlişkiler" (N=9) konuları takip etmektedir. Bu üç konu, çocukların duygusal gelişim süreçlerinde ebeveynlerin ve çevrenin rolüne dair önemli bulgular sunmaktadır.

İncelenen lisansüstü tezlerin duygu sosyalleştirme ile ilişkili olarak incelenen konulara göre sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 16'te sunulmuştur.

Tablo 16.
Lisansüstü Tezlerin İlişki Kurulan Konulara Göre Dağılımı

Konular	Destekleyici Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	Tez No	N	Destekleyici Olmayan Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	Tez No	N
Çocuklarda Duygu Düzenleme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T3,T5,T10 , T19,T20, T21, T27, T37,T48, T49,T52	11	Anlamlı farklılık vardır.	T5,T10, T19,T20, T21, T23, T27, T48, T50, T52	10
	Anlamlı farklılık yoktur.	T25, T28,T39	3	Anlamlı farklılık yoktur.	T25,T23, T39	3
Orta Çocukluk Dönemide Duygu Düzenleme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T54	1	Anlamlı farklılık vardır.	T54	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	T24	1
Okul Öncesi Dönem Çocukların Sosyal Duygusal Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T4,T14, T15, T26, T32,T45, T49,T53, T61	9	Anlamlı farklılık vardır.	T14,T15, T25,T45,T 53,T61	6
	Anlamlı farklılık yoktur.	T59	1	Anlamlı farklılık yoktur.	T26, T59	2
Aile Çocuk İlişkisi	Anlamlı farklılık vardır.	T16,T61	2	Anlamlı farklılık vardır.	T16,T61	2
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönem Çocukların Davranış Problemleri	Anlamlı farklılık vardır.	T14	1	Anlamlı farklılık vardır.	T14,T15, T32,T50	4
	Anlamlı farklılık yoktur.	T4,T51	2	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Orta Çocukluk Döneminde Davranış Problemleri	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T22	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	T22	1	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönemde Anne Baba Çatışma Algısı	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T22	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Orta Çocukluk Döneminde Anne Baba Çatışma Algısı	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T24	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Ebeveyn Duygu Düzenleme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T6,T17, T23, T50	4
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönem Çocuklarında	Anlamlı farklılık vardır.	T12,T39, T49,T56	4	Anlamlı farklılık vardır.	T3,T12, T17,T20, T34, T39	6

Mizaç özellikleri	Anlamlı farklılık yoktur.	T34, T41	2	Anlamlı farklılık yoktur.	T41	1
Orta Çocukluk Döneminde mizaç özellikleri	Anlamlı farklılık vardır.	T54	1	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Prematüre doğmuş okul öncesi çocukların mizaç özellikleri	Anlamlı farklılık vardır.	T50	1	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Otizmli çocukların mizaç özellikleri	Anlamlı farklılık vardır.	T55	1	Anlamlı farklılık vardır.	T55	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Otizmli çocukların psikolojik sağlamlıkları	Anlamlı farklılık vardır.	T55	1	Anlamlı farklılık vardır.	T55	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Otizmli çocukların annelerinin stres düzeyi	Anlamlı farklılık vardır.	T55	1	Anlamlı farklılık vardır.	T55	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Öğretmenlerinin Duygu Düzenleme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T8,T9,T11 ,T60	4	Anlamlı farklılık vardır.	T8,T9, T11,T60	4
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Duygu Düzenleme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T44	1	Anlamlı farklılık vardır.	T44	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Ebeveyn Tutumları	Anlamlı farklılık vardır.	T4,T14, T25	3	Anlamlı farklılık vardır.	T4,T14, T18, T25	4
	Anlamlı farklılık yoktur.	T18	1	Anlamlı farklılık yoktur.		
Ebeveyn Öz Yeterlik Algısı (Okul Öncesi dönem)	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T12, T38,T52	4	Anlamlı farklılık vardır.	T1,T12, T38,T52	4
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönem Çocukların Bağlanma Stili	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T31, T49	2	Anlamlı farklılık yoktur.	T31	1
Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Akran ilişkileri	Anlamlı farklılık vardır.	T29, T56	2	Anlamlı farklılık vardır.	T29	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-

Annenin Toplumsal Cinsiyet Algısı	Anlamlı farklılık vardır.	T31	1	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Annenin çocukluk çağı travmatik yaşantıları	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T52,T23	2
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Çocuk Öz Düzenleme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T40	1	Anlamlı farklılık vardır.	T40	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Anne Psikolojik Sağlamlığı	Anlamlı farklılık vardır.	T21	1	Anlamlı farklılık vardır.	T21	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Çocuk Psikolojik Sağlamlığı	Anlamlı farklılık vardır.	T2	1	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Öğrenme Güçlüğü tanısı olan çocukların Psikolojik Sağlamlığı (Orta Çocukluk Dönemi)	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T47	1	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Çocuk Duygusal Zekâsı	Anlamlı farklılık vardır.	T10	1	Anlamlı farklılık vardır.	T10	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	T33	1	Anlamlı farklılık yoktur.	T33	1
Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı Durumları	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T17	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Yaratıcılık Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T25	1	Anlamlı farklılık vardır.	T25	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Annelerin empati becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T18	1	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	T18	1
Annelerin kişilik özellikleri	Anlamlı farklılık vardır.	T13,T20, T41	3	Anlamlı farklılık vardır.	T13	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
	Anlamlı farklılık vardır.	T32	1	Anlamlı farklılık vardır.	T32	1

Babaların Kişilik Özellikleri	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Orta Çocukluk Dönemi sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimleri	Anlamlı farklılık vardır.	T30	1	Anlamlı farklılık vardır.	T30	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Orta Çocukluk Dönemi Akran İlişkileri	Anlamlı farklılık vardır.	T30	1	Anlamlı farklılık vardır.	T30	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Annelerin Beyin Baskınlık Eğilimleri	Anlamlı farklılık vardır.	T34	1	Anlamlı farklılık vardır.	T34	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Ergenlerin içselleştirme,dışsallaştırma ve prososyal davranışları	Anlamlı farklılık vardır.	T36	1	Anlamlı farklılık vardır.	T36	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Benlik Algısı	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T42	1	Anlamlı farklılık yoktur.	T42	1
Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Sosyal Problem Çözme Becerileri	Anlamlı farklılık vardır.	T41,T46	2	Anlamlı farklılık vardır.	-	-
	Anlamlı farklılık yoktur.	T42	1	Anlamlı farklılık yoktur.	T42	1
Prematüre doğmuş okul öncesi çocukların sosyal uyum sorunları	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T50	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Orta Çocukluk Döneminde Algılanan Sosyal Destek	Anlamlı farklılık vardır.	-	-	Anlamlı farklılık vardır.	T43	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Anneanne ve Annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri (Kuşaktan kuşağa aktarım)	Anlamlı farklılık vardır.	T13	1	Anlamlı farklılık vardır.	T13	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Çocukların 21. Yüzyıl becerileri (Okul Öncesi)	Anlamlı farklılık vardır.	T35	1	Anlamlı farklılık vardır.	T35	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-

Ebeveyn Duygusal İstismar Farkındalığı (Orta Çocukluk)	Anlamlı farklılık vardır.	T43	1	Anlamlı farklılık vardır.	T43	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Çocukları Dikkate Almak Programı (Ebeveyn Müdahale Programı)	Anlamlı farklılık vardır.	T46	1	Anlamlı farklılık vardır.	T46,T58	2
	Anlamlı farklılık yoktur.	T58	1	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-
Okul Öncesi Dönem Babalık Rolü Algısı	Anlamlı farklılık vardır.	T59	1	Anlamlı farklılık vardır.	T59	1
	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-	Anlamlı farklılık yoktur.	-	-

Tablo 16'da ilişki kurulan konulara göre dağılıma baktığımızda duygu sosyalleştirme tepkileri ile en fazla ilişki kurulan konu, çocuklarda duygu düzenleme becerileri olarak yer almıştır. Okul öncesi dönem duygu düzenleme becerilerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 12 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 3 çalışma bulunmuştur. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından anlamlı farklılık gösteren 10 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 3 çalışma belirlenmiştir. Orta çocukluk döneminde ise duygu düzenleme becerilerine göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma belirlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocukların duygu düzenleme becerileri üzerinde anlamlı etkileri olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu alanyazında yapılan araştırmaları destekleyen niteliktedir (Çorapçı, Aksan & Yağmurlu, 2012; Güven & Erden, 2017; Uyar, Yılmaz Genç & Aktaş Arnas, 2018; Warren & Stifter, 2008). Uyar, Yılmaz Genç ve Aktaş Arnas (2018) annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Okul öncesi dönem çocukların sosyal duygusal becerilerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 9 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma olduğu bulunmuştur. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından ise anlamlı farklılık gösteren 6 çalışma, anlamlı farklılık göstermeyen 2 çalışma tespit edilmiştir. Buna göre okul öncesi dönem çocukların sosyal duygusal becerileri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı ilişkinin olduğu çalışma sayısı daha

fazladır. Alanyazında da bu bulguları destekleyen, çocukların sosyal duygusal becerilerine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışmalar mevcuttur (Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001; Root & Stifter, 2010; Seçer & Karabulut, 2016). Root ve Stifter (2010), yaptıkları çalışmada cezalandırıcı veya küçümseyici tepkiler gösteren annelerin çocuklarının sosyal gelişiminin olumsuz etkilendiği belirtmişlerdir. Seçer ve Karabulut (2016), erken çocukluk dönemindeki çocukların sosyal yeterlilikleri ile ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışmalarında çocukların sosyal yeterlilikleri ile ebeveynlerin duygusal sosyalleştirme uygulamalarının arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Aile-çocuk ilişkileri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen 2 çalışmada hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu bulgu, ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdikleri tepkilerin, çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde önemli etkiler yarattığını göstermektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren1 çalışma ve anlamlı farklılık göstermeyen 2 çalışma bulunmaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından anlamlı farklılık gösteren 4 çalışma görülmektedir. Orta çocukluk döneminde ise, davranış problemlerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileriyle ilgili anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma bulunmaktadır. Bu bulgulara göre, anlamlı farklılık gösteren çalışmaların sayısı daha fazladır. Alanyazına baktığımızda, araştırma bulgularıyla paralel olarak, Esen Çoban ve İlhan İyi (2019) yaptıkları çalışmada, anne babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların kızgınlık ve saldırganlık sorunları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Güven ve Erden (2017) ise annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkide kısmi aracı bir rol oynadığını saptamışlardır. Bu bulgular, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının, çocukların davranışsal ve duygusal gelişimleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Mizaç özelliklerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde; okul öncesi dönemde 4, orta çocukluk döneminde 1, prematüre doğmuş çocuklarda 1, otizmli çocuklarda ise 1 anlamlı farklılık gösteren çalışma belirlenmiştir. Anlamlı farklılık göstermeyen 2 çalışma ise okul öncesi dönem çocuklarında tespit edilmiştir. Mizaç özelliklerine göre

destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde; okul öncesi dönemde 6, otizmli çocuklarda 1 anlamlı farklılık gösteren çalışma bulunmuştur. Bu bulgulara göre, genel olarak mizaç özellikleri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı ilişkiler gözlemlenmiştir. Özellikle, okul öncesi dönemde mizaç özelliklerine göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu durum, çocuğun mizaç özelliklerinin, ebeveynlerin ya da öğretmenlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Ebeveynlerin duygu düzenleme becerilerine göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 4 çalışma belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin duygu düzenleme becerilerine göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren toplam 10 çalışma tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre, ebeveyn ve öğretmenlerin duygu düzenleme becerileri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Araştırma bulguları ilgili literatürle benzer sonuçlar göstermektedir. Cabecinha-Alati, Malikin ve Montreuil (2020), ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcısı olarak duygu düzenleme becerilerinin etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, daha yüksek düzeyde duygusal düzenleme becerileri bildiren annelerin, çocuklarının duygusal ifadelerine karşı daha destekleyici tepkiler sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca daha düşük düzeyde duygu düzenleme becerilerinin kullanılması durumunda, destekleyici olmayan tepki davranışlarının arttığı gözlemlenmiştir. Kılıç (2015), yaptığı çalışmada destekleyici tepkiler veren ve duygularını düzenleme becerileri iyi gelişmiş öğretmenlerin sınıflarında, çocukların duygusal farkındalıklarının ve akran ilişkilerinin daha güçlü olduğu; destekleyici olmayan tepkiler veren öğretmenlerin sınıflarında ise çocukların duygularını ifade etmede zorlandıkları ve olumsuz davranışlara daha yatkın olduklarını bulmuştur. Özellikle, yüksek düzeyde duygu düzenleme becerilerine sahip ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların duygusal ifadelerine daha destekleyici tepkiler verdikleri; bunun aksine, düşük düzeyde duygu düzenleme becerilerine sahip olanların destekleyici olmayan tepkiler gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, ebeveyn ve öğretmenlerin duygu düzenleme becerilerinin, çocukların duygusal ve davranışsal gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır**.**

Ebeveyn tutumlarına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 3 çalışma ve anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma tespit edilmiştir. Ayrıca, ebeveyn tutumları ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı

farklılık gösteren 4 çalışma belirlenmiştir. Bu bulgular ışığında, ebeveyn tutumlarına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılıkların daha yaygın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Alanyazın incelendiğinde, Altan, Aytun, Yağmurlu ve Yavuz (2012) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, annelerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocuk yetiştirme davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu araştırmada, annelerin olumlu çocuk yetiştirme tutumlarına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bulgular, ebeveyn tutumlarının çocukların duygusal gelişimi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Olumlu ebeveyn tutumları, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileriyle ilişkilendirilirken, destekleyici olmayan tepkilerle daha az ilişkilidir. Dolayısıyla, ebeveynlerin tutumlarını ve duygu sosyalleştirme tepkilerini geliştirmeleri, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek için önemlidir.

Okul öncesi dönem ebeveyn öz yeterlilik algısına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 4 çalışma, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından anlamlı farklılık gösteren 4 çalışma bulunmuştur. Bu bulgular, ebeveyn öz yeterlilik algıları ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Özellikle, ebeveynlerin yüksek öz yeterlilik algılarının, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına daha duyarlı ve destekleyici tepkiler göstermelerine yol açtığı düşünülmektedir.

Annelerin kişilik özelliklerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 3 çalışma ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma tespit edilmiştir. Babaların kişilik özelliklerine göre hem destekleyici ve hem destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma bulunmaktadır. Her ne kadar sınırlı sayıda olsa da bu bulgular ebeveynlerin kişilik özelliklerinin duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Kaya, Bican ve Sarıtaş Adalar (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını etkileyen faktörlerden biri olarak kişilik özelliklerinin incelenmesinin önemine değinilmiş ve bu alanda daha fazla araştırma yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Çalışmaların artması, ebeveyn davranışlarını ve çocuklar üzerindeki etkilerini anlamada faydalı olacaktır.

Okul öncesi dönemde çocukların ve annelerinin psikolojik sağlamlıklarına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 3 çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte, orta çocukluk döneminde öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların psikolojik sağlamlıklarına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı bir farklılık tespit

edilememiştir. Bu durum, farklı yaş grupları ve özel gereksinimleri olan çocuklarda ebeveyn duygu sosyalleştirme stratejilerinin etkisinin değişebileceğini göstermektedir. Otizmli çocukların psikolojik sağlamlığı ile ilgili yapılan araştırmalarda ise destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma tespit edilmiştir. Genel olarak, yapılan sınırlı sayıda çalışmaya göre, psikolojik sağlamlık ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur

Otizmli çocukların annelerinin stres düzeylerinin hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde etkili olduğu, mevcut 2 araştırma ile desteklenmektedir. Bu bulgular ışığında, annelerin stres düzeylerinin, çocuklarına yönelik duygu sosyalleştirme stratejilerini etkileyebileceği ve bu durumun çocukların duygusal gelişimleri üzerinde önemli etkileri olabileceği söylenebilir.

Annelerin toplumsal cinsiyet algılarına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma belirlenmiştir. Annelerin toplumsal cinsiyet algılarının, çocuklarına yönelik duygu sosyalleştirme davranışlarını etkileyebileceği, Kaya Şengül ve Bağçeli Kahraman'ın (2023) çalışmasında da vurgulanmıştır. Bu araştırmada, annelerin toplumsal cinsiyet algıları ile olumlu duygu sosyalleştirme davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ancak annelerin toplumsal cinsiyet algılarının duygu sosyalleştirme davranışları üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılması ve net sonuçlara ulaşılması için daha kapsamlı ve detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Annelerin çocukluk çağı travmatik yaşantılarına göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, annelerin geçmişte yaşadıkları travmatik deneyimlerin, çocuklarına yönelik duygu sosyalleştirme stratejilerini ve genel ebeveynlik işlevlerini etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Annelerin empati becerilerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiş, ancak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu bulgu, annelerin empati becerilerinin, çocuklarının duygusal gelişimini destekleyen tepkileri artırmada ve olumsuz tepkileri azaltmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Anneanne ve annelerin kuşaktan kuşağa aktarılan duygu sosyalleştirme tepkilerine göre hem destekleyici ve hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma tespit edilmiştir. Bu durum, aile içindeki duygu sosyalleştirme

uygulamalarının nesiller arası bir etkileşim içinde olduğunu ve bu etkileşimin çocukların duygusal gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkilerini göstermektedir.

Annelerin beyin baskınlık eğilimlerine göre hem destekleyici ve hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma belirlenmiştir. Bu bulgu, annelerin beyin baskınlık eğilimlerinin, çocuklarına yönelik duygu sosyalleştirme davranışlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma stilleri ile duygu sosyalleştirme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde, Kaya Şengül ve Bağçeli Kahraman (2023) tarafından yapılan çalışmada da çocukların bağlanma stillerine göre annelerinin duygu sosyalleştirme davranışlarında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Bu bulgular, bağlanma stilleri ile duygu sosyalleştirme davranışları arasında güçlü bir ilişki olmayabileceğini göstermektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerine göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 2, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine göre akran ilişkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma belirlenmiştir. Orta çocukluk döneminde ise akran ilişkilerine göre hem destekleyici ve hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma bulunmaktadır. Bu durum, okul öncesi ve orta çocukluk dönemlerinde duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocukların akran ilişkileri üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Alanyazında, bu bulgularla paralellik gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Fabes, Leonard, Kupanoff & Martin, 2001; Kılıç, 2015; McElwain, Halberstadt & Volling, 2007; Root & Stifter, 2010; Warren & Stifter, 2008). McElwain, Halberstadt ve Volling (2007), çocuğun duygusal anlayışının ve arkadaşlık kalitesinin ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, anne ve babaların destekleyici tepkilerinin, akranlarıyla oyun sırasında çocukların işbirlikçi davranışlarını artırdığını ve akranlarıyla daha az çatışma yaşandığını tespit etmişlerdir. Akran ilişkileriyle ilgili olarak Root ve Stifter (2010) yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşarak, annelerin duygu sosyalleştirme süreçlerindeki destekleyici tepkilerinin, çocukların akran ilişkilerinde olumlu sonuçlar doğurduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgular, özellikle ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde önemli bir rol oynadığını ve akran ilişkilerinin kalitesini etkilediğini göstermektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme becerilerine göre destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma tespit

edilmiştir. Okul öncesi dönemde çocukların öz düzenleme becerileri ile duygu sosyalleştirme stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bu durum, alanda duygu sosyalleştirmenin çocukların öz düzenleme becerileri üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek için kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Okul öncesi dönemde çocukların duygusal zekâlarına göre ebeveynlerinin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılıklar olduğuna dair bir çalışma bulunmuştur. Bununla birlikte, aynı zamanda çocukların duygusal zekâlarına göre ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık olmadığına dair bir başka çalışma da mevcuttur. Bu farklı bulgular, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının çocukların duygusal zekâları üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu göstermekte ve dolayısıyla bu alanda daha detaylı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Okul öncesi dönem çocuklarının kaygı durumlarına göre ebeveynlerinin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma tespit edilmiştir. Bu mevcut bulgu, ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkilerin, çocukların duygusal durumları üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Özellikle, ebeveynlerin çocuklarının duygularına olumsuz yaklaşmaları, çocukların kaygı düzeylerinin artmasına neden olabilir.

Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcılık becerilerine göre destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılığın olduğu 1 çalışma bulunmaktadır. Bu bulgu, çocukların duygusal deneyimlerine verilen tepkilerin, onların yaratıcılık gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Okul öncesi çocukların benlik algısına göre destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma tespit edilmiştir. Bu bulgu, duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların benlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını düşündürmektedir. Ancak bu alanda daha kapsamlı ve çeşitli değişkenleri dikkate alan araştırmaların yapılması, duygu sosyalleştirme uygulamalarının çocuğun benlik algısı üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Okul öncesi dönemde çocukların sosyal problem çözme becerilerine göre ebeveynlerinin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri arasında anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma bulunmaktadır. Buna karşın, destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık göstermeyen 1 çalışma da tespit edilmiştir. Ayrıca, prematüre doğmuş okul öncesi çocukların sosyal uyum sorunlarına göre destekleyici olmayan duygu

sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma bulunmaktadır. Bu bulgular, duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının, çocukların sosyal becerileri ve uyumları üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Ancak, bazı çalışmalarda bu etkilerin belirlenememiş olması, farklı yöntemsel yaklaşımlar veya örneklem özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla, çocukların duygusal ihtiyaçlarına duyarlı ve destekleyici tepkiler vermenin, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilir.

Okul öncesi dönem çocuklarının 21. Yüzyıl becerilerine göre destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma belirlenmiştir. Bu bulgu, çocukların duygusal ifadelerine verilen destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerin, onların problem çözme, eleştirel düşünme ve işbirliği gibi 21. yüzyıl becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Okul öncesi dönem babalık rolü algısına göre destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma bulunmaktadır. Bu bulgu, babaların çocuklarının duygusal gelişimindeki rollerinin karmaşık olduğunu ve daha fazla araştırma gerektirdiğini göstermektedir

Ebeveyn müdahale programına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma ve anlamlı farklılık göstermeyen 1çalışma belirlenmiştir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde ise anlamlı farklılık gösteren 2 çalışma tespit edilmiştir. Ebeveyn müdahale programları ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişki konusunda çelişkili bulgular bulunmaktadır. Özellikle, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile ebeveyn müdahale programları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bildirilmişken, diğer çalışmalarda ise bu farklılıkların olmadığı belirtilmiştir. Bu çelişkili sonuçlar, ebeveyn müdahale programları ve duygu sosyalleştirme uygulamalarının daha kapsamlı ve farklı değişkenler ile araştırılmasının gerekliliğini göstermektedir.

Orta çocukluk dönemi ebeveyn duygusal istismar farkındalığına göre destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma bulunmaktadır. Bu bulgu, duygusal istismar farkındalığı yüksek olan ebeveynlerin, olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını daha sık kullandıklarını ve olumsuz yaklaşımları daha az tercih ettiklerini göstermektedir.

Orta çocukluk döneminde algılanan sosyal desteğe göre destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma belirlenmiştir. Bu bulgu, ebeveynlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocukların sosyal

destek algılarını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, çocukların duygusal ifadelerine verilen tepkilerin, çocukların sosyal çevrelerinden algıladıkları destek üzerinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Orta çocukluk dönemi çocukları sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerine göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerindea anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma bulunmaktadır. Bu sonuç, duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocukların sosyal ve ahlaki gelişimlerini etkilediğini göstermektedir. Özellikle, destekleyici olmayan tepkilerin, çocukların bu alanlardaki gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebileceği sonucuna ulaşılabilir.

Ergenlik dönemi içselleştirme, dışsallaştırma ve prososyal davranışlarına göre hem destekleyici ve hem destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren 1 çalışma tespit edilmiştir. Bu bulgu, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin, ergenlerin olumlu davranışlarını artırabileceğini ve olumsuz davranışlarını azaltabileceğini göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye'de duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin eğilimlerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu bölümde elde edilen sonuçlara ve araştırma sonuçlarından hareketle önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılan lisansüstü tezlerin lisansüstü programlara göre dağılımına bakıldığında, tezlerin büyük bir kısmının Psikoloji programında hazırlandığı görülmektedir. Psikoloji programını, Temel Eğitim ve Çocuk Gelişimi/Çocuk Gelişimi ve Eğitimi programları takip etmektedir.

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 2022 yılında yüksek lisans tez sayısının diğer yıllara göre en yüksek seviyeye ulaştığı gözlemlenmektedir. 2022'yi sırasıyla 2019, 2020 ve 2023 yıllarındaki dengeli dağılımlar takip etmektedir. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımının sonuçları incelendiğinde, tezlerin çoğunluğunun Gazi Üniversitesi'nde hazırlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Maltepe Üniversitesi takip etmektedir. Bu dağılım, tezlerin Türkiye genelinde farklı üniversitelerde hazırlandığını ancak bazı üniversitelerin özellikle öne çıktığını göstermektedir. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı incelendiğinde, tezlerin büyük bir kısmının Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlandığı görülmektedir. Bunu takiben, Eğitim Bilimleri Enstitüsü ikinci sırada yer almaktadır. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin danışman ünvanına göre dağılımı incelendiğinde ağırlıklı olarak "Prof. Dr." ve "Doç. Dr." ünvanlarına

sahip öğretim üyeleri yer almaktadır. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımı incelendiğinde tezlerin 49'u yüksek lisans, 12'si doktora alanında hazırlanmıştır. Bu dağılım, duygu sosyalleştirme konusundaki araştırmaların ağırlıklı olarak yüksek lisans alanında yapıldığını göstermektedir.

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre dağılımı incelendiğindenicel yöntemlerin ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmüştür. Karma yöntemlerin de belirli bir oranda kullanıldığı, ancak nitel araştırma yöntemlerinin hiç tercih edilmediği dikkat çekmektedir. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımını incelediğimizde 61 çalışmanın tamamında ölçeklerden yararlanılmıştır. Görüşme formu, araştırmalarda en çok kullanılan ikinci veri toplama tekniği olarak yer almıştır. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin örnekleme göre dağılımına baktığımızda en çok çalışılan örneklem grubu sırasıyla "Çocuklar", "Anneler", "Ebeveynler" ve "Öğretmenler" olarak yer almaktadır. Diğer örneklem grupları ile daha düşük oranda çalışılmıştır. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin örnekleme tekniğine göre dağılımını incelediğimizde, çalışmaların çoğunda örneklem tekniğinin belirtilmediği görülmektedir. Araştırmaların güvenilirliği ve geçerliliği açısından, kullanılan örnekleme yöntemlerinin açık ve detaylı bir şekilde belirtilmesi büyük önem taşımaktadır. En fazla kullanılan örneklem tekniği ise basit seçkisiz/tesadüfi örnekleme olup, sırasıyla kolay ulaşılabilir örnekleme, amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme olarak yer almaktadır. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin örneklem büyüklüğüne göre dağılımını incelediğimizde araştırma kapsamına giren çalışmalarda en sık rastlanan örneklem büyüklüğünün 101-200 aralığında olduğu ve orta büyüklükteki örneklemlerin daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmışlisansüstü tezlerin veri analiz tekniklerine göre dağılımı incelendiğinde ağırlıklı olarak, t-Testi, Pearson Korelasyon, Regresyon, ANOVA, betimsel istatistikler ve Mann Whitney U Testi kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, araştırmalarda genellikle iki grup arasındaki farkların incelenmesi ve değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinin tercih edildiğini ortaya koymaktadır.

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin sonuçları incelenmiş ve ulaşılan bulgular, demografik değişkenler başlıklarına göre sıralanmıştır. En sık kullanılan demografik değişkenler sırasıyla çocuğun cinsiyeti, annenin öğrenim durumu, çocuk sayısı ve çocuğun yaşı olarak belirlenmiştir. Okul öncesi dönem çocuğunun cinsiyetine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmadığına dair çalışma sayısı daha fazladır.

Benzer şekilde, orta çocukluk dönemi çocuğunun cinsiyetine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde de anlamlı bir fark olmadığına dair yapılan çalışmaların sayısı daha yüksektir. Çocuk sayısına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı bir fark bulunmadığına dair yapılan çalışmaların sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Doğum sırasına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı bir fark olmadığına dair çalışmaların sayısının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Okul öncesi dönem çocuğunun yaşına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı bir fark bulunmadığına dair yapılan çalışmaların sayısının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annenin ve babanın öğrenim durumuna göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılığın daha fazla bulunduğu, anlamlı olmayan farklılığın ise daha az sayıda olduğu görülmüştür.

Annenin ve babanın yaşı ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye bakıldığında annenin yaşı ile yapılan çalışmalarda anlamlı farklılığın daha fazla olduğu, babanın yaşı ile yapılan çalışmalarda ise anlamlı farklılığın olmadığı çalışma sayısı daha fazladır. Öğretmenin yaşı ile yapılan 1 çalışma olduğu belirlenmiş olup, sonucunda anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Öğretmenlerin çalışma sürelerinin hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde etkisi olduğu ve olmadığına dair literatürde birer çalışma bulunmaktadır. Öğretmenlerin sınıfındaki çocuk sayısına göre hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri açısından anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Mevcut bulgulara göre annenin çalışma durumuna göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık göstermeyen çalışma sayısı daha fazladır. Okul öncesi dönem ve orta çocukluk dönemi ebeveyn gelir düzeyine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin sonuçları incelenmiş ve ulaşılan bulgular, konu başlıklarına göre sıralanmıştır. Dağılıma baktığımızda, en fazla ilgi gören başlık "Çocuklarda Duygu Düzenleme Becerileri" olup, bunu sırasıyla “Çocukların Sosyal Yetkinlik Becerileri” ve “Aile İlişkileri” takip etmiştir. Bu üç konu, çocukların duygusal gelişim süreçlerinde ebeveynlerin ve çevrenin rolüne dair önemli bulgular sunan araştırma başlıkları olarak öne çıkmaktadır. Duygu sosyalleştirme ile en fazla ilişki kurulan konu olan çocuklarda duygu düzenleme becerilerine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışmaların daha fazla olduğu görülmüştür. Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal duygusal becerileri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar sonucunda, bu iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunduğuna dair

çalışma sayısının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi dönem ve orta çocukluk dönemindeki çocukların davranış problemlerine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Mizaç özellikleri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, okul öncesi dönemi, orta çocukluk dönemi, prematüre doğmuş çocuklar ve otizmli çocuklar üzerinde yürütülmüştür. Bu çalışmaların çoğunda, anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin ve okul öncesi öğretmenlerinin duygu düzenleme becerileri ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların çoğunda, anlamlı düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyn tutumlarına göre destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Okul öncesi dönem ebeveyn öz yeterlilik algısına göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılığın olduğu çalışma sayısı daha fazla bulunmuştur. Anne ve babaların kişilik özelliklerine göre duygu sosyalleştirme tepkilerinde anlamlı farklılık gösteren çalışma sayısının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu araştırmaYükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında Mayıs-Haziran 2024 tarihleri arasında taranmış olan, duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış tezlerle sınırlıdır. Gelecek çalışmalarda, farklı kültürlerde yapılmış araştırmaların eklenmesiyle daha geniş, güncel ve kültürlerarası karşılaştırmalı bir perspektif elde edilebilir.

Türkiye'de duygu sosyalleştirme üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin çoğunluğunu yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda duygu sosyalleştirme ile ilgili doktora tezlerinin de planlanması önerilmektedir.

Duygu sosyalleştirme ile ilgili çalışmaların ağırlıklı olarak nicel ve karma yöntemlerle gerçekleştirildiği saptanmıştır. Gelecekteki araştırmalarda, duygu sosyalleştirme sürecinin daha derinlemesine anlaşılabilmesi için nitel araştırma yöntemlerinin de tercih edilmesi önerilmektedir.

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılan lisansüstü tezlerde örneklem seçimlerinde ağırlıklı olarak ebeveyvnler ve daha az olmak üzere öğretmenlerin yer aldığı görülmüştür. Gelecekte yapılacak araştırmalarda büyük ebeveynler ve kardeşler gibi farklı duygu sosyalleştirme aracılarına da yer verilmesi önerilmektedir.

Yapılan araştırmada, incelenen lisansüstü tezlerin bulgularında düşük öğrenim düzeyine sahip annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini yoğun olarak kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, özellikle düşük öğrenim düzeyindeki annelere yönelik eğitim programlarının planlanması önerilmektedir. Böylece, annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin artırılması sağlanabilir.

Duygu sosyalleştirme üzerine yapılan lisansüstü tezlerde, duygu sosyalleştirmenin ağırlıklı olarak duygu düzenleme becerileri ve çocukların sosyal yetkinlik becerileri ile ilişkili olarak incelendiği belirlenmiştir. Duygu sosyalleştirmenin daha kapsamlı bir şekilde incelenebilmesi için ilerideki araştırmalarda daha az çalışılmış ya da hiç çalışılmamış konular bağlamında ele alınması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aktan, G. (2023). *Anne babaların çocukların duygularına yönelik inanışları ve duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlıkları arsındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Altan, A. Ö., Yağmurlu, B. & Yavuz, M. (2012). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A briefreport. *Child and Family Studies, 22*, 437-443.

Altan, Ö. (2006). *The effects of maternal socialization and temperament on children's emotion regulation*. Master of Arts in Psychology, Koç University, İstanbul.

Altan, Ö., Yağmurlu, B., & Yavuz, H. (2013). Turkis hmothers' coping with children's negative emotions: A briefreport. *Journal of Child &FamilyStudies*, *22*(3), 437-443.

Altan, S., Yavuz, S., & Yıldız, S. (2013). Ebeveynlerin çocuklarının duygusal gelişimindeki etkileri. *Çocuk ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 43-58.

Altıntop, İ. (2019). *Ebeveynlerin duygu sosyalleştirmesi ile çocukların sosyal yetkinliği arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Alzahrani, M., Alharbi, M. & Alodwani, A. (2019). The effects of social-emotional competence on children's academic achievement and behavioral development. *International Education Studies, 12*(12), 141-149.

Are, F., & Shaffer, A. (2016). Family emotion expressiveness media test the relations betweenmaternal emotion regulation and child emotion regulation. *Child Psychiatry & Human Development, 47*, 708-715.

Arslan, E. S. (2021). *Okul öncesi çocuklarındüygu düzenlemeleri ile annelerin evlilik doyumu arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aunola, K., Nurmi, J.-E., & Salmela-Aro, K. (2002). Developmental change in children's emotional regulation and its role in social competence. *European Journal of Developmental Psychology, 4*(1), 25-39.

Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle beceri öğretimi*. Ankara: Kök.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. London: Prentice-Hall.

Bariola, E., Gullone, E., & Hughes, E. K. (2011). Child and adolescent emotion regulation: The role of parental emotion regulation and expression. *Clinical Child and Family Psychology Review, 14*(2), 198-212.

Bayhan, A., & Artan, I. (2007). *Çocukların gelişimsel özellikleri ve eğitimi*. Konya: Eğitim Yayınları.

Bayhan, S. P. & Artan, İ. (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa.

Baysal, D. (2023). *Okul öncesi öğretmenlerinin duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının duygusal yeterlilikleriyle ilişkisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Berk, L. E. (2012). *Çocuk gelişimi*. (B. Onur & A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge.

Berk, L. E. (2018). *Child development* (9th ed.). New York: Pearson.

Boucher, M. E., Lecours, S., Philippe, F. L. & Arseneault, S. (2013). Parental socialization of emotion and depression in adulthood: The role of attitudes toward sadness, *Europeand Review of Applied Psychology*,*63*(1), 15-23.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27-40.

Brenner, E. M., & Salovey, P. (1997). Emotion regulation during childhood: developmental, ınterpersonal, and ındividual considerations. In P. Salovey & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 168–195). New York: Basic.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development experiments by nature and design*. USA: Harvard University.

Brown, J., & Dunn, J. (1994). Affectexpression in thefamily, children's understanding of emotions, and the irinteractions with others. *Merrill-PalmerQuarterly, 82*, 120-137.

Brownell, C. A., Svetlova, M., & Nichols, S. R. (2009). To share or not to share: When do toddlers respond to another's needs? *Infancy, 14*(1), 117-130.

Buehler, C., Anthony, C. J., & Tindell, L. M. (1997). Marital conflict, parenting, and adolescent adjustment. *Journal of Family Psychology, 11*(2), 165–183.

Burak, H. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin duygu düzenleme stratejileri ile çocukların duygularına vermeyi tercih ettikleri tepkiler arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Büyükbiçer, E. (2019). *Okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerininduygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

CabecinhaAlati, S., Malikin, H. & Montreuil, T. C. (2020). Emotion regulation and personality as predictors of mothers' emotion socialization practices. *Family Relations*, *69*, 1055-1072.

Campos, J. J., Campos, R. G., &Barrett, K. C. (1989). Emergent themes in the study of emotional development and emotion regulation. *Developmental Psychology, 25*(3), 394.

Cassano, M., Perry Parish, C. & Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development, 16*, 210-231.

Ceylan, M. (2022). *Okul öncesi öğretmenlerinin duygusal yeterlilikleri ve duygu sosyalleştirmestratejileri ile çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Chaplin, T. M., Cole, P. M. & ZahnWaxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment. *Emotion, 5,* 80-88.

Cho, S., Song, J., Trommsdorff, G., Cole, P. M., Niraula, S. & Park, S. (2022). Mothers' reactions to children's emotion expressions in different cultural contexts: Comparisons across Nepal, Korea, and Germany. *Early Educationand Development, 33*(5), 858-876.

Cleary, R., & Katz, L. F. (2008). Family-Level Emotion socialization and children's comfort with emotional expressivity. *Family Psychologist, 24*, 6–13.

Cole, M., & Cole, S. R. (2001). *The development of children* (4th ed.). New York: Worth.

Cole, P. M., Martin, S. E., & Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: Methodological challenges and directions for child development research. *Child Development,75*(2), 317-333.

Cumberland, A., Eisenberg, N., Champion, C., Gershoff, E., & Fabes, R.A. (2003). The relation of parental emotionality and related dispositional traits, parental expression of emotion, and children's social functioning. *Motivation and Emotion,27*(1), 27-56.

Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. New York: Guilford.

Çağdaş, S., & Seçer, İ. (2002). *Çocuk psikolojisi*. Ankara: Nobel.

Çeçen, A. R. (2002). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(9), 164-170.

Çetiner, N. (2020). *Çocuklarda mizaç ile sosyal yetkinlik ve sorun davranış arasındaki ilişkideebeveynin duygu sosyalleştirme uygulamalarının aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Çokamay Yılmaz, G. (2018). *7-11 yaş aile eğitim programının etkisinin anababalar ve çocuklar üzerinde değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çorapçı, F. (2012). Ailede duygu sosyalleştirme süreci ve çocuğun sosyoduygusal gelişimi. M. Sayıl & B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık kuram ve araştırma* içinde (s. 271-294). İstanbul: Koç Üniversitesi.

Çorapçı, F., Aksan, N., & Yağmurlu, B. (2012). Socialization of turkish children'semotions: do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood, 2*(2), 106-116.

Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., & Cummings, E. M. (2011). The implications of different forms of interparental conflict for children's security with emotional expressions. *Developmental Psychology, 47*(3), 631-646.

Davis, E. L. & Buss, K. A. (2012). Moderators of the relation between shyness and behavior with peers: Cortisol dysregulation and maternal emotion socialization. *Social Development, 21*(4), 801-820.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Springer Science & Business.

Denham, S. A. & Kochanoff, A. T. (2002). Parenta lcontributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review, 34*(3-4), 311-343.

Denham, S. A. (1998). *Emotional development in young children.* New York: Guilford.

Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: how children negotiate the worlds of emotion and social relationships. *Cognition, Brain, Behavior, 11*(1), 1-48.

Denham, S. A., Bassett, H. H. & Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds*.), Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 614–637). New York: Guilford.

Denham, S. A., Bassett, H. H. & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal, 40*, 137-143.

Denham, S. A., Renwick, S. M. & Holt, R. W. (1991). Working and play in together: Prediction of preschool social-emotional competence from mother-child interaction. *Child Development*, *62*(2), 242-249.

Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & Zahn–Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology, 12*(1),23-45.

Denham, S., & Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review, 34*(3-4),311-343.

Denham, S.A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S. & Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, *21*(1), 65–86.

Dunn, J. & Brown, J. (1994). Affect expression in the family, children's understanding of emotions, and their interactions with others. *Merrill-Palmer Quarterly*, *82,* 120–137.

Dunsmore, J. C., Booker, J. A., & Ollendick, T. H. (2013). Parental emotion coaching and child emotion regulation as protective factors for children with oppositional defiant disorder. *Social Development, 22*(3), 444-466.

Eisenberg, A., & Melton, J. (1999). 1999, Formerly known as SQL3. *ACM Sigmodrecord, 28*(1), 131-138.

Eisenberg, N., & Spinrad, T. L. (2004). *Emotion regulation and its role in moral development*. Annual Review of Psychology, *55,* 109-136.

Eisenberg, N., Cumberland, A. & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, *9*(4), 241-273.

Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., & Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child development, 72*(4), 1112-1134.

Eisenberg, N., Fabes, R. A. & Murphy, B. C. (1996). Parents' reactions to children's negative emotions: Relations to children's social competence and comforting behavior. *Child development, 67*(5), 2227-2247.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development, 70*(2), 513-534.

Eisenberg, N., Valiente, C., Sheffield Morris, A., Fabes, R. A., Cumberland, A., Reiser, M. & Losoya, S. (2003). Longitudinal relations among parental emotional expressivity, children's regulation, and quality of socioemotional functioning. *Development, 72*(3), 907-920.

Ekman, P. & Friesen, W. V. (1975). *Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial clues*. New York: Prentice-Hall.

Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition & Emotion, 6*(3-4), 169-200.

Ersay, E. (2015). Preschool teachers' emotional awareness levels and their responses to children's negative emotions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *191,* 1833-1837.

Esen, Ç. A. & İlhan, İ. T. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki. *Başkent University Journal of Education, 6(*2), 155-166.

Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K. & Martin, C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development,72*(3), 907-920.

Fabes, R. A., Poulin, R. E., Eisenberg, N.& Madden Derdich, D. A. (2002). The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage & Family Review, 34*(3-4), 285-310.

Field, T. (2010). Postpartum depression effects on early interactions, parenting, and safety practices: A review. *Infant Behavior and Development, 33*(1), 1-6.

Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist, 56*(3), 218-226.

Friedlmeier, W. & Trommsdorff, G. (1999). Emotion regulation in early childhood: A cross-cultural comparison between German and Japanese toddlers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *30*(6), 684-711.

Garner, P. W., Bolt, E., & Roth, A. N. (2019). Emotion-focused curricula models and expressions of and talk about emotions between teachers and young children. *Journal of Research in Childhood Education, 33(2),* 180–193.

Garner, P. W., Dansmore, J. C. & Southam-Gerrow, M. (2008). Mother-child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, *17*(2), 259-277.

Garside, R. B., & Klimes-Dougan, B. (2002). Socialization of discrete negative emotions: Gender differences and links with psychological distress. *Sex Roles, 47*(3-4), 115-128.

Goleman, D. (1995). *Duygusal zekâ neden IQ'dan daha önemlidir?* (B. Seçkin Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık.

Goodman, S. H., Rouse, M. H., Connell, A. M., Broth, M. R., Hall, C. M., & Heyward, D. (2011). Maternal depression and child psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Child and Family Psychology Review, 14*(1), 1-27.

Gottman, J. M., Katz, L. F. & Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary. *Journal of Family Psychology, 10*(3), 243-268.

Gottman, J. M., Katz, L. F. & Hooven, C. (1997). *Meta-emotion: How families communicate emotionally*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Granic, I. (2000). The dynamics of parenting and emotion regulation: Interactions between parent and child in a dynamic system. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41*(7), 963-976.

Greenberg, M. T., Domitrovich, C. & Bumbarger, B. (2001). The prevention of mental disorders in school-aged children: Current state of the field. *Prevention &Treatment*, *4*(1), 15-41.

Greenberg, M. T., Kusche, C. A. & Speltz, M. (1991). Emotional regulation, self-control, and psychopathology: The role of relationships in early childhood. In D. Cicchetti & S. L. Toth (Eds.), *Internalizing and externalizin gexpressions of dysfunction* (pp.21–55). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology, 2*(3), 271-299.

Grusec, J. E. & Hastings, P. D. (Eds.). (2015). *Handbook of socialization: theory and research.* Newyork: The Guilford.

Gülpınar, G.C. (2021). *Investigating the relation between maternal childhood traumatic experiences and children's emotion regulation: Mediating role of maternal emotion regulation an emotion socialization*. Master Of Arts, Ted Univsersity Social Sciences, Ankara.

Günay, A. & Yılmaz, B. (2021). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların psikolojik sağlamlığına etkisi. *Psikoloji ve Eğitim Dergisi, 12*(3), 45-60.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Güven, E. & Erden, E. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi, 32*(79), 18-32.

Güven, E. & Erden, G. (2013). Duygu sosyalleştirme bağlamında bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *20*(2), 119-130.

Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: duygu sosyalleştirmenin aracı rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güven, E. (2018). *Çocuklarda duygu düzenleme güçlüğü bağlamında sistematik bir model önerisi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Halberstadt, A. G., Crisp, V. W., & Eaton, K. L. (1999). *Family expressiveness: retrospective and new directions for research.* Cambridge: Cambridge University.

Harris, P. L. (1989). Understanding emotion and experiencing emotion. In C. Saarni (Eds.), *Children's understanding of emotion* (pp. 241-258). Cambridge: Cambridge University.

Izard, C. E. (1977). *Human emotions.* New York: Plenum.

Izard, C. E. (1992). Basic emotions, relations among emotions, and emotion-cognition relations. *Psychological Review, 99*(3), 561-565.

İhan-İyi, T. & Esen Çoban, A. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki. *Başkent University Journal of Education, 6*(2), 155-166.

İnce, S. & Ersay, E. (2022). Okul öncesi dönem çocuğuna sahip anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi, 3*(5), 1-17.

Kamboj, K.P. (2023). A mini review on emotional socialization practices and emotional development. *Current Pediatric Research, 27*(03), 1837-1841.

Kandır, A. (2004). *Gelişimde 3-6 yaş "Çocuğum büyüyor".* İstanbul: Morpa.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel.

Katz, L. F. & Rigterink, T. (2012). Domesticviolence and emotion socialization. *Monographs of the Societyfor Research in Child Development*, *77*(2): 52-60.

Katz, L. F., Gottman, J. M. & Hooven, C. (1996). Meta-emotion philosophy and family functioning: Reply to Cowan (1996) and Eisenberg (1996). *Journal of FamilyPsychology, 10*(3), 284-291.

Katz, L. F., Maliken, A. C., & Stettler, N. M. (2012). Parental meta-emotion philosophy: A review of research and theoretical framework. *Child Development Perspectives, 6*(4), 417-422.

Kavafoğlu, A. (2023). *Sosyal-duygusal-ahlaki gelişim ve okul yaşantılarında duygu sosyalleştirmenin rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Kaya Bican, E. & Sarıtaş Adalar, D. (2017). Ana babaların duygu sosyalleştirme uygulamaları ve erken çocukluk döneminde duygusal ve sosyal gelişim. *DTCF Dergisi,57*(2), 1365-1388.

Kaya Şengül, K. & Bağçeli, K. P. (2023). Annelerin toplumsal cinsiyet algısı ve duygu sosyalleştirme davranışı ile çocuğun anneye bağlanma türü arasındaki ilişki. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, VI*(1), 20-45.

Kılıç, Ş. (2015). Emotional competence and emotion socialization in preschoolers: The viewpoint of preschool teachers. *Educational Sciences: Theory & Practice, 15*(4), 1007-1020.

Kılıç, Ş. (2023). *Duygu sosyalleştirme: Kuramdan araştırmaya.* Ankara: Pegem.

Kim, J., & Cicchetti, D. (2010). Longitudinal pathways linking child maltreatment, emotion regulation, peer relations, and psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(6), 706-716.

Kishali, Z., Gültekin Akduman, G. & Şepitçi Sarıbaş, M. (2022). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönem çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişki. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31,* 119-147.

Kömbe Elazab, Z. (2023). *Türk ergenlerinin sosyo-duygusal gelişiminde ebeveyn aktif takip etme ve duygu sosyalleştirme davranışları: Bir yordama modeli*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kuzu, A. (2019). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimdeki yeri. *Eğitim Bilimleri Dergisi, 24*(1), 57-75.

Laible, D., Carlo, G., & Roesch, S. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviors. *Journal of Adolescence, 27*(6), 703-716.

Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford: Oxford University.

LeDoux, J. (2006). *Duygusal beyin* (A. Uysal, Çev.). İstanbul: Pegasus.

LeDoux, J. E. (1996). *The emotional brain.* New York: Simon & Schuster.

Levenson, R. W. (2014). The influence of emotion on social information processing. *Psychological Science, 25*(6), 1232-1237.

Lovejoy, M. C., Graczyk, P. A., O'Hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 20*(5), 561-592.

Lozada, F. T. & Brown, D. W. (2020). *The encyclopedia of child and adolescent development* (s.1-12). New York: JohnWiley& Sons.

Lunkenheimer, E. S., Shields, A. M., & Cortina, K. S. (2007). Parental emotion coaching and dismissing in family interaction. *Social Development, 16*(2), 232-248.

Malatesta, C. Z. & Haviland, J. M. (1982). Learning displayrules: Thesocialization of emotion expression in infancy. *Child Development*, *53*(4), 991-1003.

Matsumoto, D., Yoo, S. H. & Chung, J. (2010). The expression of anger across cultures In In M. Potegal, G. Stemmler, & C. Spielberger (Eds.), *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes* (pp. 125–137). New York: Springer Science.

McElwain, N. L., Halberstadt, A. G. & Volling, B. L. (2007). Mother- and father-reported reactions to children's negative emotions: Relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, *78*(5), 1407-1425.

Metin, O. & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*(Özel Sayı 2), 273-294.

Mirabile, S. P., Scaramella, L. V., Sohr-Preston, S. L. &Robison, S. D., (2009). Mothers' socialization of emotion regulation: The moderating role of children's negative emotional reactivity. *Child &Youthcare Forum*, *38*(1), 19-37.

Morris, A. S., Criss, M. M., Silk, J. S., & Houltberg, B. J. (2011). The impact of parenting on emotion regulation during childhood and adolescence. *Child Development Perspectives, 5*(3), 157-163.

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development, 16*(2), 361-388.

Morris, C. A. S., Denham, S. A., Bassett, H. H., & Curby, T. W. (2013). Relations among teachers' emotion socialization beliefs and practices and preschoolers' emotional competence. *Early Education & Development*, *24(7),* 979-999.

Murray, L., Cooper, P. J., & Fearon, P. (2010). Parenting difficulties and postnatal depression: Implications for primary healthcare assessment and intervention. *Community Practitioner, 83*(2), 26-29.

Mussen, P., Conger, J., Kagan, J. & Huston, A. (1990). *Child development and personality*. USA: Harper Cllins.

Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon.

Özbaran, B., & Aydın, C. (2007). Davranım bozukluğu. A. Aysev ve Y. I. Taner (Ed.), *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları* içinde (s. 421-432). İstanbul: Hekimler Birliği.

Özen, U. R., Yılmaz, M. M. & Aktaş-Arnas, Y. (2021). Okul öncesi dönem çocuğa sahip annelerin duygu sosyalleştirme davranışları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 14*(2), 186-201.

Öztürk, N. (2020). *Okul öncesi öğretmen adaylarının çocukların duygularına vermeyi tercihettikleri tepkiler ile kendi duygusal farkındalıkları ve duygu düzenlemeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Patterson, J. M. & Geber, G. (1991). Preventing mental health problems in children with chronic illness or disability. *Children's Health Care*, *20*(3), 150-161.

Polatkan Unutkan, Ö. (2007). Okul öncesi dönem çocuklarının matematik becerileri açısından ilköğretime hazır bulunuşluğunun incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,32*, 243-254.

Ramchandani, P. G., Stein, A., Evans, J., & O'Connor, T. G. (2008). Paternal depression in the postnatal period and child development: A prospective population study. *The Lancet, 365*(9478), 2201-2205.

Ravi, S., Havewala, M., Kircanski, K., Brotman, M., Schneider, L., Degnan, K. & Filippi, C. (2022). Parenting and childhood irritability: Negative emotion socialization and parental control moderate the development of irritability. *Development and Psychopathology, 35*, 1-10.

Root, A. & Stifter, C. (2010). Temperament and maternal emotion socialization beliefs as predictors of early childhood social behavior in the laboratory and classroom. *Parenting: Scienceand Practise, 10*(4), 241-257.

Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence:* New York: Guilford.

Sak, R., Sak, Ş. İ. T., Öneren, Ş. Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. K*ocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4*(1), 227-250.

Salovey, P., & Sluyter, D. J. (1997). *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications.* NewYork: Basic.

Sanders, W., Zeman, J., & Poon, J. A. (2015). Child regulation of negative emotions and depressive symptoms: The moderating role of parental emotion socialization. *Journal of Child and Family Studies, 24*(2), 402-415.

Santrock, J. W. (2014). *Yaşam boyu gelişim.* (G. Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel.

Santrock, J. W. (2018). *Essentials of life-span development (Fifth Edition).* USA: McGraw-Hill.

Scherer, K. R. (2001). Appraisal considered as a process of multilevel sequential checking. In K. R. Scherer, A. Schorr, & T. Johnstone (Eds.), *Appraisal processes in emotion: Theory, methods, research* (pp. 92-120). Oxford: Oxford University.

Seçer, Z. & Karabulut, N. (2016). Anne-babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi çocukların sosyal becerilerinin analizi. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 185*(41),147-165.

Shaffer, D. (2009). *Socialand personality development* (6th Ed.). Belmont: WadsWorth.

Shewark, E. A., & Blandon, A. Y. (2015). Parenting and children's self-regulation: The role of emotions and emotion regulation. *Journal of Family Psychology, 29*(1), 22-31.

Shields, A. & Cicchetti, D., (1998). Reactive aggression among maltreated children: The contributions of attention and emotion dysregulation. *Journal of Clinical Child Psychology*, *27*(4), 381-395.

Siegler, R. S. (1991). *Children's thinking* (Second Edition). New Jersey: Prentice-Hall.

Sille, A. (2016). *Annenin duygusal sosyalizasyonu ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenlemebecerisi arasındaki ilişki.* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Simatwa, E. M. (2010). Piaget's theory of intellectual development and its implication for instructional management at pre-secondary school level. *Educational Research and Reviews*, *5*(7), 366-371.

Skinner, B. F. (2020). *Science and human behavior*. Los Angeles: Free Press.

Southam-Gerow, M. A. (2014). *Çocuklarda ve ergenlerde duygusal düzenleme*. (M. Şahin, & M. Artıran, Çev.) Ankara: Nobel.

Sözbilir, M., Kutu, H. & Yaşar, M.D. (2012). Science education research in Turkey: A content analysis of selected features of paper spublished. In J. Dillon & D. Jorde (Eds.). *The world of science education: Handbook of research in Europe* (pp. 1-35). Rotterdam: Sense.

Spinrad, T. L., Cumberland, A., & Eisenberg, N. (2001). *The role of emotion socialization in the development of children's emotion regulation*. *Developmental Psychology*, 37(4), 450-463.

Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., & Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization to children's emotion regulation and social competence. *Developmental Psychology, 43*(6), 1320-1333.

Spinrad, T. L., Stifter, C. A., Donelan-McCall, N. & Turner, L., (2004). Mothers' regulation strategies in response to toddlers' affect: Links tolater emotion self-regulation. *Social Development*, *13*(1), 40-55.

Sroufe, L. A. (1997). *Emotional development: The organization of emotional life in the early years*. Cambridge: Cambridge University.

Şahin, H. (2023). *Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönemindeki çocukların bağlanma stili, duygu düzenlemesi, sosyal yeterliği ve mizacı arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekin, N. (2016). *Annelere uygulanan çocuklarının duygusal gelişimini desteklemeye yönelik eğitim programının annelerin duygularını yönetmelerine ve çocuklarının olumsuz duyguları ile baş etmelerine etkisinin incelenmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Thompson, R. A. (1994). Emotionregulation: A theme in search of definition. *Monographs of TheSociety forResearch in ChildDevelopment, 59*(2-3), 25-52.

Thompson, R. A. (2014). *Emotion regulation and development*. In M. R. Gunnar & L. A. Hostetler (Eds.), *Handbook of developmental science* (pp. 97-121). New Jersey: Wiley-Blackwell.

Thompson, R.A., Meyer, S. & Jochem, R. (2008). Emotionregulation. In *Encyclopedia of infant and early childhood development.* (Vol. 3, pp. 431-441). USA: University of California.

Trawick-Smith, J. (2014). *Early childhood development a multicultural perspective* (Seventh Edition). USA: Pearson.

Türsel, E. G. (2019). *İkili abcx stres modeli kapsamında bir inceleme: yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların ebeveynlerinin aile uyumu ve duygu sosyalleştirme tepkileri.* Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Uyar, R. Ö., Yılmaz Genç, M. M. & Aktaş Arnas, Y. (2018). Okul öncesi dönem çocukların duygu düzenleme ve duyguları anlama becerilerinin yordayıcısı olarak annelerin duygu sosyalleştirme davranışları. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 195*(43), 1-17.

Ülker Erdem, A. (2019). *Duygu sosyalleştirmeye yönelik ebeveyn müdahale programının etkililiği.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ünlü, B. (2022). *Çocukların duygu anlama becerilerinin babaların babalık rolü algıları ve duygu sosyalleştirme davranışları bağlamında incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Üzüm, S. (2022). *Emotion regulation and emotion socialization of early childhood educators.* Master's Thesis, Middle East Technical University, Ankara.

Valiente, C., Eisenberg, N., Shepard, S. A., Fabes, R. A., Cumberland, A. J., Losoya, S. H., & Spinrad, T. L. (2004). The relations of mothers' negative expressivity to children's experience and expression of negative emotion. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *25*(2), 215-235.

Walden, T. A., & Smith, M. C. (1997). Emotion regulation. *Motivation and Emotion*, *21*(1), 7-25.

Warren, H. K. & Stifter, C. A. (2008). Maternal emotion-related socialization and preschoolers developing emotion self-awareness. *Social Development, 17*(2), 239-258.

Weitz, S. (1976). Sexdifferences in nonverbal communication. *Sex Roles*, *2*(2), 175-184.

Wong, M. S., McElwain, N. L. & Halberstadt, A. G., (2009). Parent, family, and child characteristics: associations with mother and father reported emotion socialization practices. *Journal of Family Psychology*, *23*(4), 452.

Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3*(3), 1-9.

Yağmurlu, B., & Altan, Ö. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant & Child Development*, *19*(3), 275-296.

Yalçın, H. (2010). *Çocuk gelişimi*. Ankara: Nobel.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi* (20. Baskı). İstanbul: Remzi.

Yıldırım, A.& Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

EKLER

Ek 1. Türkiye'de Duygu Sosyalleştirme Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezler

T1: Acar-Bayraktar, A.V. (2023). Duygu sosyalleştirme uygulamalarının öncülleri: Bağlam, ebeveyn ve çocuk ile ilişkili faktörler. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T2: Aktan, G. (2023). Anne babaların çocukların duygularına yönelik inanışları ve duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlıkları arsındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

T3: Altan, Ö. (2006). The effects of maternal socialization and temperament on children's emotion regulation. Master of Arts in Psychology, Koç University, Social Sciences Institute, İstanbul.

T4: Atay, Z.S. (2009). The relationshıp between maternal emotional awareness and emotion socialization practices. Master of Arts in Clinical Psychology, Boğaziçi University, Social Sciences Institute, İstanbul.

T5: Altıntop, İ. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirmesi ile çocukların sosyal yetkinliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

T6:Arslan, E. S. (2021). Okul öncesi çocukların duygu düzenlemeleri ile annelerin evlilik doyumu arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T7: Aydın, F. (2010). Maternal emotion regulation, socio-economic status and social context as predictors of maternal emotion socializition practices. Master of Arts in Clinical Psychology, İstanbul Bilgi University, Social Sciences Institute, İstanbul.

T8: Baysal, D. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının duygusal yeterlilikleriyle ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T9:Burak, H. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin duygu düzenleme stratejileri ile çocukların duygularına vermeyi tercih ettikleri tepkiler arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T10: Büyükbiçer, E. (2019). Okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T11:Ceylan, M. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin duygusal yeterlilikleri ve duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T12:Cindioğlu, M. D. (2015). 3-6 yaş çocuğu olan depresyonlu ve depresyonu olma yan annelerin ebeveyn öz yeterlikleri çocuk mizaç algısı ve duygu sosyalleştirme tepkilerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

T13: Çakmak, Z. (2022). Duygu sosyalleştirme davranışları ve gelişimsel çocuk sonuçları: Kuşaklararası bir inceleme. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T14: Çelik, Z. (2022). Erken çocukluk döneminde çocuk davranışları, ebeveyn tutumu ve duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

T15:Çetiner, N. (2020). Çocuklarda mizaç ile sosyal yetkinlik ve sorun davranış arasındaki ilişkide ebeveynin duygu sosyalleştirme uygulamalarının aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

T16: Çokamay Yıldız, G. (2018). 7-11 yaş aile eğitim programının etkisinin anababalar ve çocuklar üzerinde değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T17:Derdiyok, Z. S. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının kaygı durumlarının ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

T18:Emir, Ç. (2022). Annelerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin işlevsel olmayan ebeveyn modları, meta duygu özellikleri ve empati ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T19: Eritmen Yeşiltaş, A.B. (2021). The role of mothers' and fathers' emotion regulation and parenting on their preschoolers' emotion regulation. Master Thesis. Yaşar University, İzmir. .

T20: Gölcük, M. (2020). The relationship between parent-child characteristics and child outcomes: mediator role of emotion-related socialization behaviors. Doctor philosophy, Middle East Technical University Social Sciences. Ankara.

T21: Gülpınar, G.C. (2021). Investigating the relation between maternal childhood traumatic experiences and children's emotion regulation: Mediating role of maternal emotion regulation an emotion socialization. Master Of Arts, Ted Univsersity Social Sciences, Ankara.

T22:Gürses, D. (2022). Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve duygu sosyalleştirme stratejileri ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

T23: Güven, E. (2013). Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: Duygu sosyalleştirmenin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T24: Güven, E. (2018). Çocuklarda Duygu Düzenleme Güçlüğü Bağlamında Sistemik Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T25:Hasçuhadar, B. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocuklarda ebeveynlik davranışları, duygu sosyalleştirme, hazzı geciktirme, sosyal yeterlilik ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

T26: Işık Uslu, A.E. (2016). Annelerin çocukların duygularına ilişkin inançları ve çocuğun duygu düzenleme becerileri ile annelerin çocuklarıyla duygu içerikli konuşmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T27: İlhan, T. (2017). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T28:İnce, S. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerileri ile anne, baba ve öğretmenlerinin duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T29:Karabulut, N. (2016). Anne - babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi çocukların akran ilişkileri. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

T30: Kavafoğlu, A. (2023). Sosyal- duygusal- ahlaki gelişim ve okul yaşantılarında duygu sosyalleştirmenin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

T31: Kaya-Şengül, K. (2022). Annelerin toplumsal cinsiyet algısı ve duygu sosyalleştirme davranışı ile çocuğun anneye bağlanma türünün çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

T32: Kaya, E. (2016). Babaların duygu sosyalleştirme uygulamaları ve bu uygulamaların okul öncesi çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerindeki rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T33:Kılıç, Ş. (2012). 48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerisi ve annelerin duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T34: Kılıçaslan-Kaymak, G. (2023). Annelerin beyin hemisferi baskınlık eğilimleri ile duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Ölçek geliştirme ve uygulama çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

T35:Kishalı, Z. (2022). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönem çocuklarının 21.yy. becerileri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T36: Kömbe Elazab, Z. (2023). Solıcitation and emotion socialization in turkish adolescents' socioemotional adjustment: A combined predictive model. Master of Arts in Psychology, Boğaziçi University Social Sciences, İstanbul.

T37:Köse, Z. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme becerileri ile okul öncesi çocukların duygu düzenleme ve sosyal yetkinlik becerileri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

T38:Kuzu, B. (2019). Ebeveynlerin öz yeterlilik algılarıyla duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

T39:Mutlu, Ö. (2020). Okul öncesi çocukların duygu düzenleme stratejileri ile anne babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

T40:Mutlu, K. (2022). 5-6 yaş çocukların mizaç özellikleri ile öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkide ebeveyn ve öğretmen duygu sosyalleştirme davranışlarının aracı ve düzenleyici etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.

T41: Özer, İ.B. (2022). The relationship between maternal emotional availability, child negatiive emotionality and maternal emotion socialization in a socio-economic risk group. Master of arts in psychology, Özyeğin University Social Sciences, İstanbul.

T42:Özkan, H. K. (2015). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T43: Öztürk, C. (2017). Anne babanın duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T44:Öztürk, N. (2020). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocukların duygularına vermeyi tercih ettikleri tepkiler ile kendi duygusal farkındalıkları ve duygu düzenlemeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T45:Pala, Ş. (2020). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların duyguları anlama becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T46: Pamukcu, D. (2022). 4-6 yaş çocuğu olan asker babalara ve eşlerine verilen "çocukları dikkate almak" programının etkililiğinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.

T47: Seçen, A. (2020). Özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış bireylerin benlik saygılarının ve ailelerinin duygu sosyalleştirme tepkilerinin bireyin psikolojik iyi oluşu ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T48:Sille, A. (2016). Annenin duygusal sosyalizasyonu ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

T49: Şahin, H. (2023). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönemindeki çocukların bağlanma stili, duygu düzenlemesi, sosyal yeterliği ve mizacı

arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

T50: Şencan Karakuş, B.Prematüre doğum ve annenin doğum sonrası depresyonunun erken çocukluk dönemindeki davranışsal ve duygusal uyum üzerine etkisi: aileye ve çocuğa özgü aracı mekanizmalar. Doktora Tezi,Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T51: Taşdelen, A.C. (2019). Examining the role of ses, mothers' reflective functioning, mothers' psychopathological symptoms, and emotion socializıation practices on the toddlers' behavior problems. Master of arts in psychology, Özyeğin Üniversitesi Social Sciences, İstanbul.

T52: Taşkaldıran, G. (2022). Annelerde çocukluk çağı travmaları, sosyalizasyon, duygu düzenleme ve ebeveyn özyeterliliği. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

T53: Tekin, N. (2016). Annelere uygulanan çocuklarının duygusal gelişimini desteklemeye yönelik eğitim programının annelerin duygularını yönetmelerine ve çocuklarının olumsuz duyguları ile baş etmelerine etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T54: Topal, H. (2021). İlkokul çocuklarına ve annelerine uygulanan duygu düzenleme psikoeğitim programlarının çocukların duygu düzenleme becerilerine etkisi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

T55: Türsel, E.G. (2019). İkili ABCX stres modeli kapsamında bir inceleme: Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların ebeveynlerinin aile uyumu ve duygu sosyalleştirme tepkileri. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

T56: Uludağ-Kanbur, E. (2023). Okul öncesi dönem çocuklarının davranışsal ketlenmesi ve akran ilişkilerinde ebeveyn duygu sosyalleştirmesinin düzenleyici rolü. Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Alanya.

T57: Uzbilir Has, G. (2016). The relationship between mothers' and fathers' beliefs about children's emotions and emotion socialization practices. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

T58:Ülker Erdem, A. (2019). Duygu sosyalleştirmeye yönelik ebeveyn müdahale programının etkililiği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T59:Ünlü, B. (2022). Çocukların duygu anlama becerilerinin babaların babalık rolü algıları ve duygu sosyalleştirme davranışları bağlamında incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

T60:Üzüm, S. (2022). Emotion regulation and emotion socialization of early childhood educators. Master's Thesis, Middle East Technical University, Ankara.

T61:Yaslı, Ş. N. (2022). 4-5 yaş çocukların annelerinin duygu sosyalleştirme davranışlarının anne çocuk ilişkisi ve çocukların sosyal becerileri üzerindeki rolünün incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.

Ek 2.Tez İnceleme Formu

Tez No	:
Lisansüsü Eğitim Programı	:
Danışman Ünvanı	:
Yayın Yılı	:
Yayınlandığı Üniversite	:
Tez türü	:
Yayınlandığı Enstitü	:
Araştırma yöntemi	:
Örnekleme Tekniği	:
Örneklem	:
Örneklem Büyüklüğü	:
Veri Toplama Araçları	:
Veri Analiz Türleri	:
Demografik Değişkenlere Göre Sonuçlar	:
İlişki Kurulan Konulara Göre Sonuçlar	:

Ek 3. Etik Komisyon İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 02.10.2024-E.1055368

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-1055368 02.10.2024
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

DAĞITIM YERLERİNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Tuba Sena ARTAÇ'ın, Doç.Dr.Aysel TÜFEKCİ'nin** danışmanlığında yürüttüğü ***"Türkiye'de Duygu Sosyalleştirme Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi"*** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **10.09.2024** tarih ve **14** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2024 - 1506

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste
DAĞITIM
Gereği:
Sayın Doç. Dr. Aysel TÜFEKCİ

Bilgi:
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...